

ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ : ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η "δια των εξοπλισμών" πολιτική: Στρατιωτικοί εξοπλισμοί και ελληνική εξωτερική πολιτική 1950-1974

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟΣ ΦΟΙΤΗΤΗΣ : ΡΑΤΣΙΚΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, ΟΚΤΩΒΡΙΟΣ 2014

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΡΩΤΗ

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΑ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΑΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ.....	σελ.2
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο : ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	σελ.3
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο : ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ	σελ.9
2.1 Εννοιολογικοί Προσδιορισμοί.....	σελ.9
2.2 Ιστορικό Υπόβαθρο.....	σελ.13
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο : ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ... ..	σελ.19
3.1 Αμερικανική Βοήθεια.....	σελ.19
3.2 Ιστορικά Στοιχεία.....	σελ.22
3.3 Βοήθεια προς την Ελλάδα	σελ.26

ΕΝΟΤΗΤΑ ΔΕΥΤΕΡΗ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΕΞΟΠΛΙΣΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο : ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1950-1955.....	σελ.29
4.1 Εξωτερική Πολιτική.....	σελ.29
4.2 Εξοπλιστικά Προγράμματα.....	σελ.32
4.3 Συμπεράσματα.....	σελ.39
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5 ^ο : ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1955-1967.....	σελ.43
5.1 Εξωτερική Πολιτική.....	σελ.43
5.2 Εξοπλιστικά Προγράμματα.....	σελ.45
5.3 Συμπεράσματα.....	σελ.49
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6 ^ο : ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1967-1974.....	σελ.52
6.1 Εξωτερική Πολιτική.....	σελ.52
6.2 Εξοπλιστικά Προγράμματα.....	σελ.56
6.3 Συμπεράσματα.....	σελ.63
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7 ^ο : ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	σελ.67
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	σελ.76
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....	σελ.82

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΔΙΣΠΟ : Ανώτατη Διακλαδική Σχολή Πολέμου
 ΑΕΠ : Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
 Α' ΠΠ : Α' Παγκόσμιος Πόλεμος
 Β' ΠΠ : Β' Παγκόσμιος Πόλεμος
 ΓΕΕΘΑ : Γενικό Επιτελείο Εθνικής Άμυνας
 ΓΕΑ : Γενικό Επιτελείο Αεροπορίας
 ΓΕΝ : Γενικό Επιτελείο Ναυτικού
 ΓΕΣ : Γενικό Επιτελείο Στρατού
 ΔΟΕ : Διεθνής Οικονομικός Έλεγχος
 ΕΑΣ : Εθνική Αμυντική Στρατηγική
 ΕΒΟ : Ελληνικής Βιομηχανίας Όπλων
 ΕΔ : Ένοπλες Δυνάμεις
 ΕΟΚ : Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
 ΕΕ : Ευρωπαϊκή Ένωση
 ΗΠΑ : Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
 ΜΑΑΓ : Military Assistance Advisory Group
 ΟΠΕ : Οικονομικές Πολιτικές Επιστήμες
 ΣΔΙΕΠ : Σχολή Διοίκηση Επιτελών
 ERP : European Recovery Program
 FMS : Foreign Military Sales
 GFSY : The International Monetary Fund's Government Financial Statistics Yearbook
 IMET : International Military Education and Training
 JUSMAGG : Joint US Military Assistance Group in Greece
 MAP : Military Aid Program
 NATO : North Atlantic Treaty Organization
 SA : Security Assistance
 SS A : Security Supporting Assistance
 SIPRI : Stockholm International Peace Research Institute
 UNRRA : United Nations Relief and Rehabilitation Administration-
 USAID : US Agency for International Development

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο : ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η σύνδεση του τομέα της άμυνας με αυτόν της διπλωματίας υπήρξε ανέκαθεν πολύ στενή, αφού ως διπλωματικό «όπλο» χαρακτηρίζεται επίσης η κατοχή, επίδειξη ή χρήση στρατιωτικών μέσων (δηλαδή η διάδοση πολιτικών μηνυμάτων μέσα από την κατοχή χερσαίων, ναυτικών και αεροπορικών δυνάμεων) καθώς και η διπλωματία του «εμπορίου των όπλων» (δωρεάν παροχή ή πώληση οπλικών συστημάτων, εξασφάλιση ανταλλακτικών, μετάδοση τεχνογνωσίας, κλπ).¹

Η διάθεση στρατιωτικού υλικού (με ή χωρίς αντάλλαγμα) μεταξύ των δρώντων υποκειμένων των διεθνών σχέσεων (κράτη) ήταν συνηθισμένη πρακτική στο πεδίο των μεταξύ τους σχέσεων και δραστηριοτήτων ήδη από τους προηγούμενους αιώνες. Με την εισαγωγή της μηχανοκίνησης και της ηλεκτρονικής στο πεδίο της μάχης, οι προηγμένες τεχνολογικά χώρες ισχυροποίησαν ακόμη περισσότερο τη θέση τους από ό,τι στο παρελθόν και αναδείχτηκαν σε αποκλειστικές πηγές προμήθειας στρατιωτικού υλικού προηγμένης τεχνολογίας προς τις λιγότερο ανεπτυγμένες τεχνολογικά. Η αποκλειστικότητα αυτή των αναπτυγμένων κρατών στον εξοπλιστικό τομέα συνετέλεσε ώστε να σφυρηλατηθούν δεσμοί ποικίλης φύσης με τις παραλήπτριες του υλικού χώρες, κοινό γνώρισμα των οποίων ήταν η εξάρτησή τους από τις πρώτες, σε ένα τόσο καίριο για την επιβίωσή τους τομέα και σε βαθμό που ήταν ανάλογος πρωτίστως με την ποσότητα και δευτερευόντως με την ποιότητα του χορηγούμενου υλικού.²

Οι δαπάνες για την προμήθεια στρατιωτικών εξοπλισμών συχνά χαρακτηρίζονται ως «αναγκαιότητα» που σε παγκόσμιο επίπεδο επηρεάζεται από πλειάδα μεταβλητών και γεγονότων, εσωτερικών και εξωτερικών. Στις παραπάνω μεταβλητές θα μπορούσαμε να εντάξουμε την ένταση των εξωτερικών απειλών, τους στόχους της ασκούμενης εξωτερικής πολιτικής, την κατάσταση της εθνικής οικονομίας, το ρυθμό της οικονομικής μεγέθυνσης, τις συμμαχικές ή μη υποχρεώσεις της κάθε χώρας, κλπ. Κάθε ένας από αυτούς τους προσδιοριστικούς και ταυτόχρονα δυναμικούς (γιατί μεταβάλλονται συνεχώς στο χρόνο) παράγοντες επηρεάζει, άλλοτε περισσότερο και άλλοτε λιγότερο, το ύψος των κεφαλαίων που αναλώνονται για εξοπλιστικά προγράμματα.

¹ Βαληνάκης Γ., *Εισαγωγή στην Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1949-1988*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1989 σελ.17

² Σαζανίδης Χ., *Ξένοι, Βάσεις και Πυρηνικά στην Ελλάδα : Η Ελλάδα και οι σχέσεις της με τις Μεγάλες Δυνάμεις 1821-1981 (Μια Πολιτικοδιπλωματική και Στρατιωτική Θεώρηση)*, Θεσσαλονίκη 1985, σελ.425

Μετά τον Β΄ ΠΠ, οι ελληνικές Κυβερνήσεις προσπάθησαν να ξεπεράσουν τις περιορισμένες δυνατότητες που είχε η Ελλάδα στο διεθνές πολιτικό σύστημα, πρώτα με την ένταξη στο NATO και αργότερα με τη σύνδεση με την ανερχόμενη σε πολιτική σημασία ΕΟΚ (έγινε μέλος τους το 1952 και το 1981 αντίστοιχα). Η συνειδητοποίηση των περιορισμένων πολιτικο-στρατιωτικών και οικονομικών δυνατοτήτων της χώρας μας «γέννησε», μετά τον πόλεμο, μια στρατηγική για ένταξη σε μια ευρύτερη πολιτική οικογένεια. «Η νέα αυτή στάση συνιστούσε το προσφορότερο ξεπέρασμα των εθνικών αδυναμιών, αλλά και την επιβεβαίωση του χρόνιου αλλοιθωρισμού προς τα κατά καιρούς ελληνοκεντρικά διεθνή συστήματα του παρελθόντος.»³

Το τέλος του εμφυλίου πολέμου το 1949 και η κυπριακή κρίση του 1974 αποτελούν αναμφίβολα δύο σταθμούς για την Ελλάδα και την εξωτερική της πολιτική. Η χρονική περίοδος που μεσολαβεί ανάμεσα στα παραπάνω χρονικά σημεία θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως «μεταπολεμική» ενώ τα χρόνια που διανύουμε από το 1974 μέχρι σήμερα, ως «σύγχρονη» περίοδος της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Η μεταπολεμική αυτή περίοδος (1949-1974) είχε ως κύριο χαρακτηριστικό της την προσήλωση της εθνικής στρατηγικής στον «από βορρά κίνδυνο». Όλα τα άλλα κύρια θέματα της εξωτερικής πολιτικής, ακόμα και τα εθνικά (Κυπριακό) υποτάσσονται στη θεωρούμενη ως απειλή μιας παγκόσμιας σύρραξης, στην οποία μοιραία θα εμπλεκόταν και η Ελλάδα. Ασφαλώς, κατά την διάρκεια της περιόδου αυτής σημειώνεται ένα ολοένα και πιο έντονο «ξεθώριασμα» της παραπάνω απειλής, εξέλιξη που επιταχύνεται ιδιαίτερα κατά την διακυβέρνηση τη χώρας από την Ένωση Κέντρου (1964-1965), αλλά που ανακόπτεται από την «αναχρονιστική» φιλοσοφία της δικτατορίας.⁴

Εξετάζοντας το ζήτημα από την αμυντική του διάσταση μπορούμε να πούμε ότι η Ελλάδα είχε, από συστάσεως του ελληνικού Κράτους μέχρι τις αρχές του 20ου αιώνα, πρόβλημα διατήρησης αξιόμαχων ΕΔ, το οποίο ήταν αφενός μεν δημογραφικό και ταυτόχρονα οικονομικό, αφετέρου δε τεχνικό (από επιχειρησιακής απόψεως), αφού η ανυπαρξία εκπαίδευσης, οργάνωσης και εφοδιασμού χαρακτήριζε τη λειτουργία τους. Τις προσπάθειες αναδιοργάνωσης με ξένες αποστολές και εφοδιασμού τους με πολεμικό υλικό διαδέχονταν διαλείμματα αδιαφορίας και οικονομικών περιορισμών, που τελικά

³ Βαληνάκης Γ., ό.π., σελ.17

⁴ Βαληνάκης Γ., ό.π., σελ.21

ακύρωναν την όλη προσπάθεια. Γάλλοι, Άγγλοι και Αμερικανοί έφεραν την ευθύνη για την οργάνωση, εκπαίδευση και εξοπλισμό των ΕΔ και κατά συνέπεια ξένες αντιλήψεις, τακτικές, δόγματα και τεχνολογίες επηρέαζαν τη λειτουργία τους. Οι Έλληνες στρατιωτικοί διδάχτηκαν, υιοθέτησαν και εφάρμοσαν τις παραπάνω πρακτικές, πλην όμως δεν κατάφεραν να λύσουν, τουλάχιστον μέχρι την χρονική περίοδο που εξετάζουμε, το πρόβλημα της κάλυψης των εκτεταμένων αμυντικών αναγκών της χώρας σε σχέση με τους περιορισμένους πόρους που αυτή διέθετε.⁵

Έτσι, για την κάλυψη αυτού του κενού η χώρα μας συνδέθηκε με διμερείς και πολυμερείς συμμαχικούς δεσμούς (περιορίζοντας πολλές φορές τα κυριαρχικά της δικαιώματα), ενώ στο όνομα της ασφάλειάς της, που τόσο έντονα απειλήθηκε τον 20ο αιώνα, έκανε σημαντικές ανακατατάξεις των εθνικών της στόχων. Η Ελλάδα αρχίζει να δίνει έμφαση και προτεραιότητα :

✓ Στην αμυντική της θωράκιση (παραγγελίες σύγχρονων όπλων από διάφορες χώρες) ουσιαστικά από το 1963 και μετά.

✓ Στην ανάπτυξη της πολεμικής της βιομηχανίας μετά την μεταπολίτευση.

Παρά την καθυστερημένη αυτή αφύπνιση, στην διάρκεια της υπό εξέταση στην παρούσα διπλωματική εργασία περιόδου 1950-1974, οι «Μεγάλες Δυνάμεις» εξακολουθούν να παίζουν σημαντικό ρόλο στα αμυντικά πράγματα της Ελλάδας, αφού αυτές εξακολουθούν να διαθέτουν τις πηγές του εξοπλισμού και της σύγχρονης τεχνολογίας, ενώ από μόνη της η χώρα μας ελάχιστα θα μπορούσε να ανταποκριθεί στην έκταση των αμυντικών της υποχρεώσεων.

Όμως ακόμα και σήμερα και παρόλο που η χώρα μας είναι μέλος των σημαντικότερων διεθνών οργανισμών, όπως το NATO και η ΕΕ, συνεχίζει να ξοδεύει πολύτιμους ανθρώπινους και οικονομικούς πόρους, για να διασφαλίσει την εθνική της ασφάλεια. Η αμυντική επιβάρυνση, δηλαδή οι στρατιωτικές δαπάνες ως ποσοστό του ΑΕΠ, υπήρξε ανέκαθεν για την Ελλάδα σημαντικά υψηλότερη από το μέσο όρο της ΕΕ και του NATO.⁶

⁵ Τζαναετής Σ., *Η Εθνική Άμυνα*, Αλκαίος, Αθήνα, 1976, σελ. 23-46

⁶ Kollias Ch., *The Greek-Turkish Rapprochement, the Underlying Military Tension and Greek Defense Spending*, Turkish Studies, Routledge, 2004, 5:1, pp. 99-116, διαθέσιμο στο <http://dx.doi.org/10.1080/14683849.2004.9687244> (Πρόσβαση 21-1-2014)

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας, που εκπονείται στο πλαίσιο του μεταπτυχιακού προγράμματος σπουδών «Πολιτική Ανάλυση» της Σχολής ΟΠΕ, του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, είναι να μελετήσει τη συμπεριφορά των ελληνικών Κυβερνήσεων στο θέμα των προμηθειών στρατιωτικών εξοπλισμών και να «απομονώσει» τις παραμέτρους επιλογής τους, προκειμένου να διαπιστώσει αν η προκρινόμενη κάθε φορά επιλογή αποσκοπούσε στην κάλυψη συγκεκριμένης επιχειρησιακής απαίτησης και σχετιζόταν με την αντιμετώπιση εξωτερικής απειλής ή η οποιαδήποτε απόφαση επιβαλλόταν, άμεσα ή έμμεσα, από εξωγενείς παράγοντες και πρωτίστως από μη επιχειρησιακά κριτήρια (κυρίως για την επίτευξη στόχων της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής).

Στην παρούσα εργασία τέθηκε ως υπόθεση ότι οι στρατιωτικοί εξοπλισμοί στην υπό εξέταση περίοδο 1950-1974, δεν σχετίζονται άμεσα με τις ελληνικές στρατιωτικές επιχειρησιακές απαιτήσεις ή την επιδιωκόμενη εξωτερική πολιτική, ως «εργαλείο άσκησης πολιτικής» των εκάστοτε ελληνικών Κυβερνήσεων, αλλά υλοποιούνταν αποσπασματικά, χωρίς συγκεκριμένη στόχευση, με κριτήριο την ικανοποίηση των αναγκών και των απαιτήσεων της Ατλαντικής Συμμαχίας και των ΗΠΑ.

Το πρόβλημα που αντιμετωπίστηκε κατά τη σύνταξη της παρούσας εργασίας είναι ότι, παρά το υψηλό επίπεδο των πόρων που διατίθενται για την άμυνα, δεν υπάρχουν ολοκληρωμένες αναλύσεις που να έχουν εμβαθύνει στη μελέτη των μεθόδων λήψης αποφάσεων για την προμήθεια αμυντικού υλικού στην Ελλάδα. Η διαδικασία αμυντικού σχεδιασμού και ειδικότερα η διαδικασία λήψης αποφάσεων στην προμήθεια οπλικών συστημάτων στην Ελλάδα είναι αρκετά «κλειστή», όσον αφορά στη δημόσια λογοδοσία, στη διαφάνεια, στον κοινοβουλευτικό έλεγχο, στην παρακολούθηση και στην εποπτεία. Οι πληροφορίες που διατίθενται στο κοινό για συγκεκριμένες προμήθειες αποτελούνται κυρίως, αν όχι αποκλειστικά, από δημοσιεύματα και άρθρα σχετικά με την επιλογή των οπλικών συστημάτων, πρόχειρες εκτιμήσεις του κόστους τους, καθώς και αναλύσεις από τους φερόμενους ως «εμπειρογνώμονες» της άμυνας για τα επιχειρησιακά τους χαρακτηριστικά και τη χρησιμότητά τους για την κάλυψη των αμυντικών αναγκών της χώρας.

Ουσιαστικά η δημόσια γνωστοποίηση της διαδικασίας κάθε προμήθειας οπλικού συστήματος μπορεί να χαρακτηριστεί, στην καλύτερη περίπτωση, ως «ατελής». Υπάρχει

μια καθολική σχεδόν συναίνεση στην Ελλάδα σχετικά με την ανάγκη για μια ισχυρή άμυνα και κατά συνέπεια οι οποιοσδήποτε αποφάσεις για τις προμήθειες δεν επιδέχονται ουδεμία αμφισβήτηση. Βέβαια η πολιτική κουλτούρα στη χώρα μας είναι τέτοια που οι αποφάσεις για τους εξοπλισμούς μπορούν να στηρίζονται σε προσωπικές ή πολιτικές επιλογές καθώς επίσης και σε συγκεκριμένες τεχνικές, στρατηγικές ή και οικονομικές επιδιώξεις.

Οι πηγές που χρησιμοποιήθηκαν για τη σύνταξη της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι :

✓ Ελληνική και ξένη βιβλιογραφία σχετική με το υπό εξέταση θέμα από τις βιβλιοθήκες του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου και του Πανεπιστημίου Μακεδονίας.

✓ Εκδόσεις των 3 Κλάδων των Ενόπλων Δυνάμεων από τις βιβλιοθήκες της Διεύθυνσης Ιστορίας Στρατού του ΓΕΣ (Αθήνα), ΑΔΙΣΠΟ του ΓΕΕΘΑ (Θεσσαλονίκη) και της ΣΔΙΕΠ του ΓΕΣ (Θεσσαλονίκη).

✓ Ψηφιακά περιοδικά, διάφορα άρθρα, κυρίως από δικτυακούς τόπους των ΗΠΑ και ψηφιακές εκδόσεις των ετήσιων στατιστικών επετηρίδων της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής των ετών 1947-1975.

✓ Στοιχεία από την ιστοσελίδα www.sipri.org του Ερευνητικού Ινστιτούτο της Στοκχόλμης για τη Διεθνή Ειρήνη (Stockholm International Peace Research Institute-SIPRI) και ειδικότερα οι βάσεις δεδομένων του:

- «Διακίνησης Οπλικών Συστημάτων» (The SIPRI Arms Transfers Database), στην οποία περιλαμβάνονται πληροφορίες για τη διακίνηση (εισαγωγές-εξαγωγές) των κυριότερων συμβατικών οπλικών συστημάτων μεταξύ των διαφόρων χωρών από το 1950 μέχρι σήμερα.

- «Αμυντικών Δαπανών» (The SIPRI Military Expenditure Database), στην οποία περιλαμβάνονται αναλυτικά στοιχεία για τις αμυντικές δαπάνες 171 χωρών από το 1988 (ειδικότερα για τις χώρες μέλη του NATO, από το 1949 ή από τότε που έγιναν μέλη της Συμμαχίας), σε σταθερές ισοτιμίες έτους βάσης ή ισοτιμίες κάθε οικονομικού έτους.

Μετά τα παραπάνω και με κύριο κριτήριο την ένταση με την οποία εμφανίζεται η «από βορρά απειλή» στις προτεραιότητες της εθνικής μας στρατηγικής, μπορεί κανείς να διακρίνει τρεις χρονικές φάσεις της μεταπολεμικής εξωτερικής πολιτικής : 1950-1955,

1955-1967 και 1967-1974. Με βάση την περιοδολόγηση αυτή θα γίνει σύνδεση των γεγονότων της εξωτερικής μας πολιτικής και της υλοποίησης των κύριων εξοπλιστικών προγραμμάτων των 3 Κλάδων των ΕΔ.

Η εργασία διαιρείται σε 2 ενότητες και αποτελείται, πλην της εισαγωγής και των συμπερασμάτων, από 5 κεφάλαια. Ειδικότερα :

- Στο 2ο κεφάλαιο επιχειρείται η εννοιολογική προσέγγιση των διαφόρων πτυχών του υπό εξέταση θέματος (εξετάζοντας έννοιες όπως η ασφάλεια, η ισχύς και οι αμυντικές δαπάνες) και καταγράφεται το ιστορικό υπόβαθρο των εξοπλιστικών δαπανών στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια της περιόδου 1950-1974.

- Στο 3ο κεφάλαιο παρατίθενται πληροφοριακά στοιχεία που αφορούν στην εξωτερική βοήθεια και ειδικότερα στην αμερικανική, οικονομική και στρατιωτική βοήθεια, στις διάφορες μορφές της και αλλά και στη βοήθεια άλλων συμμάχων χωρών καθώς και στην παράθεση ιστορικών στοιχείων που αφορούν στην αμερικανική βοήθεια στην Ελλάδα.

- Στα επόμενα 3 κεφάλαια (4^ο, 5^ο και 6^ο) παρουσιάζονται τα κυριότερα γεγονότα του διεθνούς πολιτικού περιβάλλοντος ανάλογα με την προκρινθείσα περιοδολόγηση (1950-1955, 1955-1967, 1967-1974) καθώς και οι αντιδράσεις της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής σε αυτά. Καταγράφεται επίσης ο νεο-παραληφθείς από το εξωτερικό στρατιωτικός εξοπλισμός και των 3 Κλάδων των ελληνικών ΕΔ (Στρατός Ήρρας, Πολεμικό Ναυτικό και Πολεμική Αεροπορία), προκειμένου να διαπιστωθούν οι τρόποι και οι πηγές προμήθειάς του αλλά και η ενδεχόμενη επιχειρησιακή τους αναγκαιότητα. Στο τέλος κάθε κεφαλαίου παρατίθενται συμπεράσματα και γίνεται προσπάθεια σύνδεσης των γεγονότων του διεθνούς πολιτικού περιβάλλοντος με τις υλοποιηθείσες εξοπλιστικές δαπάνες των 3 Κλάδων των ΕΔ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2ο : ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ

2.1 ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ

Στις δημοκρατικές κοινωνίες, η παροχή δημοσίων αγαθών, όπως η «ασφάλεια, η ειρήνη και πρόληψη πολεμικής σύγκρουσης» συγκαταλέγονται μεταξύ των στόχων των αντιπροσωπευτικών πολιτικών συστημάτων. Με τον όρο «ασφάλεια» δεν νοείται μόνο η προστασία από εξωτερική απειλή, αλλά και η προστασία του τρόπου ζωής και ευημερίας των πολιτών (οικονομική, πολιτική, κοινωνική, περιβαλλοντική ασφάλεια).⁷ Σύμφωνα με τους ορισμούς που έδωσαν κατά καιρούς διάφοροι μελετητές για την «εθνική ασφάλεια»,⁸ αυτή δεν μπορεί να αφορά αποκλειστικά και μόνο στην εδαφική ακεραιότητα ενός κράτους, αλλά και στην προστασία των ιδίων των πολιτών του. Κατά συνέπεια, ατομική ασφάλεια και ασφάλεια του κράτους είναι έννοιες και δράσεις αλληλοϋποστηριζόμενες, προκειμένου να επιτευχθεί ο στόχος της «εθνικής ασφάλειας», που, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, περιλαμβάνει – πέραν της προστασίας της εδαφικής ακεραιότητας του κράτους και της ζωής των πολιτών από φυσική επίθεση – την προστασία ζωτικών οικονομικών και πολιτικών συμφερόντων (πχ υποδομές ενέργειας, χωρικά ύδατα-υφαλοκρηπίδα στο Αιγαίο, ελληνικές μειονότητες του εξωτερικού, Κυπριακός Ελληνισμός, κλπ) η απώλεια των οποίων θα απειλούσε θεμελιώδεις αξίες καθώς και τη ζωτικότητα του κράτους.⁹

Επιπρόσθετα, η «ισχύς» αποτελεί σημαντικό στοιχείο της συμπεριφοράς των κρατών στο διεθνές περιβάλλον και καθορίζει τις διεθνείς σχέσεις. Τα κράτη, μέσω της ισχύος που διαθέτουν αφενός προασπίζουν την ασφάλειά τους, ως απαραίτητη

⁷ Liotta P.H., *To die for National Interests and Strategic Uncertainties* στο «Parameters», Summer 2000, σελ.46-57 στο Μάζης Ι., *Νέο Αμυντικό Δόγμα: Θεωρητική Βάση και Πρόταση-Πλαίσιο*, Σεπ. 2004, σελ.5 διαθέσιμο στο http://www.geomazis.gr/components/com_mtree/attachment.php?link_id=95&cf_id=36 (Πρόσβαση 17-12-2013)

⁸ Romm, J., *Defining national security: the nonmilitary aspects. Pew Project on America's Task in a Changed World (Pew Project Series)*, Council on Foreign Relations Press, New York, 1993, σελ. 122, διαθέσιμο στο <http://books.google.co.in/books?id=shxDOnuVcyYC&printsec=frontcover&hl=el#v=onepage&q&f=false> (Πρόσβαση 10-11-2013) και

Paleri, Prabhakaran, *National Security: Imperatives and Challenges*, Tata McGraw-Hill, New Delhi, 2008, σελ. 521, διαθέσιμο στο http://books.google.co.in/books?id=XPbJRMDQuNIC&printsec=frontcover&hl=el&source=gbs_book_similarbooks#v=onepage&q&f=false (Πρόσβαση 10-11-2013)

⁹ *Instruments of national power in US NATO Military Terminology Group* (2010). JP 1 (02) "Dictionary of Military and Associated Terms", 2001, Pentagon, Washington: Joint Chiefs of Staff, US Department of Defense, σελ. 229 διαθέσιμο στο http://www.dtic.mil/doctrine/new_pubs/jp1_02.pdf (Πρόσβαση 8-11-2013)

προϋπόθεση για την οικονομική και κοινωνική τους ευημερία και αφετέρου προωθούν τα συμφέροντά τους, στο διεθνές, στρατηγικό αλλά όμως ανταγωνιστικό, περιβάλλον.¹⁰

Ειδικότερα :

✓ Κύριες και καθοριστικές συνιστώσες της ισχύος των κρατών αποτελούν η οικονομία (ο πλούτος που διαθέτουν, με τις διάφορες μορφές που εμφανίζεται), ο πληθυσμός, με όλες του τις δημογραφικές παραμέτρους,¹¹ η τεχνολογία και η ένοπλη δύναμη.¹²

✓ Λόγω της υποκειμενικότητας των παραγόντων δεν είναι εύκολο να γίνει με ακρίβεια ο υπολογισμός της ισχύος ενός κράτους, μπορεί όμως να γίνει εκτίμηση των επιμέρους συνιστουσών της ισχύος (των διαστάσεων της), υπό την έννοια του προσδιορισμού τριών διακριτών πεδίων προς εκτίμηση, όπως παρακάτω:¹³

- Εθνικοί πόροι, πεδίο που περιλαμβάνει τους τομείς εκείνους που οικοδομούν τις βάσεις για την ικανοποίηση των αναγκών και την παραγωγή της χώρας, οδηγούν δε σε απόκτηση τεχνολογικών δυνατοτήτων και οικονομικής ευμάρειας.

- Εθνικές επιδόσεις, πεδίο που περιλαμβάνει τις εξωτερικές δεσμεύσεις, τις πολιτικές υποδομές και τους πνευματικούς και ιδεολογικούς πόρους.

- Στρατιωτική ικανότητα, πεδίο σχετικά μετρήσιμο, που περιλαμβάνει τους στρατηγικούς πόρους, την αμυντική δομή και τη μαχητική επάρκεια (η οποία

¹⁰ Παρίσης Ι., *Παράγοντες Ισχύος στο Διεθνές Σύστημα*, Ινφογνώμων, Αθήνα 2011, σελ. 11

¹¹ Στον Πίνακα 6 «Συγκριτικός Πίνακας Πληθυσμού, ΑΕΠ και κατά Κεφαλήν Εισοδήματος 1950-1974 Ελλάδας-Τουρκίας-Βουλγαρίας», σελ.107 της παρούσας εργασίας παρουσιάζονται 2 από τις συνιστώσες της ισχύος των παραπάνω όμορων βαλκανικών κρατών : η οικονομία και ο πληθυσμός. Από τα στοιχεία του πίνακα προκύπτει ότι την περίοδο 1950-1974 ο ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ και του κατά κεφαλή εισοδήματος της Ελλάδας και της Βουλγαρίας είναι μεγαλύτερος από τον ρυθμό αύξησης των αντίστοιχων οικονομικών στοιχείων της Τουρκίας. Τα πληθυσμιακά στοιχεία της Τουρκίας όμως αντισταθμίζουν το παραπάνω πλεονέκτημα, με αποτέλεσμα να μην είναι εφικτή η τελική κατάταξη των υπόψη κρατών από πλευράς ισχύος, κατά την υπό εξέταση περίοδο, αποδεικνύοντας την υποκειμενικότητα των παραγόντων.

Το δημογραφικό πρόβλημα της Ελλάδας και η συνεχιζόμενη υπογεννητικότητα αποτελούν μειονεκτήματα για την χάραξη της Εθνικής Αμυντικής Στρατηγικής. Ταυτόχρονα, τα δημογραφικά δεδομένα για την χώρα μας βαίνουν μειούμενα διαχρονικά, έχοντας ως αποτέλεσμα έναν μικρότερο και γηρασμένο πληθυσμό με προφανείς αρνητικές συνέπειες για τις Ένοπλες Δυνάμεις. Η μετανάστευση έχει χρησιμεύσει ως ένα βαθμό ως «δημογραφική ενίσχυση», τουλάχιστον στο οικονομικό πεδίο, αλλά έχει πολύ περιορισμένη συμβολή στην αντιμετώπιση των προβλημάτων στελέχωσης του στρατεύματος. Ταυτόχρονα όμως ο δημογραφικός αυτός παράγοντας καθιστά «μονόδρομο» την αναγκαιότητα αναβάθμισης της ποιότητας του προσωπικού των Ενόπλων Δυνάμεων.

¹² Παρίσης Ι., *Η Ευρώπη της Άμυνας-Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας*, Έκφραση Πολιτισμού, Αθήνα 2010, σελ. 29 και Κουλουμπής Θ., *Διεθνείς Σχέσεις*, Παπαζήσης, Αθήνα, 1995, σελ.97

¹³ Tellis A., Bially C., Layne M., McPherson M., *Measuring National Power in the Post-industrial Age*, RAND Corporation, Santa Monica, California, 2000, σελ.5 στο Παρίσης Ι., *Η Ευρώπη της Άμυνας-Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας*, ό.π., σελ. 29

εκτιμάται από τη μαχητική ικανότητα των χερσαίων, ναυτικών και αεροπορικών δυνάμεων, την εκπαίδευση και την συντήρηση των μονάδων καθώς και την κατάλληλη οργάνωση και διάταξή τους).¹⁴

Η ΕΑΣ είναι ο τρόπος χρησιμοποίησης της στρατιωτικής ισχύος και εξαρτάται ευθέως από την ποσότητα των διατιθέμενων πόρων και την αποτελεσματική χρησιμοποίησή τους εκεί που κατανέμονται. Με τον όρο «στρατιωτική απειλή» νοούνται «οι στρατιωτικές δυνατότητες μαζί με τις προθέσεις και τις ενέργειες μιας τρίτης χώρας που στοχεύουν στο να εμποδίσουν ή/και να αναμειχθούν στην επιτυχία των στόχων εθνικής ασφάλειας»¹⁵ κάποιας άλλης χώρας. Αξιολόγηση-εκτίμηση της απειλής σημαίνει να σταθμίσουμε όσο γίνεται ακριβέστερα τις δυνατότητες και τις αδυναμίες της χώρας που μας απειλεί, τις προθέσεις της σε διάφορες συνθήκες και όλα αυτά σε σχέση με τις δυνατότητες-αδυναμίες της χώρας μας, κάτω από τις ίδιες συνθήκες.

Ολοκληρώνοντας την παραπάνω παράθεση εννοιών αναφέρεται ότι ο ουσιαστικός παράγοντας για την αντιμετώπιση της κάθε μορφής απειλής είναι η πολεμική προπαρασκευή, η οποία επιτυγχάνεται με τις αμυντικές δαπάνες, που αποτελούν χρήσιμο «εργαλείο» για την επίτευξη του στόχου της δημιουργίας και διατήρησης του αισθήματος της ασφάλειας (που μνημονεύτηκε παραπάνω) σε ένα κοινωνικό σύνολο.¹⁶

Για τον όρο «αμυντικές δαπάνες» δεν υπάρχει συμφωνημένος και κοινά αποδεκτός παγκόσμιος ορισμός. Το SIPRI περιλαμβάνει στον ορισμό του «όλα τα κόστη που σχετίζονται με τις τρέχουσες στρατιωτικές δραστηριότητες, συμπεριλαμβάνοντας τους εξής δρώντες¹⁷ : Τις ΕΔ, συμπεριλαμβανομένων και των στρατιωτικών τους επιχει-

¹⁴ Σύμφωνα με τον Joseph Nye, η «ήπια ισχύς-soft power» (σε αντιδιαστολή προς την «σκληρή ισχύ-hard power») είναι η ικανότητα να επιτυγχάνει κανείς τα αποτελέσματα που επιθυμεί με την «έλξη» που προκαλεί, παρά με στρατιωτικά μέσα. Ο ίδιος συγγραφέας προτείνει επίσης τη σύνθεση των 2 μορφών ισχύος, ήπιας και σκληρής, για τη δημιουργία της «έξυπνης ισχύος-smart power», που δίνει προτεραιότητα στη διπλωματία, κρατώντας τη στρατιωτική ισχύ σαν εφεδρικό μοχλό, στο Nye J., *Το παράδοξο της αμερικανικής δύναμης*, Παπαζήσης, Αθήνα, 2003, σελ.46

¹⁵ Paleri, Prabhakaran, *National Security: Imperatives and Challenges*, Tata McGraw-Hill, New Delhi, 2008, σελ. 521, διαθέσιμο στο http://books.google.co.in/books?id=XPbJRMDQuNIC&printsec=frontcover&hl=el&source=gbs_book_similarbooks#v=onepage&q&f=false (Πρόσβαση 10-11-2013)

¹⁶ Λυμπέρης Χ., *Ελληνική Αμυντική Στρατηγική. Δομή Δυνάμεων-Σύγχρονες Προκλήσεις*, Αιχμή, Αθήνα 1993, σελ. 22

¹⁷ *Defining Military Expenditure*, Stockholm International Peace Research Institute-SIPRI, διαθέσιμο στο <http://www.sipri.org/research/armaments/milex/measuring-military-expenditures> (Πρόσβαση 5-10-2013)

ρήσεων, τα Υπουργεία Άμυνας και άλλους κυβερνητικούς φορείς που εμπλέκονται σε αμυντικά προγράμματα, παραστρατιωτικές δυνάμεις, όταν εκπαιδεύονται και εξοπλίζονται για στρατιωτικούς σκοπούς και στρατιωτικές δραστηριότητες στο διάστημα. Περιλαμβάνει επίσης όλα τα λειτουργικά κόστη και τα κόστη εξοπλισμών για στρατιωτικό και πολιτικό προσωπικό, συμπεριλαμβανομένων και των δαπανών για συντάξεις στρατιωτικού προσωπικού καθώς και κοινωνικές δαπάνες για το προσωπικό αυτό, έξοδα ανάπτυξης επιχειρήσεων αλλά και συντήρησης, διάφορες άλλες προμήθειες, έξοδα έρευνας και ανάπτυξης και ενδεχόμενη στρατιωτική βοήθεια από δωρήτριες χώρες (Στον ορισμό του SIPRI δεν περιλαμβάνονται τα κόστη πολιτικής προστασίας καθώς και κόστη που σχετίζονται με εξειδικευμένες δραστηριότητες, όπως παροχές σε βετεράνους, κόστη καταστροφής όπλων, κλπ)». ¹⁸

Άλλοι οργανισμοί και κρατικοί φορείς χρησιμοποιούν διαφορετικούς ορισμούς για τον προσδιορισμό των στρατιωτικών δαπανών. Συνήθως επικρατεί η υπεραπλουστευμένη προσέγγιση που σχετίζεται με τον αμυντικό προϋπολογισμό των υπό εξέταση κρατών, παρόλο που σχεδόν όλες οι χώρες εγγράφουν αμυντικές δαπάνες και σε άλλους κωδικούς αριθμούς του προϋπολογισμού τους.

Αντίθετα η Οικονομική Στατιστική Επετηρίδα του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (GFSY) συγκεντρώνει στοιχεία δαπανών ανάλογα με την λειτουργική τους κατηγοριοποίηση, δηλαδή τοποθετεί π.χ. τις στρατιωτικές συντάξεις μαζί με τις λοιπές συντάξεις της κοινωνικής ασφάλισης, τις στρατιωτικές δαπάνες υγείας μαζί με τις λοιπές

¹⁸ Αξίζει εδώ να αναφερθεί η περίπτωση της Κίνας ως παράδειγμα της δυσκολίας ακριβούς μέτρησης των στρατιωτικών δαπανών των κρατών. Στη χώρα αυτή, εκτός από τον κλασικό τρόπο διαχείρισης (και κατά συνέπεια καταγραφής) των στρατιωτικών δαπανών που αναφέραμε παραπάνω, μη στρατιωτικοί φορείς σε περιφερειακό, νομαρχιακό ακόμα και σε δημοτικό επίπεδο εμπλέκονται στη διάθεση ποσών σε στρατιωτικές μονάδες και οργανισμούς (ύπαρξη 3 προϋπολογισμών : κεντρικού, αποκεντρωμένου και τοπικού), γεγονός που καθιστά την αποτίμηση των δαπανών αυτών εξαιρετικά δυσχερή υπόθεση. Επιπρόσθετα οι κινεζικές ΕΔ έχουν το δικαίωμα, ήδη από το 1920, να αναπτύσσουν οικονομική δραστηριότητα σε τομείς που σχετίζονται με τη λειτουργία τους, με σκοπό τη διασφάλιση της αυτάρκειάς τους σε υλικά και μέσα αλλά και την αντιστάθμιση των καταγραφόμενων διαχρονικά μειώσεων των κρατικών προϋπολογισμών στον αμυντικό τομέα. Το δικαίωμά τους αυτό έγινε προσπάθεια να καταργηθεί το 1998 (πλην της αμυντικής βιομηχανίας) από την κινεζική πολιτική ηγεσία χωρίς σημαντικά αποτελέσματα μέχρι σήμερα. Βέβαια δεν πρέπει να παραβλεφθεί και ο τύπος του πολιτικού συστήματος και η μορφή της οικονομίας, αφού η «οικονομία του πολέμου» αποτελεί σύνηθες πλαίσιο εφαρμογής της «κεϋνσιανής» οικονομικής θεωρίας.

στο Crane K., Cliff R., Medeiros E., Mulvenon J., Overholt W., *Modernizing China's Military Opportunities and Constraints*, RAND Corporation (Report prepared for the United States Air Force), Santa Monica California USA, 2005 διαθέσιμο στο http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monographs/2005/RAND_MG260-1.pdf (Πρόσβαση 18-10-2014)

δαπάνες υγείας, κλπ. Τέλος, ο ορισμός του NATO πλησιάζει περισσότερο σε αυτόν του SIRPI, πλην όμως από το 2004 και μετά δεν προσμετρά τα κόστη των μη στρατιωτικών δυνάμεων (πχ χωροφυλακής) ακόμα και όταν έχουν πολεμική αποστολή σε καιρό κρίσεων, αν αυτές δεν έχουν πραγματικές δυνατότητες και μέσα ανάπτυξης (deployment) σε κάποια περιοχή μελλοντικών επιχειρήσεων.

Η πληροφόρηση αναφορικά με το μέγεθος των στρατιωτικών δαπανών σκοπεύει κυρίως στο να : ¹⁹

- ✓ Εκτιμηθεί η επιβάρυνση από τη λειτουργία των στρατιωτικών δυνάμεων στην οικονομία μιας χώρας.
- ✓ Αξιολογηθούν οι προτεραιότητες των Κυβερνήσεων, από τη σύγκριση των δαπανών για τις Ένοπλες Δυνάμεις με τις δαπάνες σε άλλους τομείς, όπως η υγεία και η εκπαίδευση, καθώς και οι αλλαγές στα σχετικά επίπεδά τους με την πάροδο του χρόνου.
- ✓ Διαπιστωθεί μια ένδειξη του σχετικού επιπέδου των στρατιωτικών ικανοτήτων ή της ισχύος των διαφόρων χωρών (μια τέτοια χρήση είναι μάλλον προβληματική, καθώς δεν υπάρχει άμεση μετρήσιμη σχέση μεταξύ των στρατιωτικών δαπανών και του επιπέδου της στρατιωτικής ικανότητας).
- ✓ Διεξαχθεί στατιστική έρευνα σχετικά με τις στρατιωτικές δαπάνες μεταξύ των χωρών ή / και την πάροδο του χρόνου.

2.2 ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ

Η Ελλάδα, κατέχοντας νευραλγική θέση στο νοτιανατολικό άκρο της Ευρώπης (αλλά ταυτόχρονα και στην πιο ασταθή περιοχή της - τη Βαλκανική Χερσόνησο) αποτέλεσε πάντοτε τη γέφυρα επικοινωνίας μεταξύ Ευρώπης, Ασίας και Αφρικής αλλά και των γύρω θαλασσών. Δικαιολογημένα λοιπόν αποτέλεσε πεδίο σκληρής αντιπαράθεσης για τα κράτη με αντικρουόμενα διεθνή συμφέροντα στην περιοχή αυτή. ²⁰

Η γεωγραφία της χώρας μας παρουσιάζει ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, που συνίστανται στα εκτεταμένα θαλάσσια σύνορα, στα πολλά νησιά (τα οποία πρέπει να προστατευτούν) και στη μικρή απόσταση των ανατολικών νησιών από τα μικρασιατικά

¹⁹ *Defining Military Expenditure*, ό.π., διαθέσιμο στο <http://www.sipri.org/research/armaments/milex/measuring-military-expenditures> (Πρόσβαση 5-10-2013)

²⁰ Veremis, T., *Greek Security Considerations* (Papazissis Publishers: Athens, 1982), διαθέσιμο στο <http://books.sipri.org/files/books/SIPRI00Singh/SIPRI00Singh03.pdf> (Πρόσβαση 22-2-2014)

παράλια. Η γεωγραφία αυτή δημιουργεί σοβαρά αμυντικά μειονεκτήματα, όπως πχ η εύκολη πρόσβαση των νησιών από τα ανατολικά αλλά ταυτόχρονα και πλεονεκτήματα, αφού μπορούν να θεωρηθούν ως βάσεις ανεφοδιασμού για την υποστήριξη ενός πιθανού πεδίου επιχειρήσεων στο Αιγαίο αλλά και στην Κύπρο.

Ιστορικά, οι δύο μεγάλες «ανησυχίες» για την ασφάλειά της υπήρξαν κυρίως οι Βούλγαροι στα βόρεια και οι Τούρκοι στα ανατολικά, αφού την περίοδο 1830-2014 η Ελλάδα εμπλέχτηκε στις παρακάτω πολεμικές αναμετρήσεις : ²¹

✓ Με την Τουρκία : 1897 (Ελληνο-τουρκικός πόλεμος), 1912-1913 (Α' Βαλκανικός Πόλεμος), 1919-1922 (Εκστρατεία στη Μικρά Ασία) και 1974 (Τουρκική εισβολή στην Κύπρο).

✓ Με την Βουλγαρία : 1913 (Β' Βαλκανικός Πόλεμος) και 1917-1918 (Διάσπαση μακεδονικού μετώπου).

✓ Με την Ιταλία : 1940-1941 (Ελληνο-ιταλικός πόλεμος).

✓ Με τη Γερμανία : 1941-1944 (Γερμανική επίθεση στο πλαίσιο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου).

✓ Εμφύλιος πόλεμος : 1946-1949.

Στη διάρκεια της υπό εξέταση περιόδου 1950-1974 καταγράφεται ένα οξύμωρο σχήμα στην εθνική στρατιωτική στρατηγική της χώρας μας, που μπορεί να χαρακτηριστεί και ως το «αμυντικό πρόβλημά» της την περίοδο αυτή :

✓ Από την μία πλευρά, με την είσοδο της χώρας μας στο ΝΑΤΟ και κατά τη διάρκεια της «ψυχροπολεμικής περιόδου» στις σχέσεις των 2 στρατιωτικών συνασπισμών (ΝΑΤΟ και Συμφώνου της Βαρσοβίας), οι ελληνικές ΕΔ ακολουθούν τις αποφάσεις και τις κατευθύνσεις της Ατλαντικής Συμμαχίας αναφορικά με την οργάνωση, τη σύνθεση, τους εξοπλισμούς και την εκπαίδευσή τους.

✓ Από την άλλη και ταυτόχρονα με την παραπάνω στρατηγική αμυντική κατεύθυνση, οι ελληνικές ΕΔ προσπαθούν να καλύψουν τις εθνικές αμυντικές τους ανάγκες. Η εμφάνιση προβλημάτων στις σχέσεις με την Τουρκία (σύμμαχο και χώρα μέλος του ΝΑΤΟ, κυρίως από το 1955 και μετά) τα αναγάγει σε θέμα αποκλειστικά εθνικής πολιτικής, αφού το ΝΑΤΟ όχι μόνο δεν λαμβάνει θέση στη διμερή αυτή διαφορά αλλά και δεν συνδράμει στην άμυνα της Ελλάδας κατά της Τουρκίας.

²¹ *Ιστορία του Ελληνικού Στρατού 1821-1997*, ΓΕΣ/ΔΙΣ, Αθήνα 1997

Έτσι η Ελλάδα, χώρα μέλος του NATO από το 1952, δαπανούσε για τις αμυντικές της δαπάνες υπέρογκα ποσά που κυμαίνονταν από το 6,5 % (ανώτατο όριο) του ΑΕΠ της το 1951 μέχρι το 3,5 % (κατώτατο όριο) του ΑΕΠ της το 1973 (Γράφημα1). Μπορεί το ποσοστό αυτό να βαίνει διαχρονικά μειούμενο, δεν παύει όμως να αποτελεί μια σημαντική δαπάνη του κρατικού προϋπολογισμού, είτε αυτό παρουσιάζεται σε τρέχουσες τιμές και σε ελληνικές δραχμές είτε σε απόλυτες τιμές με συγκεκριμένο έτος βάσης και σε δολάρια ΗΠΑ (Γραφήματα 4 και 5).

Στη διάρκεια της υπό εξέταση περιόδου 1950-1974, η βαλκανική στρατηγική αμυντικής ασφάλειας της χώρας μας είχε υποστεί σημαντικές διαρθρωτικές αλλαγές. Η Ελλάδα μπορεί μεν να αναγνώριζε στα θεσμικά της κείμενα τη Βουλγαρία ως τον κατεξοχή εξωτερικό κίνδυνο, όμως η Τουρκία ήταν η κύρια απειλή για την ασφάλειά της.²² Κατά συνέπεια ανάλωνε τεράστια ποσά για την άμυνά της, αντανακλώντας έτσι τις αυξημένες ανάγκες για τη δημιουργία και διατήρηση ενός αποτρεπτικού μηχανισμού που θα διασφάλιζε το επιθυμητό επίπεδο ασφαλείας της.

Επιπρόσθετα, η εξάρτηση της Ελλάδας από τη Δύση και ιδίως από τις ΗΠΑ ήταν πλήρης και αυτό γιατί οι ΕΔ είχαν εξοπλιστεί με αμερικανικά όπλα (κυρίως μεταχειρισμένα), ήταν οργανωμένες στα αμερικανικά πρότυπα και η αποστολή τους, όπως περιγράφεται παραπάνω, είχε αποφασιστεί από τους νατοϊκούς κύκλους.²³ Η αμερικανική Πρεσβεία στην Αθήνα και η Μεικτή Ομάδα Στρατιωτικής Βοήθειας στην Ελλάδα (JUSMAGG) ήταν οι φορείς που επηρέαζαν τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων των 3 πυλώνων εξουσίας της εποχής αυτής στην Ελλάδα, αναφορικά με τη διαμόρφωση της πολιτικής εθνικής άμυνας και ασφάλειας : Την Κυβέρνηση, τη Μοναρχία και τις ΕΔ.²⁴

Έτσι, Αμερικανοί στρατιωτικοί σύμβουλοι είχαν τοποθετηθεί σε διάφορες θέσεις στην κλίμακα διοίκησης των ΕΔ, καθώς επίσης και σε ομάδες εργασίας, επιτροπές και

²² *Στρατηγική Άμυνας*, Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, Γενική Διεύθυνση Πολιτικής Εθνικής Άμυνας και Διεθνών Σχέσεων, διαθέσιμο στο

<http://www.mod.mil.gr/mod/el/content/show/90/678> (Πρόσβαση 22-2-2014)

²³ Giannias, H. C., *Arms procurement and foreign dependence*, SIPRI Arms Procurement Decision Making Project, Working Paper no. 73 (1998) διαθέσιμο στο

<http://books.sipri.org/files/books/SIPRI00Singh/SIPRI00Singh03.pdf> (Πρόσβαση 23-2-2014)

²⁴ Mouzelis, N., *Ideology, nationalism and modernity*, στο Ernest Gellner and Contemporary Social Thought, Cambridge University Press, 2007, p.130, διαθέσιμο στο

<http://ebooks.cambridge.org/chapter.jsf?bid=CBO9780511488795&cid=CBO9780511488795A014> (Πρόσβαση 23-2-2014)

συμβούλια. Με τον τρόπο αυτό είχαν άμεση επιρροή σε θέματα στρατιωτικού σχεδιασμού, υλοποίησης εξοπλιστικών προγραμμάτων, δομής δυνάμεων, επιχειρησιακής σχεδίασης, δόγματος και σε κάθε άλλο πρωτεύον ή δευτερεύον ζήτημα που αφορούσε στις ΕΔ. Κατά συνέπεια δεν υπήρχαν περιθώρια ανάληψης πρωτοβουλιών ούτε στη διαδικασία χάραξης πολιτικής ούτε και στη διαδικασία λήψης αποφάσεων για την υλοποίηση της προμήθειας εξοπλιστικών προγραμμάτων, αφού οι ΕΔ ήταν άμεσα εξαρτώμενες σε υλικό και μέσα από τη στρατιωτική βοήθεια των ΗΠΑ.²⁵ Στη διάρκεια της δικτατορίας 1967-1974 η Ελλάδα άρχισε να διαφοροποιεί τις πηγές προμήθειάς της, λόγω του embargo που επέβαλε το αμερικανικό Κογκρέσο και η αποκλειστική εξάρτηση από τις ΗΠΑ στον τομέα προμήθειας αμυντικού υλικού μειώθηκε σημαντικά.²⁶

Σύμφωνα με μια άλλη οπτική, αυτή του Meynaud,²⁷ «ο αγώνας κατά της κομμουνιστικής ανάπτυξης ήταν ο πρώτος παράγοντας που οδήγησε τις διάφορες μετα-απελευθερωτικές ελληνικές κυβερνήσεις να ζητήσουν τη στρατιωτική υποστήριξη και την υλική ενίσχυση των αγγλοσαξονικών δυνάμεων. Ο παράγοντας αυτός είχε 2 διαστάσεις : από τη μια η επιθυμία προάσπισης της εδαφικής ακεραιότητας και από την άλλη η μέριμνα για την προστασία της καθεστυκίας τάξης. Ο δεύτερος παράγοντας που έσπρωξε τις ελληνικές κυβερνήσεις προς τις ξένες δυνάμεις ήταν η ανάγκη να επιτύχουν μια βοήθεια για την εξασφάλιση πρώτα της επιβίωσης της χώρας και κατόπιν της ανοικοδόμησής της.»

Με την παραπάνω άποψη συντάσσεται και ο Miller,²⁸ αφού αναφέρει ότι «ένα από τα παραδείγματα που δείχνει ότι οι ΗΠΑ χρησιμοποίησαν την ισχύ τους για να διασφαλίσουν τα συμφέροντά τους ήταν η μεταπολεμική Ελλάδα του 1950-1974. Με την επιλογή τους να παρέμβουν στην εμφύλια διαμάχη, οι Αμερικανοί ιθύνοντες ήθελαν αφενός να ελέγξουν την σοβιετική επιρροή και αφετέρου να καταστείλουν τη δύναμη

²⁵ Giannias, H. C., *Arms procurement and foreign dependence*, SIPRI Arms Procurement Decision Making Project, Working Paper no. 73 (1998) διαθέσιμο στο <http://books.sipri.org/files/books/SIPRI00Singh/SIPRI00Singh03.pdf> (Πρόσβαση 23-2-2014)

²⁶ Σύμφωνα με στοιχεία του SIPRI, την περίοδο 1950-1966 οι αμερικανικές εισαγωγές αμυντικού υλικού στην Ελλάδα αντιπροσώπευαν το 81 % του συνόλου, την περίοδο 1967-1973 το 59 %, την περίοδο 1974-1989 το 51 % και την περίοδο 1990-1998 το 55 % στο SIPRI arms transfers database, Apr. 1999, διαθέσιμο στο http://books.sipri.org/product_info?c_product_id=17 (Πρόσβαση 23-2-2014)

²⁷ Meynaud Jean, *Οι Πολιτικές Δυνάμεις στην Ελλάδα*, Α' Τόμος : 1946-1965, Σαββάλας, Αθήνα 2002, σελ.458-459

²⁸ Miller Edward James, *The United States and the Making of Modern Greece. History and Power, 1950-1974*, The University of North Carolina Press, USA 2009, p.ix

του μαζικού κομμουνιστικού κινήματος. Ανέλαβαν λοιπόν να εκσυγχρονίσουν μια δυτική χώρα η οποία παρόλο που ανήκε στην Ευρώπη και κυβερνιόταν από μια δυτικόστροφη ελίτ, ουσιαστικά ήταν μια βαλκανική κοινωνία, οποία περισσότερο συμπεριφερόταν σαν Οθωμανική παρά σαν Ευρωπαϊκή Πολιτεία».

Κατά τον 19^ο και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα μέχρι τον Β΄ ΠΠ, τα πρωτεία σε εξαγωγές αμυντικού εξοπλισμού παγκοσμίως κατείχαν η Αγγλία και η Γαλλία, ακολουθούσαν δε η Γερμανία, η Ιταλία και άλλες δυτικο-ευρωπαϊκές χώρες. Από το τέλος του Β΄ ΠΠ όμως ανατράπηκε ο συσχετισμός δυνάμεων και οι ΗΠΑ καθώς και η ΕΣΣΔ έπαιξαν το ρόλο του βασικού προμηθευτή οπλισμού στις σύμμαχες χώρες. Σύμφωνα με στοιχεία του SIPRI στη διάρκεια της υπό εξέταση περιόδου 1950-1974:²⁹

✓ Το ύψος των εξαγωγών αμυντικού υλικού παγκοσμίως ανήλθε στα 584,63 δις δολάρια ΗΠΑ (τιμές με έτος βάσης το 1990). Στη διάρκεια αυτής της 25ετίας η ΕΣΣΔ κατείχε την 1^η θέση σε εξαγωγές αμυντικού υλικού (με ποσοστό 37,62 % επί του συνόλου των εξαγωγών 1950-1974), ακολουθούμενη από τις ΗΠΑ, με το ίδιο σχεδόν ποσοστό εξαγωγών (35,59 %), ενώ ακολουθούσαν Μ.Βρετανία (11,51 %), Γαλλία (5,24 %), Τσεχοσλοβακία (2,28 %), Δ.Γερμανία (1,68 %), Κίνα (1,50 %), Ιταλία (0,89 %), Καναδάς (0,78 %) και Ελβετία (στη 10^η θέση με 0,62 %). Στη λίστα εξαγωγικών χωρών εμφανίζεται και η Γιουγκοσλαβία (22^η θέση με 207 εκατομμύρια δολάρια ή 0,035 %), η Αλβανία (35^η θέση με 26 εκατομμύρια δολάρια ή 0,0045 %) και η Ρουμανία (36^η θέση με 0,0043 %). Η Ελλάδα εμφανίζεται στην 60^η θέση με εξαγωγές αμυντικού υλικού ποσού 2 εκατομμυρίων δολαρίων την περίοδο 1950-1974 (Εξαγωγές τεθωρακισμένων οχημάτων ποσού 1 εκατομμυρίου δολαρίων το 1964 και 1 εκατομμυρίου δολαρίων το 1965, προς την Κύπρο).

✓ Το ύψος των εισαγωγών αμυντικού υλικού την ίδια περίοδο είναι φυσικά το ίδιο ποσό των 584,63 δις δολαρίων ΗΠΑ, με τη Δ.Γερμανία στη 1^η θέση (7 % επί του συνόλου των εισαγωγών αμυντικού υλικού) και ακολουθούσαν Κίνα (5,64 %), Αίγυπτος (4,23 %), Πολωνία (4,10 %), Ινδία (3,72 %), Ανατ.Γερμανία (2,91 %), Καναδάς (2,88 %),

²⁹ <http://armstrade.sipri.org/armstrade/html> (Πρόσβαση 24-1-2014)

Τα στοιχεία αυτά του SIPRI επαληθεύτηκαν και από στοιχεία που βρέθηκαν στο Department of State and Defense/Controller General of the United States, *Foreign Military Sales-A Growing Concern*, Report the Congress, 1 June 1976, p.5, διαθέσιμο στο <http://gao.justia.com/department-of-state/1976/6/foreign-military-sales-a-growing-concern-id-76-51/ID-76-51-full-report.pdf> (Πρόσβαση 24-2-2014)

ΗΠΑ (2,88 %), Ιταλία (στη 10^η θέση με 2,79 %), ΕΣΣΔ (11^η θέση με 2,45 %). Οι βαλκανικές χώρες είχαν τα εξής ποσοστά : Τουρκία (17^η θέση με 2,25 %), Γιουγκοσλαβία (24^η θέση με 1,66 %), Ρουμανία (25^η θέση με 1,63 %), Βουλγαρία (27^η θέση με 1,59 %), Ελλάδα (29^η θέση με 1,33 %) και Αλβανία (47^η θέση με 0,48 %).

Ειδικότερα η Ελλάδα, της οποίας η οικονομική ζωή ακόμα και υπό κανονικές συνθήκες εξαρτιόταν στενά από τους ξένους, δεν είχε άλλη διέξοδο από την αναζήτηση της μέγιστης δυνατής βοήθειας από τους συμμάχους της. Την περίοδο πριν το 1947, την μεγαλύτερη επιρροή είχαν αρχικά οι Βρετανοί, τους οποίους θα αντικαταστήσουν μετά τον Β' ΠΠ οι Αμερικανοί., ενώ σταδιακά ανέκτησαν αξιόλογες θέσεις και οι Γερμανοί. Οι Γάλλοι δεν μπορούσαν να πετύχουν τα αποτελέσματα των οικονομικών επενδύσεων των αμερικανικών και γερμανικών εταιρειών αφού οποιαδήποτε συνεργασία στο στρατιωτικό τομέα προσέκρουε στο γεγονός ότι ο ελληνικός Στρατός ήταν εξοπλισμένος κυρίως με αμερικανικό υλικό και κατά συνέπεια προέκυπτε ζήτημα συμβατότητας του νέου υλικού με τα ήδη υπάρχοντα.³⁰

Η οικονομική διάσταση που μνημονεύεται παραπάνω είναι καθοριστική για τον αμυντικό τομέα και ειδικά για την Ελλάδα, της οποίας τα οικονομικά μέσα ήταν πάντα περιορισμένα και προσέφευγε συνεχώς σε ξένη χρηματοδότηση. Το ελεύθερο ελληνικό Κράτος έκανε τα πρώτα του βήματα με δάνεια από την Αγγλία και συνέχισε έτσι την πορεία του μέσα στο χρόνο. Η πτώχευση του 1893, η επιβολή ΔΟΕ το 1897 και η οικονομική του «αφαίμαξη» λόγω της συμμετοχής του σε 2 παγκόσμιους πολέμους αποδεικνύουν την αναγκαιότητα συνεχούς στήριξης της ελληνικής οικονομίας από ξένες πηγές χρηματοδότησης.³¹ Οι πηγές αυτές με τη σειρά τους ασκούσαν συνεχή και ουσιαστικό έλεγχο στα οικονομικά και κατά συνέπεια και στα πολιτικά (και μέσω αυτών και στα αμυντικά) πράγματα της χώρας, διαιωνίζοντας τον φαύλο κύκλο της οικονομικής, πολιτικής και αμυντικής μας εξάρτησης.³²

³⁰ Meynaud Jean, ό.π., σελ.458

³¹ Κουλουμπής Θ., *Προβλήματα Ελληνοαμερικανικών σχέσεων. Πώς Αντιμετωπίζεται η Εξάρτηση*, Εστία, Αθήνα, 1978, σελ.200

³² Τζανετής Σ., *Η Εθνική Άμυνα*, Αλκαίος, Αθήνα, 1976, σελ.47-64

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο : ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ

Ως «βοήθεια για την ασφάλεια»³³ (security assistance) μπορεί να οριστεί η «μεθοδολογία προώθησης αντικειμενικών σκοπών εξωτερικής πολιτικής από χώρες που έχουν τόσο τη στρατιωτική όσο και την οικονομική δυνατότητα να υλοποιήσουν το σκοπό αυτό, περιλαμβάνει δε τη χορήγηση υλικών, χρημάτων και υπηρεσιών από μια χώρα σε μια άλλη. Ευνόητο είναι ότι η χώρα που παρέχει τη βοήθεια επιδιώκει να επωφεληθεί τα μέγιστα.»

3.1 ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΒΟΗΘΕΙΑ

Οι ΗΠΑ ξεκίνησαν να χορηγούν εξωτερική βοήθεια ήδη από τον Α΄ ΠΠ με παροχές τόσο σε χρήματα όσο και σε υλικό, αρχικά στο Βέλγιο, σε άλλες Ευρωπαϊκές χώρες αλλά και αργότερα και στη Ρωσία (1921-23). Το πρόγραμμα συνεχίστηκε με διάφορες μορφές (Lend-Lease Programme, UNRRA) στη διάρκεια του Β΄ ΠΠ, αλλά και μετά από αυτόν (Truman Doctrine και ERP, που έγινε ευρύτερα γνωστό ως Marshall Plan).³⁴

Κατά τη διάρκεια της υπό εξέταση περιόδου 1950 -1974 το Πρόγραμμα Εξωτερικής Βοήθειας (Foreign Assistance Program) των ΗΠΑ εποπτευόταν από το Υπουργείο Εξωτερικών (State Department) και αποτελούνταν από 2 βασικούς πυλώνες : την οικονομική και στρατιωτική βοήθεια.³⁵

✓ Η οικονομική βοήθεια περιλάμβανε την «Αναπτυξιακή Βοήθεια» (Development Assistance) και το χρηματοοικονομικό μέρος της «Βοήθειας για την Ενίσχυση της Ασφάλειας» (SSA). Τα ποσά αυτά διαχειριζόντουσαν από την Αμερικανική Υπηρεσία για τη Διεθνή Ανάπτυξη (USAID).

✓ Η στρατιωτική βοήθεια, που διαχειριζόταν το Υπουργείο Άμυνας, περιελάμβανε το αμυντικό μέρος της «Βοήθειας για την Υποστήριξη της Ασφάλειας» (SSA) και την καθαρά «Στρατιωτική Βοήθεια» (SA), με τις διάφορες της μορφές. Τα σπουδαιότερα προγράμματα στρατιωτικής βοήθειας ήταν :

³³ Σαζανίδης Χ., ό.π., σελ.425

³⁴ Office of U.S. Foreign Assistance, *Resources, Plans, Performance, Budget* διαθέσιμο στο <http://www.state.gov/s/d/rm/c6113.htm> (Πρόσβαση 14-5-2014)

³⁵ Bonds Ray (ed.), *American War Power*, Pub. Corgi Books, London, 1981, p.42

3.1.1 Πρόγραμμα Στρατιωτικής Βοήθειας (MAP)

Με το πρόγραμμα αυτό παρέχονταν δωρεάν (clear grants) κάθε είδους στρατιωτικό υλικό και υπηρεσίες (επισκευές, τεχνική βοήθεια, υποστήριξη διοικητικής μέριμνας, κλπ), κυρίως σε χώρες όπου υπήρχαν αμερικανικές βάσεις ή σημαντικά αμερικανικά συμφέροντα (Ελλάδα, Τουρκία, Ιράν, Ν.Κορέα, Φιλιππίνες, κλπ). Το πρόγραμμα αυτό σταδιακά περιορίστηκε σε τέτοιο βαθμό, ώστε το 1973 θεωρούνταν ότι είχε καταργηθεί, με εξαίρεση κάποιες χώρες ειδικού ενδιαφέροντος για τις ΗΠΑ (Ισπανία, Πορτογαλία, Ελλάδα, Τουρκία, Ιορδανία, Φιλιππίνες, Ταϊλάνδη), προς τις οποίες η βοήθεια συνεχίστηκε μειωμένη μέχρι το 1981.³⁶

Αξίζει εδώ να αναφερθεί η μεταστροφή που καταγράφηκε αργότερα αφού το 1962 το συνολικό πρόγραμμα δωρεάν στρατιωτικής βοήθειας των ΗΠΑ ήταν 100 εκατομμύρια δολάρια περισσότερα από τις πωλήσεις στρατιωτικού υλικού μέσω διακρατικών συμφωνιών. Επτά χρόνια αργότερα, το 1969, οι πωλήσεις ήταν 3 φορές περισσότερες από το πρόγραμμα δωρεάν στρατιωτικής βοήθειας (Πωλήσεις 1,5 δις δολάρια έναντι βοήθειας 450 εκατομμυρίων δολαρίων) ενώ το 1974 η σχέση αυτή διευρύνθηκε εντυπωσιακά και έγινε 14 φορές μεγαλύτερη (Πωλήσεις 10,8 δις δολάρια έναντι 785 εκατομμύρια δολάρια δωρεάν βοήθειας).³⁷

3.1.2 Πρόγραμμα Βοήθειας για την Ενίσχυση της Ασφάλειας (SSA)

Ο «πρόδρομος» του είδους αυτού της βοήθειας ήταν το πρόγραμμα του Σχεδίου Μάρσαλ και είχε ως σκοπό να ενισχύσει την οικονομική και πολιτική σταθερότητα στις ξένες χώρες, παρεχόταν δε είτε με τη μορφή δανείων είτε ως δωρεάν βοήθεια. Και το είδος αυτό της βοήθειας, κυρίως υπό την μορφή της δωρεάν βοήθειας έτεινε να εξαλειφθεί, μεταξύ δε των ελαχίστων χωρών που λάμβαναν τέτοια βοήθεια στο τέλος της δεκαετίας του 1970 ήταν η Τουρκία, η Κύπρος, η Ισπανία, η Αίγυπτος, το Ισραήλ και η Ιορδανία.³⁸

³⁶ Heymont I., *US Military Assistance Program*, στο περιοδικό *Military Review*, January 1968, p.89-95

³⁷ Department of State and Defense/Controller General of the United States, *Foreign Military Sales-A Growing Concern*, Report the Congress, 1 June 1976, p. 3, διαθέσιμο στο <http://gao.justia.com/department-of-state/1976/6/foreign-military-sales-a-growing-concern-id-76-51/ID-76-51-full-report.pdf> (Πρόσβαση 24-2-2014)

³⁸ Σαζανίδης Χ., ό.π., σελ.429

3.1.3 Πρόγραμμα Στρατιωτικών Πωλήσεων Εξωτερικού (FMS)

Με το νόμο για τις «πωλήσεις στρατιωτικού υλικού στο εξωτερικό» (Foreign Military Sales Act of 1968), οι ΗΠΑ πωλούσαν σε ξένες, αλλά φίλιες χώρες, αμυντικό υλικό και υπηρεσίες, για υποστήριξη της αμυντικής τους προσπάθειας. Μέσω των FMS επιδιωκόταν η διεύρυνση των αμυντικών σχέσεων και συνεργασιών με άλλες χώρες, η ομογενοποίηση των παραγόμενων υλικών και των προσφερόμενων υπηρεσιών και η βελτίωση του αμερικανικού ισοζυγίου πληρωμών, παρέχοντας ταυτόχρονα εργασία στον τομέα της αμυντικής βιομηχανίας των ΗΠΑ. Από το 1955 και μετά το Πρόγραμμα FMS επεκτάθηκε σε 52 χώρες και το αμερικανικό Υπουργείο Άμυνας προέβη σε άμεσες επενδύσεις άνω των 3,4 δις δολαρίων ενώ εγγυήθηκε δάνεια περίπου 2,4 δις δολαρίων, που συνάφθηκαν με ξένες χώρες, για αγορές αμυντικού υλικού από τις ΗΠΑ. Επίσης η Export-Import Bank (Eximbank) των ΗΠΑ χορήγησε περισσότερα από 2,6 δις δολάρια σε άμεσες χορηγήσεις και εγγυήσεις, από το 1963 μέχρι το 1975. Το 70 % των πωλήσεων αμυντικού υλικού κατευθυνόταν στις χώρες που συνόρευαν με την Κίνα, την ΕΣΣΔ και τους συμμάχους της.

Ο συνολικός όγκος του προγράμματος αυτού αυξήθηκε από τα 1 δις δολάρια το 1967 στα 10 δις δολάρια το 1975. Η ραγδαία αυτή εξέλιξη, που οφειλόταν στην μείωση της δωρεάν στρατιωτικής βοήθειας των ΗΠΑ, προκάλεσε επιφυλάξεις στη χώρα αυτή αναφορικά με την χωρίς όρια χορήγηση πιστώσεων FMS, αφού οι εξοπλισμοί αυτοί θα μπορούσαν να προκαλέσουν ανταγωνιστικές αγορές αμυντικού υλικού σε τοπικό περιφερειακό επίπεδο (πχ Ελλάδα-Τουρκία), απορροφώντας πιστώσεις από πόρους που προορίζονταν για κοινωνικές δαπάνες. Επιπρόσθετα πολλές Κυβερνήσεις, μέσω του αμυντικού αυτού υλικού, επέβαλαν αντιδημοκρατικές πρακτικές διακυβέρνησης. Έτσι επεβλήθησαν περιορισμοί που σχετίζονταν με το σκοπό για τον οποίο προορίζονταν τα δάνεια αυτά.³⁹

³⁹ Department of State and Defense/Controller General of the United States, *Foreign Military Sales-A Growing Concern*, Report the Congress, 1 June 1976, p.1-2, διαθέσιμο στο <http://gao.justia.com/department-of-state/1976/6/foreign-military-sales-a-growing-concern-id-76-51/ID-76-51-full-report.pdf> (Πρόσβαση 24-2-2014)

3.1.4 Πρόγραμμα Διεθνούς Στρατιωτικής Εκπαίδευσης και Επιμόρφωσης (IMET)

Με το πρόγραμμα αυτό παρέχόταν δωρεάν μετεκπαίδευση στις ΗΠΑ σε στρατιωτικό και πολιτικό προσωπικό ξένων χωρών. Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1970 περίπου 500.000 άτομα, προερχόμενα από δεκάδες χώρες, είχαν μετεκπαιδευτεί στις ΗΠΑ, ενώ στα τέλη της δεκαετίας του 1970 στο πρόγραμμα συμμετείχαν 40 χώρες.⁴⁰

3.1.5 Διάφορα Άλλα Προγράμματα

Στο πλαίσιο της στρατιωτικής βοήθειας και χωρίς να μπορούν να ενταχθούν απόλυτα σε κάποια από τα παραπάνω προγράμματα, περιλαμβάνονταν επίσης οι παραχωρήσεις (ουσιαστικά πωλήσεις στο 1/3 της τιμής κτήσης) μεταχειρισμένου στρατιωτικού υλικού από τα πλεονάσματα των ΗΠΑ (surplus or excess defense articles), οι δανεισμοί πολεμικών πλοίων (loans) και οι χορηγήσεις οπλισμού λόγω εκτάκτων καταστάσεων.

Εκτός όμως από τα παραπάνω διακυβερνητικά (government-to-government) προγράμματα βοήθειας, υπήρχε και η μέθοδος της πώλησης στρατιωτικού υλικού μέσω της εμπορικής οδού (commercial arms sales), όπου η αμερικανική κυβέρνηση εμπλεκόταν μόνο στη χορήγηση (από το Υπουργείο Εξωτερικών) της σχετικής άδειας εξαγωγής του υλικού, εφόσον πληρούνταν οι προϋποθέσεις ασφάλειας που έθετε η αμερικανική νομοθεσία. Στην περίπτωση αυτή, για την εξόφληση πολεμικού υλικού που αγοραζόταν απευθείας από αμερικανικές εταιρείες (direct commercial contract) μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν και οι (εγγυημένες από το αμερικανικό δημόσιο) πιστώσεις του προγράμματος FMS, υπό ορισμένες προϋποθέσεις.⁴¹

3.2 ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Μετά τον Β΄ ΠΠ, η διαμόρφωση δύο αντιπάλων στρατοπέδων μεταξύ των πρώην συμμάχων, η έναρξη του Ψυχρού Πολέμου και η εξασθένιση των δυτικών δημοκρατιών οδήγησαν τις ΗΠΑ στην ανάληψη ηγετικού ρόλου στο δυτικό κόσμο. Πρώτη επίσημή τους ενέργεια ήταν η υιοθέτηση της πολιτικής της «ανάσχεσης»

⁴⁰ Σαζανίδης Χ., ό.π., σελ.429

⁴¹ Σαζανίδης Χ., ό.π., σελ.429-430

(containment) του σοβιετικού κινδύνου και η εξαγγελία του Δόγματος Τρούμαν το Μάρτιο του 1947, που συνιστούσε την παροχή στρατιωτικής βοήθειας προς την Ελλάδα και την Τουρκία.⁴² Μετά την εξαγγελία του Σχεδίου Μάρσαλ⁴³ μερικούς μήνες αργότερα, το ενδιαφέρον στράφηκε στην Άπω Ανατολή, με τη χορήγηση στρατιωτικής βοήθειας στην Κίνα και στις Φιλιππίνες.

Με την ίδρυση του NATO το 1949,⁴⁴ οι ΗΠΑ οριστικοποίησαν την παροχή στρατιωτικής βοήθειας προς τα κράτη-μέλη της συμμαχίας και σε ορισμένες, ειδικού ενδιαφέροντος για την άμυνά τους χώρες, όπως η Ελλάδα, η Τουρκία, το Ιράν, η Κορέα, κλπ., με τη χρήση του Προγράμματος MDAP.⁴⁵ Ο νόμος αυτός τροποποιήθηκε το 1950 ενώ το 1951 ο νόμος περί «Αμοιβαίας Ασφάλειας» (Mutual Assistance Act) συνένωσε υπό κοινό φορέα τόσο τη στρατιωτική βοήθεια, όσο και την οικονομική και τεχνική βοήθεια του Σχεδίου Μάρσαλ με τη δημιουργία του Οργανισμού Κοινής Ασφάλειας (Mutual Security Agency).⁴⁶ Ο παραπάνω νόμος του 1951 τροποποιήθηκε τον Αύγουστο του 1954 και το Πρόγραμμα MDAP μετατράπηκε σε Πρόγραμμα Στρατιωτικής Βοήθειας (MAP). Μέσω του MAP πήραν στρατιωτική βοήθεια από τις ΗΠΑ περισσότερα από 70 κράτη,⁴⁷ ενώ στις περισσότερες από αυτές στάλθηκαν ομάδες συμβούλων (advisers), για

⁴² Το ενδιαφέρον της Σοβιετικής Ένωσης για την Τουρκία σχετιζόταν με την αναγκαιότητα εξεύρεσης διόδου για έξοδο στο Αιγαίο και συνεπακόλουθα στη Μεσόγειο Θάλασσα, μέσω των Δαρδανελίων. Το πρόβλημα όμως ήταν ότι ο τουρκικός στρατός δεν ήταν πολύ ισχυρά εξοπλισμένος, ώστε να μπορέσει να αποτελέσει αντίβαρο στην τυχόν σοβιετική επεκτατικότητα στην περιοχή οπότε και ενισχύθηκε από τις ΗΠΑ, στο Mazul Gregory, Captain, USAF, *Formation of the U.S. Security Assistance Policy: 1947-1959*, Thesis submitted to the Graduate School of Logistics and Acquisition Management (AFIT/GCM/LAL1/97S-0), Air Force Institute of Technology, Wright-Patterson Air Force Base, Ohio, September 1997, σελ.14-17.

⁴³ Στην Ελλάδα παρουσιάστηκαν σοβαρά προβλήματα στην πορεία εφαρμογής του Σχεδίου Μάρσαλ κυρίως λόγω της πολιτικής αστάθειας και της αντιπαλότητας μεταξύ των πολιτικών κομμάτων. Επιπλέον, η ελληνική οικονομία ήταν λόγω μεγέθους πολύ μικρή για να απορροφήσει τα τεράστια ποσά της βοήθειας που προσέφερε η Κυβέρνηση των ΗΠΑ, αφού οι οικονομικές δομές της χώρας ήταν αναποτελεσματικές για να προκαλέσουν την συνέχιση των ίδιων ρυθμών ανάπτυξης όταν η βοήθεια τερματίστηκε, στο Mazul Gregory, ό.π., σελ.14-17.

⁴⁴ Mazul Gregory, ό.π., σελ.27-35.

⁴⁵ Σημαντικό γεγονός συνιστούσε η επέκταση της βοήθειας, εκτός από την Ελλάδα και την Τουρκία, στο Ιράν, στην Κορέα, στις Φιλιππίνες και στην Κίνα, στο Mazul Gregory, ό.π., σελ.21-25

⁴⁶ Αποτέλεσμα αυτού αποτελεί η υπογραφή αμυντικών συμφωνιών με πολλές άλλες χώρες την περίοδο αυτή : Το 1951 με την Ιαπωνία, τις Φιλιππίνες, την Αυστραλία και τη Ν.Ζηλανδία ενώ το 1953 με την Κορέα, στο Mazul Gregory, ό.π., σελ.27-35.

⁴⁷ Η Αμοιβαία Πράξη Ασφάλειας του 1954 ήταν αυτή που δημιούργησε το Πρόγραμμα Πιστώσεων Ξένων Στρατιωτικών Πωλήσεων (Foreign Military Sales Credit Program) σηματοδοτώντας έτσι τη μετάβαση από τη «στρατιωτική βοήθεια» στις «ξένες στρατιωτικές πωλήσεις».

την εκπαίδευση του προσωπικού των χωρών αυτών στην χρήση του αμερικανικού οπλισμού (MAAG).

Επί Προεδρίας Κέννεντυ το 1961, επιδιώχθηκε η αναμόρφωση ολόκληρου του συστήματος εξωτερικής βοήθειας και ψηφίστηκε ο νόμος περί «Εξωτερικής Βοήθειας» (Foreign Assistance Act of 1961). Παράλληλα άρχισε μια προσπάθεια μετακύλισης της στρατιωτικής βοήθειας από την «δωρεάν βοήθεια» (clear grants and outright gifts) προς τις «πωλήσεις με πίστωση» (credit sales). Η προσπάθεια αυτή άρχισε να εφαρμόζεται πλήρως από τα μέσα της δεκαετίας 1960 και έκτοτε μόνο κράτη που φιλοξενούσαν αμερικανικές βάσεις μπορούσαν να πάρουν δωρεάν στρατιωτική βοήθεια (Ελλάδα, Τουρκία, Ισπανία, Ιορδανία, Φιλιππίνες, κλπ). Η στροφή αυτή των αμερικανών οφειλόταν στο γεγονός ότι :⁴⁸

✓ Είχε μειωθεί σημαντικά το έλλειμμα του ισοζυγίου πληρωμών των ΗΠΑ την εποχή εκείνη.

✓ Οι χώρες-αποδέκτες της βοήθειας μπορούσαν πια να αντιμετωπίσουν το βάρος των αμυντικών τους δαπανών, λόγω βελτίωσης της δημοσιονομικής τους κατάστασης.

Επί Προεδρίας Τζόνσον το 1968 ψηφίστηκε ο νόμος για τις «πωλήσεις στρατιωτικού υλικού στο εξωτερικό» (Foreign Military Sales Act of 1968), ο οποίος έθετε τις προϋποθέσεις και ρύθμιζε τη διαδικασία καθώς και τις λεπτομέρειες για αυτού του είδους τις πωλήσεις. Το 1974, για πρώτη φορά οι πωλήσεις οπλισμού (μέσω FMS) ξεπέρασαν το ποσό της δωρεάν βοήθειας (MAP) ενώ σημαντικές τροποποιήσεις επέφερε ο νόμος περί «Βοήθειας διεθνούς ασφάλειας και ελέγχου των εξαγωγών όπλων» (International Security Assistance and Arms Export Control Act) της κυβέρνησης Φόρντ και η αντίστοιχη τροποποίησή της το 1977 από την κυβέρνηση Κάρτερ.⁴⁹

Η αμερικανική «ορθόδοξη» εξήγηση του Ψυχρού Πολέμου έριχνε το βάρος «στη σοβιετική επιθετικότητα, την οποία οι ΗΠΑ ως υπερασπιστές της ελευθερίας όφειλαν να αντιμετωπίσουν. Η συνθήκη αυτή ήταν με τη σειρά της η κυριότερη αιτία του ιδιότυπου «στρατιωτικού κεϋνσιανισμού» των ΗΠΑ. Έτσι οι Αμερικανοί ψηφοφόροι είχαν πειστεί ότι ένας συνεχής οικονομικός πόλεμος ήταν απαραίτητος για να αποφευχθεί ο κίνδυνος

⁴⁸ Mazul Gregory, ό.π., σελ.48-50

⁴⁹ Mazul Gregory, ό.π., σελ.50-54

σοβιετικής επίθεσης. Με τον τρόπο αυτό οι Κυβερνήσεις που διαιώνιζαν την «ατμόσφαιρα» του Ψυχρού Πολέμου έπειθαν τους πολίτες τους «για τον επικείμενο κίνδυνο ασφάλειας που αντιμετώπιζαν και για την αναγκαιότητα αφενός υπερφορολόγησης και αφετέρου μείωσης των δαπανών για την υγεία, στέγαση και εκπαίδευση προς όφελος των στρατιωτικών δαπανών». ⁵⁰ Κατά συνέπεια «οι λόγοι διατήρησης του Ψυχρού Πολέμου δεν ήταν πρωτίστως στρατιωτικοί αλλά κυρίως η αναγκαιότητα διατήρησης των όρων λειτουργίας της καπιταλιστικής οικονομίας, με την συνεχή παρέμβαση του Κράτους στην οικονομία.» ⁵¹

Με δεδομένη την εμπειρία του Μεγάλου Κραχ του 1929 και την σωτήρια οικονομική παρέμβαση του Κράτους κατά τη διάρκεια του Β' ΠΠ, η παρέμβασή του θεωρούνταν επιβεβλημένη και στην μεταπολεμική περίοδο. Ωστόσο οι ιδεολογική προσκόλληση των ΗΠΑ στις αρχές του καπιταλισμού (ελεύθερη αγορά, ατομική πρωτοβουλία, κλπ) δεν επέτρεπε την ευρεία εμπλοκή του κράτους στις οικονομικές δραστηριότητες παρά μόνο σε περιόδους κρίσεων, απορρίπτοντας ακόμα και «σοσιαλδημοκρατικές» επιλογές, όπως την εθνικοποίηση εταιρειών, τη στοχευμένη βιομηχανική πολιτική, κλπ. Κατά συνέπεια απαιτούνταν μια πιο «ελαφριά» εκδοχή της οικονομικής παρέμβασης του κράτους.

Τα πλεονάσματα της παραγωγής των στρατιωτικών εξοπλισμών προσέφεραν τη βέλτιστη λύση στο παραπάνω δίλημμα, αφού η προμήθεια στρατιωτικού υλικού είναι μια αναγκαιότητα η οποία ποτέ δεν μπορεί κορεστεί. Έτσι η συνεχής επίκληση του κινδύνου διατάραξης της εθνικής της ασφάλειας επέτρεπε στην Κυβέρνηση των ΗΠΑ να αγοράζει στρατιωτικά οπτικά συστήματα με σκοπό να καταστεί ο μεγαλύτερος καταναλωτής της αμερικανικής οικονομίας, χρησιμοποιώντας τα κυβερνητικά συμβόλαια ως τον κυριότερο μηχανισμό επιδότησης και αναδιανομής των ιδιωτικών κερδών. ⁵²

⁵⁰ Chwastiak M., *Accounting and the Cold War : The Transformation of Waste into Richies*, University of Wollongong, Department of Accounting and Finance, Wollongong, NSW, Australia on Critical Perspectives on Accounting (1999) 10, 747/771 Article No. cpac.1998.0276 διαθέσιμο στο <http://www.idealibrary.com> (Πρόσβαση 24-1-2014)

⁵¹ Το 1957, ακόμα και ο Στρατηγός Douglas MacArthur παραδέχτηκε ότι «η Κυβέρνηση των ΗΠΑ μας κράτησε σε μια διαρκή κατάσταση φόβου και πατριωτικού ζήλου για γεγονότα που ποτέ δεν επαληθεύτηκαν». Αυτή του η αξιολόγηση αποδείχτηκε σωστή αφού σχετική αναφορά που υποβλήθηκε στο Συμβούλιο Εθνικής Ασφάλειας την εποχή εκείνη σημειώνει ότι «οι εκτιμήσεις φανερώνουν ότι οι Σοβιετικοί ηγέτες ίσως να μην επιθυμούν να αναλάβουν στρατιωτική δράση έναντι των ΗΠΑ αυτή τη στιγμή».

⁵² Chwastiak M., ό.π., διαθέσιμο στο <http://www.idealibrary.com> (Πρόσβαση 24-1-2014)

3.3 ΒΟΗΘΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η βοήθεια που έλαβε η χώρα μας από το εξωτερικό διακρίνεται σε :

✓ «Οικονομική βοήθεια», την οποία λάμβανε από τον Οργανισμό Κοινής (ή Αμοιβαίας) Ασφάλειας και που σταμάτησε το 1962 επειδή κρίθηκε από τις αρμόδιες αρχές των ΗΠΑ ότι η οικονομική κατάσταση της Ελλάδας είχε φτάσει σε τέτοιο επίπεδο που δεν χρειαζόταν πια οικονομική βοήθεια από το εξωτερικό.

✓ «Στρατιωτική βοήθεια», που αρχικά περιελήφθηκε στο πρόγραμμα MDAP και κατόπιν στο MAP και η οποία είχε ως συνέπεια την μονομερή στήριξη της Ελλάδας στον τομέα των εξοπλισμών από τις ΗΠΑ, γεγονός που είχε και θετικά και αρνητικά αποτελέσματα όπως παρακάτω :

- Στα θετικά συμπεριλαμβάνονταν η ανέξοδη προμήθεια πολεμικού υλικού, η ομοιογενής τυποποίησή του και η ευκολία συντήρησης και εξοικείωσης του προσωπικού με το υλικό αυτό.

- Στα αρνητικά συμπεριλαμβάνονταν η απόλυτη εξάρτηση της χώρας μας από τις ΗΠΑ, η μέτρια ποιότητα (κυρίως μεταχειρισμένο υλικό, προερχόμενο από τα αμυντικά πλεονάσματα) και ανεπαρκής ποσότητα των παραλαμβανόμενων υλικών ενώ η προτεραιοποίηση της διάθεσης των υλικών γινόταν σύμφωνα με τα σχέδια του NATO και των ΗΠΑ (τα οποία έδιναν δευτερεύοντα αμυντικό ρόλο στη χώρα και προτεραιότητα μόνο στον «από βορρά κίνδυνο»). Αποτέλεσμα αυτού ήταν :

- Οι εθνικές προτεραιότητες που αφορούσαν στην άμυνα των ανατολικών συνόρων να μην καλύπτονται απόλυτα. Παρά τα επίμονα ελληνικά διαβήματα για πληρέστερη, αρτιότερη και ταχύτερη κάλυψη των αμυντικών αναγκών της Ελλάδας με σύγχρονο υλικό, μόνο μικρή ανταπόκριση καταγράφηκε.

- Η μονομέρεια παροχής οπλισμού, που είχε το πρόσθετο μειονέκτημα ότι σε περιόδους κρίσεων στις σχέσεις της Ελλάδας με την Τουρκία ο ρυθμός της ροής ανεφοδιασμού (ακόμα και του προγραμματισμένου υλικού), επιβραδυνόταν ή σταματούσε μέχρις ότου περάσει η κρίση και αποκατασταθούν οι σχέσεις μέσα στη Συμμαχία.

Ειδικότερα για τις ΗΠΑ, η Ελλάδα έλαβε από τη χώρα αυτή οικονομική και στρατιωτική βοήθεια που δεν έχει κανένα μέτρο σύγκρισης με τη βοήθεια που πήρε ή θα μπορούσε να επιτύχει από τη Μ. Βρετανία ή οποιαδήποτε άλλη ευρωπαϊκή χώρα, υπό

την επίβλεψη πάντα των κυβερνητικών δραστηριοτήτων από πολυάριθμες αμερικανικές υπηρεσίες και αποστολές, οι οποίες είχαν εγκατασταθεί στη χώρα μας. Πιο συγκεκριμένα, από το 1947 μέχρι το 1985 η Ελλάδα έλαβε περίπου 3,85 δις δολάρια σε στρατιωτική βοήθεια μόνο από τις ΗΠΑ, οι οποίες προμήθευσαν παράλληλα και το σύνολο του κύριου αμυντικού υλικού του ελληνικού Στρατού.⁵³

Επιπρόσθετα, ως προμηθευτές του απαραίτητου στρατιωτικού υλικού στη διάρκεια του ελληνικού εμφυλίου πολέμου, οι Αμερικανοί δεν φείδονταν συμβουλών για να πετύχουν την αποτελεσματικότερη χρησιμοποίησή του. Τέλος, σε επίπεδο ανθρώπινων πόρων, οι δεσμοί μεταξύ Ελλήνων και Αμερικανών στρατιωτικών έμειναν στενοί εξαιτίας τόσο της συνεχιζόμενης στρατιωτικής βοήθειας όσο και της συνυπηρέτησης στα διάφορα Στρατηγεία του ΝΑΤΟ.⁵⁴

Εκτός από τις ΗΠΑ, αξιόλογη στρατιωτική βοήθεια στο πλαίσιο της Συμμαχίας, για τους σκοπούς της κοινής άμυνας και της συλλογικής ασφάλειας, δόθηκε και από άλλα κράτη μέλη του ΝΑΤΟ. Πρώτος (χρονολογικά) ήταν ο Καναδάς, ο οποίος κατά τη δεκαετία του 1950, θέλοντας να αντικαταστήσει τον οπλισμό του με νεότερα συστήματα, χορήγησε σημαντική ποσότητα πολεμικού υλικού προς τα άλλα κράτη-μέλη του ΝΑΤΟ, ενώ παράλληλα ανέλαβε και εκτεταμένο πρόγραμμα μετεκπαίδευσης στρατιωτικών στελεχών της Συμμαχίας. Η στρατιωτική βοήθεια από τον Καναδά προς τη χώρα μας υλοποιήθηκε μέσω των υπηρεσιών του ΝΑΤΟ (και όχι σε ελληνο-καναδική διμερή βάση), ενώ σημαντική ποσότητα καναδικού οπλισμού διοχετεύτηκε μέσω των αμερικανικών προγραμμάτων MDAP και MAP.

Δεύτερη από χρονολογικής πλευράς αλλά πρώτη από πλευρά σπουδαιότητας μετά τις ΗΠΑ ήταν η στρατιωτική βοήθεια της Δ. Γερμανίας, η οποία ήδη από το 1960 άρχισε να χορηγεί βοήθεια στην Ελλάδα αλλά και στην Τουρκία στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ, αλλά σε διμερή βάση. Η δυτικογερμανική βοήθεια είχε σκοπό να καλύψει τη μείωση της δωρεάν αμερικανικής στρατιωτικής βοήθειας, λόγω της τότε στροφής των ΗΠΑ στις πωλήσεις. Η βοήθεια αυτή πολλές φορές συνδέθηκε και διακυμάνθηκε με την πορεία των ελληνο-τουρκικών σχέσεων. Η Ελλάδα έλαβε για πρώτη φορά στρατιωτική βοήθεια από

⁵³ Meynaud Jean, ό.π., σελ.459

⁵⁴ Τζανετής Σ., *Η Εθνική Άμυνα*, Αλκαίος, Αθήνα, 1976, σελ.23-46

την τότε Δυτική Γερμανία το 1964, σε ένα πρόγραμμα βοήθειας και άλλων κρατών του NATO.⁵⁵

Εκτός από τις παραπάνω χώρες και άλλα μέλη του NATO χορήγησαν βοήθεια στην Ελλάδα, μέσω της Συμμαχίας. Η βοήθεια αυτή συνίστατο στην ενίσχυση του στρατιωτικού προϋπολογισμού της χώρας μας με διάφορα ποσά ή με μικρής έκτασης χορηγήσεις στρατιωτικού υλικού. Χώρες που συμμετείχαν ήταν η Ολλανδία, το Βέλγιο, η Ιταλία, η Γαλλία ακόμα και η Νορβηγία ενώ η Βρετανία δεν συμμετείχε σημαντικά.⁵⁶

Άλλη μορφή συμμαχικής βοήθειας ήταν η συμμετοχή σε κοινά νατοϊκά προγράμματα, όπου οι ασθενέστερες χώρες επωφελούνταν πολύ περισσότερο από ό,τι συνέβαλαν στα προγράμματα αυτά. Σπουδαιότερο ήταν το «Πρόγραμμα Έργων Κοινής Υποδομής» (common infrastructure), μέσω του οποίου υλοποιήθηκε στην Ελλάδα σημαντικός αριθμός εγκαταστάσεων και έργων υποδομής (με ελάχιστο ποσοστό συμμετοχής της Ελλάδας της τάξεως του 1-2 %).

Επίσης, η συνεργασία σε προγράμματα παραγωγής και βελτίωσης οπλικών συστημάτων ήταν άλλο ένα είδος συγκαλυμμένης βοήθειας προς τις οικονομικά ασθενέστερες χώρες του NATO, ενώ μέσω διαφόρων συμμαχικών οργανισμών συντήρησης και υποστήριξης (π.χ. NAMSA με έδρα το Λουξεμβούργο) εξασφαλιζόταν ακόμα ένας τρόπος βοήθειας προς τα κράτη-μέλη της Συμμαχίας, τις υπηρεσίες των οποίων έκανε χρήση και η Ελλάδα.⁵⁷

⁵⁵ Τζανετής, ό.π., σελ.23-46

⁵⁶ Σαζανίδης Χ., ό.π., σελ.433

⁵⁷ NATO Information Service, *NATO Facts and Figures*, Brussels, 1971, p.101-102

ΕΝΟΤΗΤΑ ΔΕΥΤΕΡΗ
ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΚΑΙ ΕΞΟΠΛΙΣΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο: Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1950-1955

4.1 ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Στην πρώτη φάση της υπό εξέταση περιόδου, δηλαδή από το τέλος του εμφυλίου μέχρι την Τριμερή Διάσκεψη του Λονδίνου το 1955, όλες οι κύριες ενέργειες (και παραλείψεις) της εξωτερικής πολιτικής διαπνέονται από την ανησυχία για τον «κομμουνιστικό κίνδυνο» και την ασφάλεια των βορείων συνόρων της χώρας. Η στενή συμμαχία με τις ΗΠΑ και η εγκατάσταση αμερικανικών βάσεων στην Ελλάδα, η ένταξη στο ΝΑΤΟ, η αποστολή στρατευμάτων στην Κορέα, η σύναψη τριμερούς συμφωνία με την Τουρκία και τη Γιουγκοσλαβία και η διστακτικότητα ανακαίνισης του κυπριακού ζητήματος φανερώνουν τον φόβο των ελληνικών Κυβερνήσεων για την ενδεχόμενη αντιπαράθεση Ανατολής-Δύσης και τις επιπτώσεις του ψυχρού πολέμου.⁵⁸

«Η στρατηγική αξία της Ελλάδος για την ΕΣΣΔ και η απόλυτη εξάρτηση της χώρας από την ηθική και υλική υποστήριξη των ΗΠΑ συνεχίζουν να είναι οι κύριοι παράγοντες που καθορίζουν τις ελληνικές εσωτερικές και εξωτερικές υποθέσεις. Παρά τη λήξη του εμφυλίου πολέμου, οι Έλληνες θα πρέπει να υποστηριχτούν οικονομικά από τη Δύση για να αποτρέψουν οποιαδήποτε κομμουνιστική επίθεση στο μέλλον».⁵⁹ Έτσι οι διμερείς σχέσεις Ελλάδος-ΗΠΑ την περίοδο αυτή στηρίχτηκαν στις προϋπάρχουσες πολιτιστικές και οικονομικές σχέσεις αλλά και στις πολιτικές αναγκαιότητες της παρούσας περιόδου, γεγονός που δεν άφηνε τις τυχόν διαφορές μεταξύ των 2 χωρών να επεκταθούν περαιτέρω.⁶⁰

⁵⁸ Βαληνάκης Γ., ό.π., σελ.20

⁵⁹ Central Intelligence Agency, *Current situation in Greece*, Secret , 28-2-1950, σελ.8-9, διαθέσιμο στο http://www.foia.cia.gov/sites/default/files/document_conversions/89801/DOC_0000258841.pdf (Πρόσβαση 21-1-2014)

⁶⁰ «Η ανεξαρτησία της Ελλάδας και της Τουρκίας είναι ζωτικής σημασίας για τα αμερικανικά συμφέροντα» στο *BASIC US INTERESTS IN THE MIDDLE EAST*, Paper Prepared by the Interdepartmental Group for Near East and South Asia, NSCIG/NEA 69-1B (Revised) Washington, January 30, 1969 , p. 3, στο FOREIGN RELATIONS OF THE UNITED STATES 1969-1976 VOLUME XXIV MIDDLE EAST

Οι ΗΠΑ συνεισέφεραν υλικά στη νέα δομή των ελληνικών ΕΔ και σε προτάσεις υιοθέτησης νέων οικονομικών μέτρων. Η εκτίμηση της CIA στις αρχές της δεκαετίας του 1950 αναφέρει ότι «η Ελλάδα θα προσπαθήσει να ακολουθήσει τη δική της πορεία, αν και ευθυγραμίστηκε με τις προτάσεις των ΗΠΑ σε θέματα κοινού ενδιαφέροντος, ακόμα και στο θέμα μείωσης της οροφής των Ελληνικών ΕΔ ενώ αναμένεται η τάση ανεξαρτητοποίησης της ελληνικής πλευράς στο θέμα διαχείρισης της αμερικανικής βοήθειας και αποδοχής των υποδείξεων για πολιτικές και οικονομικές μεταρρυθμίσεις.»⁶¹

Από την άλλη πλευρά, οι διμερείς σχέσεις Ελλάδος-Βρετανίας δεν διαταράχθηκαν, παρόλο που δεν διατήρησαν τη βαρύτητα που είχαν μέχρι το 1947. Έτσι παρά την αποχώρηση των βρετανικών χερσαίων δυνάμεων, η σχέση μεταξύ των δύο χωρών παρέμενε ενεργή μέσω των παραμενουσών ναυτικών και αστυνομικών βρετανικών αποστολών και των ισχυρών εμπορικών τους σχέσεων.

Τέλος, οι σχέσεις με την Τουρκία ήταν καλές στην αρχή της δεκαετίας του 1950. Οι τυχόν τριβές που παρατηρούνται κατά καιρούς τόσο στο θέμα της μειονότητας στην Κωνσταντινούπολη όσο και στο θέμα της ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα προσωρινά ξεπερνώνται, λόγω των κοινών προβλημάτων των 2 χωρών που αφορούν στην σοβιετική απειλή, στη συνέχιση της βοήθειας του δόγματος Τρούμαν και στην επιθυμία εισόδου των 2 χωρών στο NATO.⁶² Όμως, το Κυπριακό αποτελεί το ζήτημα που από την περίοδο αυτή διαφαίνεται ότι θα δημιουργήσει τριβές στο μέλλον, όπως και έγινε με αποκορύφωμα την εκδήλωση των Σεπτεμβριανών (1955).

Η ένταξη στο NATO εθεωρείτο ότι θα είχε συγκεκριμένα στρατιωτικά και οικονομικά οφέλη, με δυνατότητα τόσο μείωσης των αμυντικών δαπανών, όσο και αύξησης τη βοήθειας που θα μπορούσε να πάρει η Ελλάδα. Ταυτόχρονα όμως καταγραφόταν και η ανησυχία σχετικά με την πιθανότητα να επιβάλλεται από «τρίτους πόλους» η προμήθεια συγκεκριμένων οπλικών συστημάτων και κατά συνέπεια η αύξηση

REGION AND ARABIAN PENINSULA, 1969–1972; JORDAN, SEPTEMBER 1970 διαθέσιμο στο <http://2001-2009.state.gov/documents/organization/113388.pdf> (Πρόσβαση 24-2-2014)

⁶¹ Central Intelligence Agency, *Current situation in Greece*, Secret, 28-2-1950, ORE 4/50, ό.π. σελ.10

⁶² Central Intelligence Agency, *Current situation in Greece*, Secret, 28-2-1950, ORE 4/50, ό.π. σελ.11

των αμυντικών δαπανών για τη χώρα.⁶³ Η είσοδος στο NATO το 1952 σε συνδυασμό με την άνοδο στην εξουσία του Α. Παπάγου την ίδια χρονιά σήμαναν μια νέα εποχή στις ελληνο-αμερικανικές σχέσεις, που χαρακτηρίστηκε τουλάχιστον από αντιφατικότητα αφού από την μια υπογράφηκε η διμερής συμφωνία «περί Στρατιωτικών Διευκολύνσεων»⁶⁴ και από την άλλη εμφανίστηκε στο διεθνές πολιτικό προσκήνιο το Κυπριακό ζήτημα, το οποίο αποτέλεσε την αιτία ψύχρασης των σχέσεων της Ελλάδας με το NATO και τις ΗΠΑ.⁶⁵

Η πρώτη επίσημη αναφορά της Ελλάδας για το Κυπριακό έγινε από το Σ. Βενιζέλο την 15-2-1951. Ουσιαστικά όμως, η διεθνοποίηση του Κυπριακού με την εγγραφή του στην ημερήσια διάταξη του ΟΗΕ αποφασίστηκε από την Κυβέρνηση Παπάγου πολύ αργότερα και μετά την αποτυχία του Βαλκανικού Συμφώνου (που υπογράφηκε την 28-3-1953 μεταξύ Αθήνας, Άγκυρας και Βελιγραδίου). Το γεγονός αυτό έθιγε την αμερικανική εξωτερική πολιτική, η οποία επιθυμούσε την διατήρηση του θέματος σε συμμαχικά πλαίσια, με αποτέλεσμα να «ναυαγήσει» η αντίστοιχη ελληνική πρωτοβουλία. Η έναρξη του αγώνα των Κυπρίων (1-4-1955), η αποτυχία της τριμερούς διάσκεψης του Λονδίνου (29-8-1955) και τα ανθελληνικά γεγονότα των Σεπτεμβριανών στην Κωσταντινούπολη και στην Άγκυρα (6-9-1955) δημιούργησαν ένα εκρηκτικό σκηνικό στο διεθνές περιβάλλον.

Στο εσωτερικό, μετά το θάνατο του Αλ. Παπάγου (1955) και την ανάληψη της διακυβέρνησης της χώρας από την ΕΡΕ του Κ. Καραμανλή (Οκτ. 1955), αναπτύχθηκε ένα έντονα αντι-δυτικό και αντι-NATOϊκό μέτωπο λόγω της ανθελληνικής στάσης των δυτικών Κυβερνήσεων. Η κυπριακή κρίση προκάλεσε την «νέκρωση» της νεοσύστατης ΝΑ πτέρυγας του NATO και τη διακοπή των περισσότερων διασυμμαχικών και διμερών επαφών.⁶⁶

⁶³ Αλεξανδρίση Κ., *Απολογισμός μιας Δεκαετίας*, εκδ. Ελληνικού Συνδέσμου NATO σελ. 15-16 στο Βαληνάκης Γ., ό.π., σελ.50

⁶⁴ Στις 12 Οκτωβρίου 1953 υπογράφηκε η διμερής αμυντική συμφωνία Ελλάδας-ΗΠΑ, με την οποία προβλέφτηκε η δυνατότητα χρησιμοποίησης ορισμένων αεροδρομίων και ναυτικών εγκαταστάσεων της χώρας μας από τις ΗΠΑ. Παράλληλα η ίδια συμφωνία προέβλεπε την δυνατότητα διατήρησης στρατιωτικών δυνάμεων των ΗΠΑ στην Ελλάδα, με αποτέλεσμα τα επόμενα χρόνια να εγκατασταθεί ένα εκτεταμένο δίκτυο στρατιωτικών βάσεων και να παρασχεθούν διευκολύνσεις στο Ηράκλειο Κρήτης, στο Ελληνικό, στη Σούδα και στη Νέα Μάκρη. Γ., στο Βαληνάκης Γ., ό.π., σελ.52

⁶⁵ Θεοδωρόπουλου Σ., *Από το Δόγμα Τρούμαν στο Δόγμα Χούντα*, Παπαζήσης Αθήνα 1976, σελ.148

⁶⁶ Ασουράς Γ., *Η Ελλάδα κάτω από την Κυριαρχία των ΕΠΑ και του NATO*, Χρόνος Αθήνα 1975, σελ.48

4.2 ΕΞΟΠΛΙΣΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

4.2.1. ΣΤΡΑΤΟΣ ΞΗΡΑΣ

Μετά την λήξη του εμφυλίου πολέμου, οι ΗΠΑ ανέθεσαν στον ελληνικό ΣΞ σαν κύριο ρόλο τη διασφάλιση της εσωτερικής ασφάλειας (internal or domestic security) και τον έλεγχο των συνόρων (border control) ενώ σαν δευτερεύοντα ρόλο την απόκρουση επίθεσης από δυνάμεις δορυφόρων κρατών της ΕΣΣΔ και την επιβράδυνση ενδεχόμενης επίθεσης με άμεση σοβιετική συμμετοχή. Η υιοθέτηση του δόγματος αυτού είχε επίπτωση στον εξοπλισμό του Στρατού Ξηράς από τις ΗΠΑ. Έτσι, με την επίκληση της ομαλοποίησης της πολιτικής κατάστασης στην Ελλάδα μειώθηκαν τα ποσά της βοήθειας που χορηγούσε η Ουάσιγκτον, χωρίς όμως να μειωθεί η «οροφή» (ανώτατο αριθμητικό όριο στελέχωσης) του ελληνικού Στρατού, που είχε ήδη χαρακτηριστεί ως υπεράριθμος από τις αρμόδιες αμερικανικές αρχές. Για τη διατήρηση της αριθμητικής αυτής «οροφής» δυνάμεων του ΣΞ, η Ελλάδα δαπανούσε διπλάσια ποσά από τα ποσά της αμερικανικής βοήθειας σε μια περίοδο δύσκολης οικονομικής συγκυρίας ⁶⁷ [Από τα παραπάνω τεκμαίρεται ότι πέρα από λόγους αμιγώς αμυντικούς (επαύξηση στρατιωτικών δυνατοτήτων) και άλλοι λόγοι θα πρέπει να υφίστανται για την διατήρηση της συγκεκριμένης «οροφής» την παρούσα χρονική περίοδο πχ κοινωνικοί (καταπολέμηση της υποαπασχόλησης) ή πολιτικοί (ιδεολογικός έλεγχος των πολιτών)].

Με την ίδρυση του NATO (4-4-1949) οι ΗΠΑ έσπευσαν να δώσουν βοήθεια στους συμμάχους τους με το MDAP του 1949. Στο πρόγραμμα αυτο προβλεπόταν, μεταξύ άλλων και η χορήγηση στρατιωτικής βοήθειας στην Ελλάδα και στην Τουρκία ποσού 211,5 εκατομμύρια δολαρίων, σαν συνέχεια του Δόγματος Τρούμαν, χωρίς οι χώρες αυτές να είναι μέλη του NATO. Επίσης δόθηκαν στην Ελλάδα επιπλέον 113 εκατομμύρια δολάρια το 1951 και 52 εκατομμύρια δολάρια το 1952, ενώ από το σχέδιο Μάρσαλ δόθηκαν άλλα 36 εκατομμύρια δολάρια για προμήθεια υλικών, με σκοπό την κάλυψη λειτουργικών αναγκών του Στρατού.⁶⁸

Η έναρξη του πολέμου στην Κορέα (Ιούνιος 1950) αναβάθμισε την γεωστρατηγική θέση της Ελλάδας, που πέτυχε την διατήρηση του υπεράριθμου Στρατού της

⁶⁷ Meynaud Jean, ό.π., σελ.351

⁶⁸ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Η Ιστορία της Οργανώσεως του Ελληνικού Στρατού 1821-1954*, ΔΙΣ, Αθήνα, 1958, σελ.187

(164.000 άνδρες το 1951), με χρηματοδότηση από τις ΗΠΑ,⁶⁹ ενώ η παρουσία του Εκστρατευτικού Σώματος Κορέας και η απειλή μείωσης της «οροφής» του στρατεύματος (και κατά συνέπεια ενδεχόμενη ακύρωση εξοπλιστικών προγραμμάτων), χρησιμοποιήθηκαν σαν επιχειρήματα από την Ελλάδα για πρόσθετη χρηματοδότηση.

Με την είσοδο της Ελλάδας στο NATO (18-2-1952) ενισχύθηκαν περαιτέρω οι δεσμοί της χώρας μας με τη Δύση και διευρύνθηκαν οι δυνατότητες στρατιωτικής βοήθειας. Έτσι οι ΗΠΑ συνέχισαν τη βοήθειά τους προς την Ελλάδα (121,3 εκατομμύρια δολάρια το 1953) μέσα από το MDAP, που το 1954 αντικαταστάθηκε από το MAP. Παράλληλα υπογράφηκαν μεταξύ των 2 χωρών σειρά συμφωνιών πάνω σε θέματα κοινής άμυνας.

Στον τομέα των εξοπλισμών, η Αμερικανική Στρατιωτική Αποστολή (JUSMAPG, που το 1950 έγινε JUSMUGG) έπαιξε σημαντικό ρόλο, αφού σε συνεργασία με την ελληνική στρατιωτική ηγεσία καθόριζε τη δομή, την ποσότητα και την ποιότητα του υλικού που θα δινόταν στην Ελλάδα (πάντοτε όμως εντός της αποστολής που είχε ανατεθεί στην ελληνικό ΣΞ και περιγράφηκε παραπάνω). Η JUSMUGG ενεργούσε σαν κλιμάκιο του αμερικανικού Πενταγώνου στην ελληνική επικράτεια και παρά τις ελληνικές εισηγήσεις, ακολουθούσε δική της τακτική στο θέμα των εξοπλισμών.⁷⁰

Την εποχή εκείνη το NATO είχε υιοθετήσει το δόγμα των «μαζικών αντιποίνων» (massive retaliation),⁷¹ σύμφωνα με το οποίο η αμερικανική πυρηνική «ομπρέλα» προστάτευε τις δυτικές χώρες και κατά συνέπεια δεν υπήρχε η αναγκαιότητα συμβατικού οπλοστασίου. Το δόγμα αυτό, που τηρήθηκε από τις ΗΠΑ μέχρι το 1962 (και από το NATO μέχρι το 1967), είχε ως συνέπεια να παραμεληθεί ο συμβατικός εξοπλισμός των χωρών της Συμμαχίας, συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας, στην οποία καθυστέρησε η παράδοση νέου οπλισμού.

⁶⁹ Κόντης Β., *Η Αγγλοαμερικανική Πολιτική και το Ελληνικό Πρόβλημα 1945-1949*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη, 1984, σελ. 337

⁷⁰ Wittner L., *American Intervention in Greece 1943-1949*, Columbia University Press, New York 1980, σελ. 293-294

⁷¹ *Dulles announces policy of «massive retaliation»*, διαθέσιμο στο <http://www.history.com/this-day-in-history/dulles-announces-policy-of-Dulles-announces-policy-of-massive-retaliationmassive-retaliation> (Πρόσβαση 10-9-2014)

Έτσι στις αρχές της δεκαετίας του 1950 η βοήθεια περιορίστηκε στο μεγαλύτερο μέρος της σε συντήρηση του υπάρχοντος υλικού, σε εκπαίδευση και σε χορηγήσεις υλικού εντός συγκεκριμένων ποσοτικών και ποιοτικών ορίων. Στο γεγονός αυτό συνετέλεσε και η κυπριακή κρίση των ετών 1955-1959. Με την αμερικανική αυτή βοήθεια, που ήταν εντελώς δωρεάν, οι ελληνικές μεραρχίες από το 1953 συγκροτήθηκαν στο πρότυπο του αμερικανικού συστήματος οργάνωσης, απέκτησαν δηλαδή στην οργανική τους σύνθεση μονάδες όλων των όπλων και σωμάτων.

Ειδικότερα στον τομέα του οπλισμού πεζικού συνεχίστηκαν οι χορηγήσεις κυρίως σε όπλα υποστήριξης (πολυβόλα, όλμοι, αντιαρματικά) ενώ από το 1951 εφαρμόστηκε ενιαία σύνθεση για τα τάγματα αμερικανικού και βρετανικού οπλισμού, τα οποία ενισχύθηκαν με περισσότερα βαριά όπλα.⁷² Παράλληλα, άρχισε η αντικατάσταση του βρετανικού οπλισμού, στόχος ο οποίος υλοποιήθηκε πλήρως στα μέσα της δεκαετίας του 1950.⁷³ Έτσι, εκτός από την αντικατάσταση των τυφεκίων Enfield με αμερικανικά ημιαυτόματα M1 Garand, χορηγήθηκαν όπλα υποστήριξης, πολυβόλα Browning M2, αντιαρματικά πυροβόλα ΠΑΟ M18, M20 και M40 καθώς και φλογοβόλα M2-2.⁷⁴

Το πυροβολικό, που και αυτό υιοθέτησε το αμερικανικό σύστημα οργάνωσης (1953) ευεργετήθηκε ιδιαίτερα. Παρέλαβε νέα πεδινά πυροβόλα M101 των 105 χιλ., μέσα οβιδοβόλα M114 των 155 χιλ. και βαρέα πυροβόλα M115 των 203 χιλ. (γνωστά και σαν «βούδες», αφού είχαν δυνατότητα να φέρουν πυρηνικά βλήματα). Τότε δημιουργήθηκαν οι μοίρες βαρέως πυροβολικού, επιπέδου Σώματος Στρατού. Επίσης χορηγήθηκαν πυροβόλα Bofors M1 των 40 χιλ και τετράδουμα πολυβόλα Browning.⁷⁵

Στα τεθωρακισμένα, αρχικά χορηγήθηκαν 2 συντάγματα ελαφρών αρμάτων μάχης M24 Chaffee και αργότερα ένα σύνταγμα καταστροφών αρμάτων M18 Hellcat, αλλά και ημιερπυστριοφόρων οχημάτων μεταφοράς προσωπικού M2 και M3. Όλο το υλικό αυτό προερχόταν από τα πλεονάσματα του αμερικανικού στρατού και ήταν κατασκευής Β΄ ΠΠ, οδηγώντας σε απόσυρση τα αντίστοιχα βρετανικά. Το 1958 αποκτήθηκαν, μέσω της βοήθειας, τα πρώτα μέσα άρματα μάχης M47 Patton, τα οποία οι

⁷² ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Η Ιστορία της Οργάνωσης του Ελληνικού Στρατού 1821-1954*, ΔΙΣ, Αθήνα, 1958, σελ.200-204, 208

⁷³ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Ο Οπλισμός του Ελληνικού Στρατού 1864-2004*, ΔΙΣ, Αθήνα, 2006, σελ.53-120

⁷⁴ JANE's, *Infantry Weapons 1978*, 4th Edition, MacDonald & Jane's Publishers Ltd, London, 1979, p. 202

⁷⁵ JANE's, *Armour and Artillery 1979-1980*, Jane's Publishing Group Ltd, London, 1979, σελ. 163,461

Αμερικανοί αντικατέστησαν μετά από 5 χρόνια με M48.⁷⁶ Με τα άρματα αυτά συγκροτήθηκε η XX ΤΘΜ, ανεξάρτητη μονάδα (με έδρα τότε τη Θεσσαλονίκη) και αποστολή να δράσει σε οποιοδήποτε σημείο των συνόρων της Βόρειας Ελλάδας.⁷⁷

Το 1953 ιδρύθηκε στην Ελλάδα η Κεντρική Υπηρεσία Πληροφοριών και Ερευνών (ΚΥΠΕ κατόπιν ΚΥΠ), η οποία οργανώθηκε, εφοδιάστηκε και εκπαιδεύτηκε με την βοήθεια των ΗΠΑ. Οι δεσμοί που αναπτύχθηκαν με την αντίστοιχη αμερικανική υπηρεσία CIA ήταν στενοί και κατά καιρούς διατυπώθηκαν αιτιάσεις και σχόλια αναφορικά με την έκταση των σχέσεων των 2 υπηρεσιών.⁷⁸ Στον εκπαιδευτικό τομέα αξίζει να αναφερθεί η δημιουργία της Σχολής Αλεξιπτωτιστών στον Ασπρόπυργο, με τη βοήθεια της JUSMUGG. Οι πρώτοι εκπαιδευτές της Σχολής είχαν εκπαιδευτεί στο Fort Benning των ΗΠΑ, ενώ την περίοδο εκείνη μεγάλος αριθμός κυρίως κατώτερων και μεσαίων στελεχών εκπαιδεύτηκε σε σχολές των ΗΠΑ.⁷⁹

4.2.2. ΠΟΛΕΜΙΚΟ ΝΑΥΤΙΚΟ

Κατά τη διάρκεια το Β' ΠΠ, ο ελληνικός στόλος υπήχθη στον επιχειρησιακό έλεγχο του βρετανικού Ναυτικού οπότε και ενισχύθηκε από παραχωρήσεις αγγλικών πλοίων ενώ η εξόριστη ελληνική Κυβέρνηση πέτυχε το δανεισμό σκαφών διαφόρων τύπων από τις ΗΠΑ. Μετά την απελευθέρωση, το αγγλικό ενδιαφέρον συνεχώς ατονίζει και ο αμερικανικός στόλος αρχίζει να κάνει σταδιακά την εμφάνισή του, για την εδραίωση της παρουσίας των ΗΠΑ στην περιοχή, παραχωρώντας στην Ελλάδα μεταχειρισμένα πλοία διαφόρων τύπων, την περίοδο 1947-1949.⁸⁰

Στις αρχές του 1949 τέθηκε σε εφαρμογή με ανταλλαγή διακοινώσεων (11/21-2-1949) μια πολύ σημαντική ελληνοαμερικανική συμφωνία, με την οποία η Ελλάδα παραχωρούσε στις ΗΠΑ το δικαίωμα διεξαγωγής ασκήσεων στην Κρήτη και σε άλλα ελληνικά νησιά, χωρίς το δικαίωμα εγκατάστασης στελεχών στους τόπους αυτούς. Με

⁷⁶ JANE's Pocket Book, *Modern Tanks and Armoured Fighting Vehicules*, 3rd Edition, Jane's Publishing Group Ltd, London, 1981, p. 59-61, 207, 209, 267, 271

⁷⁷ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Η Ιστορία της Οργανώσεως του Ελληνικού Στρατού 1821-1954*, ΔΙΣ, Αθήνα, 1958, σελ. 201, 204- 206

⁷⁸ Wittner L., *American Intervation in Greece 1943-1949*, Columbia University Press, New York 1980, p.150

⁷⁹ Ελληνικός Συναγερμός, *Οι Πρώτοι 12 Μήνες της Κυβέρνησης Συναγερμού 16/12/1952- 16/11/1953*, Αθήνα, 1953, σελ. 103

⁸⁰ JANE's, *Fighting Ships 1977-1978*, MacDonald and Jane's Publishers Ltd, London, 1977, p.202-206

την παραχώρηση των εκπαιδευτικών αυτών διευκολύνσεων την πίο κρίσιμη στιγμή του ανταρτοπολέμου, η Ελλάδα εξέφραζε την πίστη της και την εμμονή της στην ελληνοαμερικανική φιλία, όσο και την ευγνωμοσύνη της για το δόγμα Τρούμαν. Η συμφωνία αυτή ίσχυσε μέχρι το 1981.⁸¹

Μετά την έναρξη του Πολέμου της Κορέας και ενόψει της ένταξης της Ελλάδος στο NATO, οι ΗΠΑ άρχισαν από το 1951 να παραχωρούν (με δανεισμό) τα πρώτα πλοία μάχης, στο πλαίσιο της κοινής άμυνας.⁸² Συγκεκριμένα, βάσει του MDAP παραχώρησαν 4 αντιτορπιλικά συνοδείας τύπου Bostwick and Canon, τα γνωστά ως «θηρία» (Λέων, Πάνθηρ, Ιέραξ και Αετός) καθώς και 2 αντιτορπιλικά στόλου τύπου Gleaves (Δόξα και Νίκη).⁸³

Με την είσοδο της Ελλάδος στο NATO (1952), το ελληνικό Ναυτικό ανέλαβε νέο διευρυμένο ρόλο στο πλαίσιο της συλλογικής άμυνας. Ως κύρια αποστολή του καθορίστηκε η προστασία των Ελληνικών ακτών, η ανθυποβρυχιακή και αντιναρκική άμυνα των ελληνικών θαλασσών, η διατήρηση ανοικτών των θαλάσσιων οδών επικοινωνίας και η υποστήριξη των συμμαχικών ναυτικών επιχειρήσεων στην περιοχή. Για την εκτέλεση των αποστολών αυτών δόθηκε αριθμός πολεμικών πλοίων στην Ελλάδα στο πλαίσιο της αμερικανικής στρατιωτικής βοήθειας, δεδομένου ότι από το 1950 είχε αρχίσει η βαθμιαία επιστροφή στην Αγγλία των μονάδων που είχαν δοθεί με δανεισμό την περίοδο 1942-1947.⁸⁴ Τα πρώτα πλοία της περιόδου αυτής ήταν 2 ναρκοθέτιδες που παρελήφθησαν στα τέλη του 1953 ενώ τον ίδιο χρόνο αγοράστηκε από τα πλεονάσματα του αμερικανικού ναυτικού το αποβατικό-δεξαμενόπλοιο «Ναυκρατούσα».⁸⁵

Στον τομέα της οργάνωσης και της εκπαίδευσης, η αναδιοργάνωση του Ναυτικού άρχισε μετά το 1950 πάνω σε αμερικανικά πρότυπα, ενώ η εκπαίδευση

⁸¹ Παΐζης-Παραδέλης Κ., *Τα Πλοία του Ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού 1830-1979*, ΓΕΝ, Αθήνα, 1979, σελ.132

⁸² JANE's, *Fighting Ships 1977-1978*, MacDonald and Jane's Publishers Ltd, London, 1977, p.206

⁸³ Αξίζει επίσης να σημειωθεί την περίοδο αυτή (1950) το ελληνικό ναυτικό παρέλαβε μερικά πλοία ως μέρος των πολεμικών γερμανικών και ιταλικών επανορθώσεων του Β'ΠΠ. Πιο συγκεκριμένα, από την Ιταλία πήρε το καταδρομικό «Ελλη» σε αντικατάσταση του εύδρομου «Ελλη» που βυθίστηκε στις 15-8-1940 ενώ χρονολογικά νωρίτερα πήρε από τη Γερμανία τα πετρελαιοφόρα «Κρόνος» (1946) και «Βοιβής» καθώς και το ανεφοδιαστικό φάρων «Σέρραι» (1949) στο Silverstone P., *US Warships of World War II*, Ian Allan Ltd Publications, London, 1966, p.127

⁸⁴ Σαζανίδης Χ., ό.π., σελ.311

⁸⁵ JANE's, *Fighting Ships 1977-1978*, MacDonald and Jane's Publishers Ltd, London, 1977, p.208

πληρωμάτων και στελεχών για επάνδρωση των νέων μονάδων και εκμάθηση νέων οπλικών συστημάτων άρχισε να γίνεται περισσότερο σε σχολές και κέντρα εκπαίδευσης των ΗΠΑ, παρά της Αγγλίας, όπως παλαιότερα.⁸⁶

4.2.3. ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ

Η Αεροπορία, ως νέος Κλάδος των ΕΔ, έκανε την εμφάνισή της στις αρχές του 20ου αιώνα, με τη Γαλλία, να ιδρύει το πρώτο Στρατιωτικό Αεροπορικό Σώμα, το 1909. Το 1911 η Ελλάδα ανέθεσε σε γαλλική στρατιωτική αποστολή την εκπόνηση σχετικής μελέτης ένταξης του νέου φορέα στις τάξεις των ΕΔ και τα πρώτα αεροσκάφη (γαλλικά διπλάνα) αγοράστηκαν το 1912, ενώ την ίδια χρονιά δημιουργήθηκε και ο κλάδος της Ναυτικής Αεροπορίας.⁸⁷

Τα πρώτα αεροσκάφη που παρέλαβε η Ελλάδα απευθείας από τις ΗΠΑ, στο πλαίσιο του προγράμματος στρατιωτικής βοήθειας ήταν τα αεροσκάφη καθέτου εφορμήσεως *Heldiver SB2C-5*, τα οποία κατέφθασαν το καλοκαίρι του 1949, λίγες εβδομάδες πριν από την τελική επίθεση στο Γράμμο και στο Βίτσι. Με τη λήξη των επιχειρήσεων η ελληνική αεροπορία διέθετε 3 μοίρες διώξης με 60 *Spitfire*, 1 μοίρα ελαφρού βομβαρδισμού με 24 *Heldiver* και 1 μοίρα μεταφορών με 16 *Dacota*.⁸⁸ Τα περισσότερα από τα αεροσκάφη αυτά όμως ήταν μειωμένης απόδοσης, λόγω μετασκευών και εκτεταμένης χρήσης κατά τις επιχειρήσεις, ενώ από την πλευρά των υποδομών κανένα αεροδρόμιο της χώρας δεν είχε τη δυνατότητα να δεχθεί αεριωθούμενα (*jets*), τα οποία άλλωστε και δε διέθετε.⁸⁹

Η ελληνική Αεροπορία συμμετείχε στον πόλεμο της Κορέας με το 13ο Σμήνος της 355 Μοίρας Μεταφορών (Ελευσίνας), αποτελούμενο από 9 αεροσκάφη *Dacota* και

⁸⁶ Σαζανίδης Χ., ό.π., σελ.311

⁸⁷ Η γαλλική επιρροή στο νεοσύστατο κλάδο της Αεροπορικής Υπηρεσίας Στρατού συνεχίστηκε με παραχωρήσεις υλικού και μέσων αλλά και μετακλήσεις στελεχών. Αντίθετα ο κλάδος της Ναυτικής Αεροπορίας υπαγόταν επιχειρησιακά στην Αεροπορική Διοίκηση Αιγαίου των Βρετανικών Δυνάμεων Ανατολικής Μεσογείου, οι οποίες παράλληλα είχαν αναλάβει τον εξοπλισμό, την οργάνωση και την εκπαίδευσή της. Το 1929 οι 2 κλάδοι συγχωνεύτηκαν και οργανώθηκαν κατά το αγγλικό σύστημα ενώ το 1931 ιδρύθηκε η Σχολή Ικάρων στο ΓΕΑ/ΔΙΑ, *Ιστορία της Ελληνικής Πολεμικής Αεροπορίας, τ.Α' Η Ελληνική Πολεμική Αεροπορία από την Εμφάνισή της μέχρι το τέλος του Α'ΠΠ 1908-1918*, Δεύθυνση Ιστορίας Αεροπορίας, Αθήνα, 1980, σελ.26

⁸⁸ ΓΕΑ/ΔΔΣ, *Αεροσκάφη της Πολεμικής Αεροπορίας 1912-1980*, Έκδοση 50ετηρίδας Πολεμικής Αεροπορίας 1930-1980, Δεύθυνση Δημοσίων Σχέσεων, Αθήνα, 1980, σελ.154

⁸⁹ Ελληνικός Συναγερμός, ό.π., σελ. 107-108,

67 άνδρες. Η εμπλοκή του άρχισε τον Δεκέμβριο του 1950, με την άφιξη εκεί του Εκστρατευτικού Σώματος Κορέας, υπαγόμενο στην 21η αμερικανική Μοίρα Μεταφορών της 403ης Πτέρυγας Μάχης. Το ελληνικό Σμήνος έλαβε μέρος σε πολλές επιχειρήσεις με επιτυχία και όταν αναχώρησε το Μάιο του 1955 για την Ελλάδα άφησε πίσω του 12 νεκρούς και 4 κατεστραμένα αεροσκάφη.⁹⁰

Στο μεταξύ, από το Σεπτέμβριο του 1950 άρχισε η προσπάθεια εκσυγχρονισμού της αεροπορίας, σε συνεργασία με τη JUSMUGG και καταρτίστηκε πρόγραμμα αναδιοργάνωσής της σύμφωνα με το αμερικανικό σύστημα οργάνωσης και προμήθειας αεριωθούμενων αεροσκαφών, το οποίο άρχισε να εφαρμόζεται από το 1952 (παρά τις αντιρρήσεις της βρετανικής αεροπορικής αποστολής, η οποία μετά την εφαρμογή του δόγματος Τρούμαν περιορίστηκε σε καθαρά εκπαιδευτικά καθήκοντα).⁹¹

Η είσοδος της Ελλάδος στο NATO (1952) αποτέλεσε την αφετηρία για τη μετάβαση από την ελικοφόρο στη στροβιλοφόρο τεχνική και ουσιαστικά για τη δημιουργία της σύγχρονης αεροπορίας, αφού μέσω της αμερικανικής στρατιωτικής βοήθειας και της канаδικής υποστήριξης χορηγήθηκαν βαθμιαία αρκετές μοίρες αεριωθούμενων αεροσκαφών (jets).⁹² Από το 1951 που αποφασίστηκε η χορήγηση jets στην Ελλάδα, παρελήφθησαν μέσω του MDAP 19 εκπαιδευτικά αεριωθούμενα канаδικής κατασκευής T-33AN (Canadair CL-30) και το 1952 τα πρώτα αμερικανικά αεριωθούμενα δίωξης-βομβαρδισμού F-84G, τα οποία είχαν και την ικανότητα μεταφοράς πολεμικών όπλων.⁹³ Μέχρι το 1961, σε μια δεκαετία δηλαδή, έκλεισε ο πρώτος κύκλος παραλαβής αεριωθουμένων πρώτης γενιάς είτε από τις ΗΠΑ (F-84F, RF-84F, F-102A) είτε από τον Καναδά [RT-33A, F-86E, F-86E(M), F-86D].⁹⁴

⁹⁰ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Το Εκστρατευτικό Σώμα Ελλάδας εις Κορέαν (1950-1955)*, ΔΙΣ, Αθήνα, 1977, σελ.184

⁹¹ Κελαϊδής Ε, *Η Αναδιοργάνωση της Αεροπορίας μετά τον Συμμοριτοπόλεμον*, Αθήνα, 1984, σελ.19, 22,

⁹² Πάνου Ν., *Υπερασπισταί της Ελευθερίας*, Αθήνα, 1966, σελ. 82-85

⁹³ JANE's Pocket Book, *Major Combat Aircraft, 3d Impressions*, MacDonald and Jane's Publishers Ltd, London, 1975, p.183

⁹⁴ Από τα αεροσκάφη αυτά 50 F-84G και 50 F-86E πουλήθηκαν το 1960 στη Γιουγκοσλαβία, μετά από έγκριση και για λογαριασμό των ΗΠΑ στο JANE's, *All World Aircraft 1972-1973*, Publ.Sampson Low Marston and Co, Ltd, London, 1972, p.386

4.3 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1950-1955

Μετά το τέλος του Β' ΠΠ και της μετέπειτα εμφυλιακής σύρραξης, η Ελλάδα βρέθηκε στη δυτική σφαίρα επιρροής, επισφραγίζοντας τη σχέση αυτή με την ένταξή της στο NATO ως πλήρες μέλος, το 1952. Ως μέλος της Ατλαντικής Συμμαχίας κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, η Ελλάδα είχε σύνορα με τη Βουλγαρία, χώρα μέλους του Συμφώνου της Βαρσοβίας, τη Γιουγκοσλαβία και την Αλβανία. Η δομή και η οργάνωση των ελληνικών ΕΔ εκείνη την εποχή αντανακλούσε την αποστολή τους, που ήταν η ανάσχεση ενδεχόμενης επίθεσης του Συμφώνου της Βαρσοβίας από βορρά (μέχρι την ενεργοποίηση των δυνάμεων της Συμμαχίας) καθώς επίσης και η διατήρηση της ασφάλειας στο εσωτερικό της χώρας για την αποσόβηση του κομμουνιστικού κινδύνου.⁹⁵

Κατά συνέπεια η έμφαση δινόταν στις χερσαίες δυνάμεις του Στρατού Ξηράς, στρατηγική επιλογή που είχε ως παράπλευρη απώλεια την υποβάθμιση του ρόλου του Πολεμικού Ναυτικού και της Πολεμικής Αεροπορίας. Το γεγονός αυτό πρακτικά σήμαινε ότι την εποχή εκείνη η χώρα μας είχε ελάχιστες επιχειρησιακές δυνατότητες ενάντια σε δυνητικές απειλές της εθνικής της ακεραιότητας, όχι μόνο γιατί δεν είχε η ίδια τις οικονομικές δυνατότητες να το πράξει, αλλά και γιατί την εξωτερική της ασφάλεια είχε αναλάβει αποκλειστικά το NATO (σύμφωνα όμως με τον αμυντικό σχεδιασμό του και τις προτεραιότητές του ενάντια στις χώρες του Συμφώνου της Βαρσοβίας).

«Η διασφάλιση των προϋποθέσεων για την απρόσκοπτη άσκηση των αρμοδιοτήτων που σε κάθε χώρα απορρέουν από το καθεστώς της εθνικής ανεξαρτησίας, δεν αποτελεί συνάρτηση της βούλησης αποκλειστικά της εκάστοτε κυβερνήσης. Η υπαγωγή σε καθεστώς εξάρτησης είναι, κατά κύριο λόγο, απότοκη της πολιτικά αβέβαιης θέσης των χειριστών της εξουσίας ή και των εγγενών αδυναμιών της ίδιας της χώρας. Στην Ελλάδα, η πρώτη χρονικά φάση της ευρύτερης μεταπολεμικής περιόδου απεικονίζει το φαινόμενο με τον πιο χαρακτηριστικό τρόπο. Οι συσσωρευμένες καταστροφές από τη συμμετοχή στον πόλεμο και στην εμφύλια σύρραξη είχαν εξουθενώσει κάθε παραγωγική

⁹⁵ Stavrou N., *Allied Policy and Military Intervention. The political role of the Greek military*, Papazissis Publishers: Athens, 1976 στο Raftopoulos Rigas, *BETWEEN ITALY AND GREECE: RESISTANCE, DICTATORSHIP AND THE UNFREEZING COLD WAR (1967-1974)*, Paper Presented at the 2nd PhD Symposium on Modern Greece, London School of Economics and Political Science, 10 June 2005, διαθέσιμο στο http://www.lse.ac.uk/europeanInstitute/research/hellenicObservatory/pdf/2nd_Symposium/Rigas_Raftopoulos_Paper.pdf (Πρόσβαση 23-2-2014)

λειτουργία στην ελληνική επικράτεια : η διοίκηση σε κατάσταση παραλυσίας, ο Στρατός σε πλήρη αποδιοργάνωση, η οικονομία σε ερείπια, ο λαός υπό καθεστώς ανέχειας και στερήσεων, η εδαφική ακεραιότητα της χώρας υπό απειλή, η εσωτερική πολιτική ζωή υπό το φάσμα νέας ανταρσίας».⁹⁶

Το πρόγραμμα στρατιωτικής βοήθειας των ΗΠΑ «ήταν ο μοναδικός παράγοντας ο οποίος στήριζε την ελληνική οικονομία την περίοδο αυτή και θα χρειαζόταν πολύ περισσότερα χρόνια ώστε η αναπτυξιακή του δυναμική γίνει εμφανής. Τυχόν διακοπή του θα ωφελούσε βέβαια τους Έλληνες να γίνουν περισσότερο ανεξάρτητοι στην αντιμετώπιση των προβλημάτων τους, πλην όμως υπήρχε ο κίνδυνος της εκ νέου αποσταθεροποίησης της οικονομίας. Κατά συνέπεια η στρατηγική επιλογή της Ελλάδας να στραφεί προς τις ΗΠΑ και τη Βρετανία θα παρέμενε σταθερή εφόσον συνεχιζόταν η βοήθεια για την αντιμετώπιση της σοβιετικής απειλής και τη βαλκανικής αστάθειας».⁹⁷

Έτσι οι μεταπολεμικές κυβερνήσεις είδαν την προσφυγή σε εξωτερικά ερείσματα, ως την απάντηση-λύση στο πρόβλημα της ανεπάρκειας των πόρων. Η σύναψη συμμαχιών, πέρα από τους παραδοσιακούς δεσμούς κάθε συμμαχίας, είχε ως στόχο τη «φθηνότερη» αμυντική εξασφάλιση των ελληνικών συνόρων καθώς και την εξασφάλιση χρηματοδοτικών πόρων με την προσφορά ως «ανταλλάγματος» την χρήση του ελληνικού εδάφους για στρατηγικούς σκοπούς. .⁹⁸

Αυτός ήταν και ο λόγος που η αμερικανική στρατιωτική βοήθεια ήταν τόσο σημαντική για την πολιτική των τότε ελληνικών Κυβερνήσεων, αφού προσέθετε οικονομικούς πόρους στον προϋπολογισμό. Την περίοδο αυτή τα επιχειρήματα που χρησιμοποιήθηκαν από τη χώρα μας για την εξασφάλιση πρόσθετης χρηματοδότησης (η παρουσία του Εκστρατευτικού Σώματος Κορέας και η απειλή μείωσης της οροφής του στρατεύματος) σχετιζόταν με την συνεπακόλουθη ακύρωση εξοπλιστικών προγραμμάτων. Είναι εύκολο να υποθέσει κανείς ότι σε περίπτωση που σταματούσε η βοήθεια τότε η Ελλάδα είτε θα επέκτεινε περαιτέρω τις στρατιωτικές της δαπάνες σε βάρος του

⁹⁶ Σβολόπουλος Κ., *Η ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1945-1981*, Β' Τόμος, Βιβλιοπωλείο της Εστίας, Αθήνα 2005, σελ.16

⁹⁷ Central Intelligence Agency, *Current situation in Greece*, Secret, 28-2-1950, ORE 4/50, σελ.11, διαθέσιμο στο http://www.foia.cia.gov/sites/default/files/document_conversions/89801/DOC_0000258841.pdf (Πρόσβαση 21-1-2014)

⁹⁸ Βαληνάκης Γ., *ό.π.*, σελ.19

προγράμματος δημοσίων επενδύσεων (και κατά συνέπεια της αναπτυξιακής πορείας της χώρας) είτε θα αναγκαζόταν να μειώσει τις ΕΔ της, σε μεγέθη που δεν θα διασφάλιζαν ικανοποιητικώς την αποτρεπτική τους ικανότητα.

Με το δόγμα Τρούμαν οι ΗΠΑ εγκαινίασαν το 1947 στην Ελλάδα, χώρα προωθημένη στα σύνορα των 2 τότε αντίπαλων συνασπισμών, με σημαντικές αμερικανικές βάσεις στο έδαφός της, το πρόγραμμα στρατιωτικής και οικονομικής βοήθειας στο εξωτερικό. Όμως πριν από το τέλος του ελληνικού εμφυλίου πολέμου η αξιολόγηση της στρατηγικής σημασίας της Ελλάδος άλλαξε προς το δυσμενέστερο. Η πρόοδος που επέδειξε η Τουρκία στον εκδημοκρατισμό του πολιτεύματος ενίσχυσε την άποψη των αμερικανών για την αξιοπιστία της Τουρκίας σε αντιδιαστολή με την αστάθεια του ελληνικού πολιτικού συστήματος.

Κατά συνέπεια οι ελληνικές κυβερνήσεις έπρεπε να αντιμετωπίσουν και αυτό το νεό πρόβλημα αφού από το 1951 και μετά η προσοχή των ΗΠΑ στρέφεται προς την ενίσχυση της Τουρκίας, ως της μόνης, κατά την γνώμη τους, δύναμης που θα μπορούσε να αντισταθεί στη σοβιετική επεκτατικότητα.⁹⁹

Αναφορικά με την εξεύρεση πόρων για την προμήθεια εξοπλισμού, η δωρεάν βοήθεια αποτελούσε την κύρια μορφή χρηματοδότησης των ελληνικών εξοπλιστικών προγραμμάτων. Η Ελλάδα ξόδευε ένα σημαντικό ποσοστό του ΑΕΠ για την άμυνά της την περίοδο 1950-1955, πλην όμως δεν αγόραζε πάντα την επιθυμητή αποτρεπτική ισχύ, αφού οι προμήθειες οπλικών συστημάτων της περιόδου αυτής είχαν τα εξής χαρακτηριστικά :

- ✓ Αγορές μεταχειρισμένων οπλικών συστημάτων, η συντήρηση των οποίων είχε πολλαπλάσιο κόστος.
- ✓ Τμηματικές προμήθειες, χωρίς την προσπάθεια επίτευξης οικονομικών κλίμακας, με σαφώς υψηλότερο τελικό οικονομικό κόστος.

⁹⁹ Βέβαια από την τελικώς υλοποιηθείσα αμερικανική εξωτερική πολιτική, η Ελλάδα και η Τουρκία δεν φαίνεται να αντιμετωπίστηκαν μεμονωμένα σαν ξεχωριστή περίπτωση αλλά ως ενιαίος γεωστρατηγικός χώρος, στο πλαίσιο του γενικότερου σχεδιασμού των ΗΠΑ. Και αυτό λόγω των κοινών πλεονεκτημάτων της συγκεκριμένης περιοχής : Εκτεταμένα κοινά σύνορα με τον ανατολικό συνασπισμό, ενιαίος έλεγχος κρίσιμων θαλάσσιων και χερσαίων περασμάτων και τέλος ενιαίος χερσαίος αποφρακτικός όγκος σε μια προς νότο πιθανή επέκταση των χωρών του Συμφώνου της Βαρσοβίας. Έτσι η θεώρηση των χωρών αυτών γινόταν ενιαία, καθιερώνοντας το «δόγμα του ενιαίου ελληνοτουρκικού χώρου», άποψη που αργότερα «μεταλαμπαδεύτηκε» από τις ΗΠΑ στο NATO, δημιουργώντας την ΝΑ Πτέρυγά του, στο Miller Edward James, *The United States and the Making of Modern Greece. History and Power, 1950-1974*, The University of North Carolina Press, USA 2009, p.31

✓ Η προμήθεια τελείως διαφορετικού τύπου συστημάτων, με σημαντικές παρενέργειες στην υποστήριξη διοικητικής μέριμνας, λόγω της πανσπερμίας του υπάρχοντος υλικού.

Τέλος, από τα στοιχεία των Πινάκων 3,4 και 5 (σελ.89-105) διαπιστώνεται ότι για την περίοδο 1950-1955 η χρονική διάρκεια που χώριζε την ημερομηνία επιχειρησιακής ένταξης των μεταχειρισμένων οπλικών συστημάτων που προμηθεύτηκε η χώρα μας σε σχέση με την ημερομηνία επιχειρησιακής ένταξης στις χώρες προέλευσης ξεπερνά σε κάποιες περιπτώσεις και τα 10 έτη (κυρίως στο αεροπορικό υλικό).

Τα οπικά αυτά συστήματα όπως ήταν φυσικό ήταν αφενός «καταπονημένα» αφού είχαν συμμετάσχει σε διάφορες πολεμικές επιχειρήσεις και αφετέρου τεχνολογικά ξεπερασμένα. Ενδεικτικά αναφέρονται :

✓ Στο ΣΞ : Το ελαφρύ τεθωρακισμένο όχημα M-24 Chaffee εντάχθηκε επιχειρησιακά στο στρατό των ΗΠΑ το 1943 ενώ στον ελληνικό ΣΞ το 1951-53, το δε πυροβόλο M-114 155mm εντάχθηκε επιχειρησιακά στο στρατό των ΗΠΑ το 1941 ενώ στον ελληνικό ΣΞ το 1950-57.

✓ Στο ΠΝ : Τα αντιτορπιλικά συνοδείας Cannon εντάχθηκαν επιχειρησιακά στο ναυτικό των ΗΠΑ το 1940 ενώ στο ελληνικό ΠΝ το 1951, τα δε πλοία ναρκοθέτησης MMC-6 εντάχθηκαν επιχειρησιακά στο ναυτικό των ΗΠΑ το 1944 ενώ στο ελληνικό ΠΝ το 1953.

✓ Στην ΠΑ : Το βομβαρδιστικό αεροσκάφος SB-2C Helldiver εντάχθηκε επιχειρησιακά στην αεροπορία των ΗΠΑ το 1942 ενώ στην ελληνική ΠΑ το 1950, το δε εκπαιδευτικό αεροσκάφος T-6 Texan εντάχθηκε επιχειρησιακά στην αεροπορία των ΗΠΑ το 1937 ενώ στην ελληνική ΠΑ το 1952-53.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5ο: Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1955-1967

5.1 ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Η δεύτερη υπό εξέταση περίοδος, δηλαδή από το 1955 μέχρι το στρατιωτικό πραξικόπημα του 1967, χαρακτηρίζεται από την εμφάνιση των πρώτων τριγμών στο ελληνο-ατλαντικό οικοδόμημα. Η ουδετερότητα των ΝΑΤΟϊκών Κυβερνήσεων στα γεγονότα του 1955 στην Κωνσταντινούπολη συγκλονίζει ακόμα και τους φανατικότερους υπέρμαχους του φιλοδυτισμού στην Ελλάδα. Για πρώτη φορά τίθεται το ερώτημα αν στο όνομα του «από βορρά κομμουνιστικού κινδύνου» θα μπορούσαν να θυσιάσουν ιστορικά δικαιώματα και ζωτικά εθνικά συμφέροντα, όπως εκείνο της τύχης του κυπριακού ελληνισμού. Επίσης για πρώτη φορά η ελληνική αντίδραση ξεπερνά το επίπεδο των διαμαρτυριών και προβαίνει σε θεαματικά αντίποινα προς τους δυτικούς : πάγωμα της συμμετοχής σε γυμνάσια, άρνηση φιλοξενίας πυραύλων μέσου βεληνεκούς, διπλωματικές επαφές με ηγέτες του αδέσμευτου κόσμου, κλπ.¹⁰⁰

Αυτό συνετέλεσε στην εκδήλωση έντονης διπλωματικής δραστηριότητας από τις ΗΠΑ, με σκοπό την έναρξη διαπραγματεύσεων, πρωτοβουλία η οποία επιταχύνθηκε και από την αγγλογαλλική επέμβαση στο Σουέζ και τη σοβιετική εισβολή στην Ουγγαρία το 1956 (γεγονότα που απαίτησαν άλλωστε την πλήρη ενεργοποίηση του ΝΑΤΟ). Τελικά οι προσπάθειες της αμερικανικής διπλωματίας τελεσφόρησαν αφού βρέθηκε κοινά αποδεκτή λύση για το Κυπριακό, με αποτέλεσμα να υπογραφούν η Συμφωνία της Ζυρίχης (11-2-1959) μεταξύ Ελλάδας, Τουρκίας και Αγγλίας και η Συμφωνία του Λονδίνου (19-2-1959).

Με τις Συμφωνίες αυτές η Κύπρος γινόταν ανεξάρτητο κράτος στο πλαίσιο της Βρετανικής Κοινοπολιτείας, με ορισμένες όμως δεσμεύσεις. Η λύση αυτή, παρά τα μειονεκτήματά της θα μπορούσε να θεωρηθεί ως ικανοποιητική για την ελληνική πλευρά, αφού ήταν η μόνη δυνατή κάτω από τις αντίξοες εκείνες συνθήκες. «Έτσι μαζί με την ανεξαρτησία των Κυπρίων η Ελλάδα κατάφερε να αποκαταστήσει και να αναθερμάνει τις σχέσεις της με τους δυτικούς της συμμάχους, με τους οποίους την ένωναν δεσμοί πολιτικοί, στρατιωτικοί και οικονομικοί και από τους οποίους ανέμενε την

¹⁰⁰ Βαληνάκης Γ., ό.π., σελ.21

εγγύηση της εδαφικής της ακεραιότητας, τη διασφάλιση των συνόρων της και την κάλυψη των αμυντικών και οικονομικών της αναγκών.»¹⁰¹

Όμως το διεθνές ψυχροπολεμικό κλίμα ήταν τόσο ασφυκτικό οπότε οι παγιωμένες συμμαχίες δεν μπορούσαν να ανατραπούν εύκολα. Εξάλλου η ελληνικές κυβερνήσεις γνώριζαν τα όρια πρωτοβουλιών που τους επέτρεπαν οι εσωτερικές ισορροπίες και οι διεθνείς συσχετισμοί.¹⁰² Έτσι παρά την απόρριψη του αιτήματος του NATO για εγκατάσταση πυραύλων μέσου βεληνεκούς, η ελληνική Κυβέρνηση υπέγραψε συμφωνίες με τις ΗΠΑ (τον Μάιο και Δεκέμβριο 1959 και τον Ιούνιο 1960) για την εγκατάσταση στο ελληνικό έδαφος, μικρού αριθμού συστημάτων που είχαν τη δυνατότητα να φέρουν πυρηνικά όπλα (πύραυλοι Τίμιος Ιωάννης και Νίκη-Ηρακλής, με το σύστημα του «διπλού κλειδιού»)¹⁰³.

Παρά τη φαινομενική αυτή εξομάλυνση των σχέσεων και τη σύντομη περίοδο ηρεμίας, το Κυπριακό επανήλθε στην ημερήσια διάταξη το 1963, όταν ο Πρόεδρος της Κύπρου Αρχιεπίσκοπος Μακάριος θέλησε μονομερώς να αναθεωρήσει το κυπριακό Σύνταγμα σε 13 σημεία (30-11-1963). Αυτό αποτέλεσε το έναυσμα μιας σειράς επεισοδίων (21-12-1963) με καθοριστική μελλοντική σημασία, τόσο για την Αθήνα όσο και για την Άγκυρα. Οι διπλωματικές διαβουλεύσεις συνεχίστηκαν μέχρι το καλοκαίρι του 1964, όταν οι ΗΠΑ υπέβαλλαν σχέδιο επίλυσης του Κυπριακού, το οποίο όμως απορρίφθηκε από την ελληνοκυπρίους, λόγω ενόπλων συγκρούσεων στους τουρκοκυπριακούς θύλακες της Μανσούρας και των Κοκκίνων (5-8-1964) και τους βομβαρδισμούς της τουρκικής αεροπορίας (7,8,9-8-1964).

Η αμερικανική διαμεσολάβηση στην κυπριακή κρίση του 1964 παρόλο που πρόλαβε την πιθανή ανάφλεξη ενός ελληνοτουρκικού πολέμου, δεν κατόρθωσε να προωθήσει την επίλυση ενός ζητήματος και όλα τα ενδιαφέροντα μέρη στράφηκαν προς

¹⁰¹ Κουλουμπής Θ.- Hicks S., *Η αμερικανική πολιτική στην Ελλάδα και την Κύπρο*, Παπαζήσης Αθήνα, 1976, σελ.332.

¹⁰² Έτσι οι προσπάθειες προσέγγισης της ελληνικής πλευράς από τους σοβιετικούς, με αφορμή τα προβλήματα της χώρας μας με το NATO την περίοδο αυτή, δεν συναντούσαν θετική ελληνική αποδοχή, ακόμα και στο θέμα της επίσκεψης έλληνα πρωθυπουργού στη Μόσχα, στο Central Intelligence Buletin, 27-2-1960, διαθέσιμο στο http://www.foia.cia.gov/sites/default/files/document_conversions/5829/CIA-RDP79T00975A004900480001-5.pdf (Πρόσβαση 13-12-2013)

¹⁰³ Σύμφωνα με το σύστημα αυτό, για την πυροδότηση ενός πυρηνικού όπλου απαιτείται η σύμπραξη τόσο της χώρας όπου βρίσκονται οι εκτοξευτήρες (Ελλάδα) όσο και εκείνης στην οποία ανήκουν τα πυρηνικά (ΗΠΑ) στο Βαλινάκης Γ., ό.π., σελ.83

αναζήτηση νέων κατευθύνσεων. «Η Τουρκία και η Κύπρος, έντονα απογοητευμένες από την αμερικανική στάση, στράφηκαν προς την ΕΣΣΔ, για διαφορετικούς λόγους η καθεμία. Η Ελλάδα συνέχισε να ενισχύει μυστικά την άμυνα της Κύπρου με έμψυχο και άψυχο υλικό, σύμφωνα με απόφαση της ελληνικής Κυβέρνησης τον Απρίλιο του 1964.»¹⁰⁴

5.2 ΕΞΟΠΛΙΣΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

5.2.1. ΣΤΡΑΤΟΣ ΞΗΡΑΣ

Κατά τη δεκαετία του 1960 σημειώθηκαν σημαντικές εξελίξεις στον εξοπλισμό του ελληνικού Στρατού Ξηράς γιατί παρελήφθησαν τα πρώτα πυραυλικά αντιαεροπορικά συστήματα, αφού προηγουμένως Έλληνες στρατιωτικοί εκπαιδεύτηκαν στο χειρισμό τους στις ΗΠΑ (1958). Επρόκειτο για τους πυραύλους Τίμιος Ιωάννης (Honest John), που διέθεταν τόσο πυρηνικές όσο και συμβατικές δυνατότητες καθώς και για τα αντιεροπορικά κατευθυνόμενα βλήματα εδάφους-αέρα HAWK και τα οποία έφτασαν στην Ελλάδα τα έτη 1960-1963.^{105, 106}

Την ίδια περίοδο, στις αρχές της δεκαετίας του 1960, για την αντιμετώπιση της αρματικής υπεροχής του Συμφώνου της Βαρσοβίας χορηγήθηκαν στην Ελλάδα, μέσω της αμερικανικής βοήθειας, γαλλικά αντιαρματικά κατευθυνόμενα (α/α κ/β) βλήματα εδάφους-εδάφους SS10 (βεληνεκές 2 χλμ) και SS11 (βεληνεκές 3 χλμ). Τα οπικά αυτά συστήματα, τα οποία είχαν κατασκευαστεί στις ΗΠΑ με γαλλική άδεια, παρουσίασαν πρόβλημα τροφοδοσίας μετά την παραλαβή τους και αντικαταστάθηκαν με γερμανικά α/α κ/β βλήματα Cobra, πάλι μέσω της αμερικανικής βοήθειας.¹⁰⁷ Στην ενίσχυση των επιχειρησιακών δυνατοτήτων του ελληνικού ΣΞ συνετέλεσε και η δημιουργία, με τη

¹⁰⁴ *Instability and Change in NATO's Southern Flank*, CSIA European Security Working Group, *International Security*, vol.3, no 3 (Winter 1978-1979), p. 150-177, στο *Williams Phil, North Atlantic Treaty Organisation, International Organisation Series, vol. 8*, διαθέσιμο στο http://books.google.gr/books?id=dfBqnx6jADUC&pg=PA146&lpg=PA146&dq=Instability+and+change+in+NATO+Southern+flank&source=bl&ots=_zmNT0YffK&sig=xR8vhJOkWzKW_oLWHfS2yu3nRTk&hl=el&sa=X&ei=h5MNU_33FaGu0QWB1YCoAQ&ved=0CDsQ6AEwAg#v=onepage&q=Instability%20and%20change%20in%20NATO%20Southern%20flank&f=false

¹⁰⁵ Χριστογιαννάκης Γ., *Ελληνική Αντιεροπορική Άμυνα*, στο Περιοδικό ΠΤΗΣΗ, Μάιος-Ιούνιος 1983, τ.22, σελ.15-16

¹⁰⁶ JANE's, *Armour and Artillery 1979-1980*, Jane's Publishing Group Ltd, London, 1979, p. 406

¹⁰⁷ JANE's, *Infantry Weapons 1978*, 4th Edition, MacDonald and Jane's Publishers Ltd, London, 1979, p.603

συνεργασία της JUSMUGG, του κλάδου της Αεροπορίας Στρατού και η χορήγηση στο πλαίσιο της αμερικανικής στρατιωτικής βοήθειας 10 ελικοπτέρων Bell και μερικών αεροσκαφών παρατήρησης Piper.¹⁰⁸

Παρά όμως την παραλαβή και αυτών των οπλικών συστημάτων το 1963, ο εξοπλισμός του Στρατού ήταν ανεπαρκής και κανένας εκσυγχρονισμός δεν είχε γίνει στο συμβατικό οπλισμό. Το μεγαλύτερο ποσοστό του υλικού έπρεπε να αντικατασταθεί, γιατί ήταν κατασκευής του Β'ΠΠ και δεν υπήρχαν ανταλλακτικά ούτε και πυρομαχικά. Την ευθύνη για την κατάσταση αυτή έφεραν από κοινού η JUSMUGG αλλά και η ελληνική ηγεσία (πολιτική και στρατιωτική), αφού δεν επέμεναν προς τις ΗΠΑ για την αδήριτη αναγκαιότητα ανανέωσης του υλικού.¹⁰⁹

Το 1963 όμως, η JUSMUGG δέχτηκε να ανανεώσει μέρος του υλικού του Στρατού, αφού ως δόγμα του αμερικανικού στρατού υιοθετήθηκε η τακτική της «εύκαμπτης απάντησης» (flexible response) και έδινε προτεραιότητα στις συμβατικές δυνάμεις, Έτσι άρχισε η παράδοση νέων μέσων αρμάτων M48 και τεθωρακισμένων οχημάτων μεταφοράς προσωπικού (ΤΟΜΠ) M59 και M113, μετατρέποντας αρκετά τάγματα σε μηχανοκίνητα.¹¹⁰ Στο πυροβολικό χορηγήθηκαν αυτοκινούμενα οβιδοβόλα M44A1 και M52A1 ενώ στους άλλους τομείς συνεχίστηκε η αμερικανική βοήθεια, με έμφαση στην ανανέωση του υλικού και στην εκπαίδευση.¹¹¹ Τότε ήταν που η αμερικανική Κυβέρνηση αποφάσισε, σαν γενικό μέτρο, τη βαθμιαία μείωση της δωρεάν βοήθειας προς τρίτες χώρες και την παράλληλη αύξηση των πωλήσεων μέσω FMS, μέτρο που επηρέασε δυσμενώς το ρυθμό χορήγησης στρατιωτικού υλικού προς την Ελλάδα.

Όταν η Ένωση Κέντρου ανέλαβε την διακυβέρνηση της χώρας, αποφασίστηκε να ζητηθεί από τη JUSMUGG η έγκριση μετατροπής 2 μεραρχιών πεζικού, μιας σε τεθωρακισμένων και της άλλης σε μηχανοκίνητη. Όμως η κρίση του Κυπριακού, που ξέσπασε στα μέσα του 1964, απορρόφησε όλη την προσοχή της Κυβέρνησης, οπότε

¹⁰⁸ Χριστογιαννάκης Γ., *Ελλάδα-Τουρκία: Ένοπλες Δυνάμεις*, στο Περιοδικό ΠΤΗΣΗ, Νοε-Δεκ 1983, τ.25, σελ.20-27

¹⁰⁹ Θεοδωρόπουλου Σ., *Από το Δόγμα Τρούμαν στο Δόγμα Χούντα*, Παπαζήσης Αθήνα 1976 σελ.225

¹¹⁰ JANE's, *Armour and Artillery 1979-1980*, Jane's Publishing Group Ltd, London, 1979, p. 87,276,278

¹¹¹ JANE's POCKET BOOK, *Modern Tanks and Armoured Fighting Vehicules*, 3rd Edition, Jane's Publishing Group Ltd, London, 1981, p. 207, 209,

ματαιώθηκε κάθε σχεδιαζόμενη μεταβολή. Τότε στάλθηκε στην Κύπρο η Ελληνική Δύναμη Κύπρου (ΕΛΔΥΚ), η οποία εξοπλίστηκε με βρετανικό οπλισμό λόγω των περιορισμών εξαγωγής που απόρρεαν από τους όρους χορήγησης της αμερικανικής βοήθειας.¹¹²

5.2.2. ΠΟΛΕΜΙΚΟ ΝΑΥΤΙΚΟ

Ύστερα από διακοπή μερικών ετών, που οφειλόταν στην ψύχρανση των σχέσεων της Ελλάδας με την Τουρκία και την Βρετανία (λόγω του Κυπριακού), παραχωρήθηκαν με δανεισμό στη χώρα μας, το καλοκαίρι του 1957, τα 2 πρώτα υποβρύχια τύπου Gato (Αμφιτρίτη, Ποσειδών) ενώ την ίδια χρονιά παραχωρήθηκαν 2 πλοία υποστήριξης αποβάσεων, που παρελήφθησαν και τα 2 από τις Φιλιππίνες.¹¹³

Η χορήγηση σκαφών συνεχίστηκε στα επόμενα χρόνια σε εντονότερο ρυθμό από τα αμερικανικά αποθέματα, με την παραχώρηση 6 οχηματαγωγών το 1958 και το 1959 του πετρελαιοφόρου «Αρέθουσα» καθώς και 4 αντιτορπιλικών στόλου τύπου Fletcher.¹¹⁴ Την περίοδο 1959-1961 παραχωρήθηκε σημαντικός αριθμός μικρών σκαφών και πιο συγκεκριμένα 6 περιπολικά, 8 αποβατικά, 1 πλωτό συνεργείο, 1 πλοίο πόντισης φραγμάτων και 3 αρματαγωγά. Το 1962 παραχωρήθηκαν άλλα 2 αντιτορπιλικά τύπου Fletcher και 1 υποβρύχιο, καθώς και 1 ρυμουλκό. Νέες χορηγήσεις σκαφών έγιναν το 1964 με 1 αρματαγωγό και 4 ξύλινα ναρκαλιευτικά (και άλλα 2 το 1965).¹¹⁵

Η εμφάνιση σοβιετικής Ναυτικής Μοίρας στη Μεσόγειο, την άνοιξη του 1964, επέσπευσε την παράδοση του υποβρυχίου «Τρίαινα» (αρχές 1965), ώστε η δύναμη των υποβρυχίων του Στόλου να ανέλθει σε 3 μονάδες (περιορισμένης όμως μαχητικής ικανότητας), με αντικειμενικό στόχο να μπορεί να αποκρούσει στοιχειωδώς μια σοβιετική κίνηση αντιπερισπασμού κατά της Ν.Πτέρυγας του ΝΑΤΟ, σε συνεργασία και επικουρικά με τον τουρκικό στόλο (στον οποίο είχε ανατεθεί η παραπάνω αποστολή και είχαν χορηγηθεί 10 υποβρύχια).

Μέχρι το 1964 ο Στόλος είχε σημαντικές ελλείψεις σε σκάφη, αφού ένα μεγάλο μέρος αυτών ήταν απαρχαιωμένο και ακατάλληλο να καλύψει τις επιχειρησιακές

¹¹² Θεοδωρόπουλου Σ., ό.π., σελ.250

¹¹³ JANE's, *Fighting Ships 1977-1978*, MacDonald and Jane's Publishers Ltd, London, 1977, p.208

¹¹⁴ JANE's, *Fighting Ships 1977-1978*, MacDonald and Jane's Publishers Ltd, London, 1977, p.209

¹¹⁵ Παϊζης-Παραδέλης Κ., ό.π., σελ.145

ανάγκες, τόσο σε εθνικό όσο και σε συμμαχικό επίπεδο. Η μέθοδος της παραχώρησης σκαφών μέσω της αμερικανικής βοήθειας δεν ικανοποιούσε την Ελλάδα γιατί εκτός από τη χαμηλή ποιότητα και ποσότητα των παραχωρούμενων σκαφών, συνδεόταν πάντοτε και επηρεαζόταν από την εξέλιξη των σχέσεων της χώρας με την Τουρκία και τις άλλες χώρες του ΝΑΤΟ.

Την εποχή εκείνη η στάση της Ουάσιγκτον απέναντι στην Αθήνα και τη Λευκωσία ήταν «απογοητευτική», με άμεσο αντίκτυπο και στα θέματα της στρατιωτικής βοήθειας.¹¹⁶ Οι τεταμένες ελληνοτουρκικές σχέσεις και η κυπριακή κρίση δεν άφηναν περιθώρια για παραχωρήσεις νέων σκαφών μάχης, λόγω της πιθανότητας να διαταραχθεί ο συσχετισμός δυνάμεων στην περιοχή.¹¹⁷ Αυτός ήταν ο λόγος που η Κυβέρνηση του Σ. Στεφανόπουλου παρήγγειλε στη Νορβηγία 6 τορπιλακάτους τύπου Τζέλντ, οι οποίες και παρελήφθησαν μεταξύ Νοεμβρίου 1966 και Μαΐου 1967 (Ανδρομέδα, Ηνίοχος, Κάστωρ, Κύκνος, Πήγασος, και Τοξότης).¹¹⁸

Στον τομέα της εκπαίδευσης, μεγάλος αριθμός από τα μόνιμα στελέχη του Ναυτικού μετεκπαιδεύτηκε σε κέντρα των ΗΠΑ, ενώ τα πληρώματα, αφού υφίσταντο εκπαίδευση κατά την παραλαβή των νέων μονάδων, βελτίωναν την επιχειρησιακή τους απόδοση σε κοινά ελληνοαμερικανικά γυμνάσια στις ελληνικές θάλασσες.¹¹⁹

5.2.3. ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ

Η αλματώδης εξέλιξη της τεχνολογίας κατέστησε τα αεριωθούμενα αεροσκάφη πρώτης γενιάς, που παρελήφθησαν καθόλη τη διάρκεια της δεκαετίας του 1950, ανεπαρκή για τις ελληνικές επιχειρησιακές απαιτήσεις και υποχρέωσε την Ελλάδα να ζητήσει από την JASMUGG την παραχώρηση αεροσκαφών δεύτερης γενεάς. Αυτό τελικά κατορθώθηκε το 1964 με την απόκτηση των 12 πρώτων αεροσκαφών F-104G πολλαπλού ρόλου (δυνατότητα μεταφοράς και συμβατικών αλλά και πυρηνικών όπλων). Αργότερα αποκτήθηκαν και άλλα αεροσκάφη του τύπου αυτού αλλά και διαφόρων

¹¹⁶ Σαζανίδης Χ., *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις την Πενταετία 1973-1978*, τ.Ι, Θεσσαλονίκη, 1979, σελ. 52-53

¹¹⁷ Επιπρόσθετα, η επιβολή της δικτατορίας και το embargo που εφάρμοσαν οι ΗΠΑ προς την Ελλάδα, αποτέλεσαν έναν ανασταλτικό παράγοντα στη συνέχιση του δανεισμού πολεμικών πλοίων προς το ελληνικό Ναυτικό στο Silverstone P., ό.π., p.140

¹¹⁸ Παϊζης-Παραδέλης Κ., ό.π., σελ.152

¹¹⁹ Ελληνικός Συναγερμός, ό.π., σελ. 106

άλλων από τις ΗΠΑ, τον Καναδά και τη Γερμανία, για να ενισχύσουν την εθνική εξοπλιστική προσπάθεια, λόγω της ελληνοκυπριακής κρίσης.

Επιπρόσθετα, την περίοδο αυτή και λόγω της κρίσης που προαναφέρθηκε, εκπαιδευτικές μοίρες μετατράπηκαν σε πολεμικές, αξιοποιήθηκαν υπολειπόμενα αεροδρόμια, έγινε προμήθεια αντιεροπορικών πυροβόλων, ενεργοποιήθηκαν σταθμοί ελέγχου (radars) ¹²⁰ και υλοποιήθηκε η προμήθεια καυσίμων και πυρομαχικών στο πλαίσιο της πολεμικής προπαρασκευής για σύγκρουση με την Τουρκία.¹²¹ Αξίζει να σημειωθεί ότι ήδη από το 1955 άρχισε να λειτουργεί ολοκληρωμένο επιχειρησιακό σύστημα ελέγχου και προειδοποίησης (radars) ενώ το 1958 παρελήφθησαν τα πρώτα ελικόπτερα γενικής χρήσης Sikorsky. ¹²²

5.3 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1955-1967

Η οικονομική ανάπτυξη ήταν το προαπαιτούμενο για την ενσωμάτωση της Ελλάδος στη Δύση και έπαιξε σημαντικό παράγοντα στον καθορισμό των στόχων της εξωτερικής πολιτικής των ελληνικών Κυβερνήσεων της υπό εξέταση περιόδου. Έτσι, την περίοδο 1955-1967 οι πολύ υψηλοί ρυθμοί οικονομικής ανόδου συνοδευόντουσαν και από επίσης μεγάλα ποσά που δαπανούνταν για την άμυνα, σε μια προσπάθεια δημιουργίας κλίματος ασφάλειας στη χώρα (μετά τις εμφυλιοπολεμικές της περιπέτειες), χωρίς την εμπέδωση της οποίας η ανάπτυξη δεν θα μπορούσε να επιτευχθεί.

Βέβαια από την αμερικανική οπτική, η χαμηλού επιπέδου δυναμικότητα των ελληνικών ΕΔ και η επιθυμία των ΗΠΑ να μειώσουν την δωρεάν διοχέτευση οικονομικών πόρων σε παγκόσμια κλίμακα καθιερώνοντας τη χορήγηση χαμηλότοκων δανείων για την προμήθεια εξοπλισμών, ήταν οι παράγοντες που συνετέλεσαν στη μείωση των πόρων της στρατιωτικής βοήθειας την περίοδο αυτή. ¹²³

Οι ελληνικές κυβερνήσεις κατέβαλαν κάθε προσπάθεια και την περίοδο αυτή να διατηρήσουν τα επίπεδα της αμερικανικής βοήθειας υψηλά. Χαρακτηριστική είναι

¹²⁰ JANE's Pocket Book, *Major Combat Aircraft*, 3d Impressions, MacDonald and Jane's Publishers Ltd, London, 1975, p.183

¹²¹ JANE's, *All World Aircraft 1972-1973*, Publ.Sampson Low Marston and Co, Ltd, London, 1972, p.386

¹²² ΓΕΑ/ΔΔΣ, *Αεροσκάφη της Πολεμικής Αεροπορίας 1912-1980*, Έκδοση 50ετηρίδας Πολεμικής Αεροπορίας 1930-1980, Δεύθυνση Δημοσίων Σχέσεων, Αθήνα, 1980, σελ.167,169

¹²³ Miller Edward James, ό.π., p.28-30

αύξηση της βοήθειας το έτος 1956 λόγω της επίκλησης της βουλγαρικής στρατιωτικής ανωτερότητας, του κυπριακού ζητήματος και της προσφοράς συνεργασίας από τη Σοβιετική Ένωση. Στις προσπάθειες αυτές συνέβαλαν και οι αναφορές της αμερικανικής πρεσβείας από την Ελλάδα, οι οποίες τόνιζαν την αναγκαιότητα να διατηρηθούν τα υφιστάμενα επίπεδα χρηματοδότησης, λόγω της κρίσιμης οικονομικής συγκυρίας και της ανόδου της ΕΔΑ στις εκλογές του 1958.¹²⁴

Οι προσπάθειες αυτές ευοδόθηκαν καθόσον την περίοδο 1957-1960 η Ελλάδα έλαβε ως οικονομική και στρατιωτική βοήθεια τα ποσά των 219,4 και 414,7 εκατομμυρίων δολαρίων αντίστοιχα, σε σχέση με τα έτη 1953-1956 που είχε λάβει τα ποσά των 215,6 και 219 εκατομμυρίων δολαρίων αντίστοιχα. Πιό συγκεκριμένα, η στρατιωτική βοήθεια διαμορφώθηκε το 1955 στα 58,9 εκατομμύρια δολάρια, το 1958 στα 134,4 εκατομμύρια δολάρια και το 1961 στα 88,8 εκατομμύρια δολάρια, γεγονός που η αμερικανική «γραφειοκρατία» του Προέδρου Κένεντυ στηλίτευε θεωρώντας ότι η Ελλάδα πήρε υπέρογκα ποσά σε σχέση με τη στρατηγική της σημασία.

Το κυριότερο χαρακτηριστικό της περιόδου 1955-1967 ήταν η στροφή των ΗΠΑ από τη «δωρεάν βοήθεια» στις «πωλήσεις με πίστωση», ουσιαστικά από τα μέσα της δεκαετίας του 1960. Λόγω του αυξημένου ενδιαφέροντος των ΗΠΑ για την περιοχή, η δωρεάν στρατιωτική βοήθεια μεταχειρισμένου υλικού προς τη χώρα μας συνεχίστηκε (με τη χρονική διάρκεια που χώριζε την ημερομηνία επιχειρησιακής ένταξης των μεταχειρισμένων οπλικών συστημάτων που προμηθεύτηκε η χώρα μας σε σχέση με την ημερομηνία επιχειρησιακής ένταξης στις χώρες προέλευσης να εξακολουθεί να κυμαίνεται γύρω στα 10 έτη), πλην όμως (η βοήθεια) συνεχώς ελαττωνόταν προς όφελος των πωλήσεων με πίστωση (FMS) και την προμήθεια νέου υλικού.

Αυτό επαληθεύεται και από τα στοιχεία των Πινάκων 3, 4 και 5 (σελ.89-105) :

- ✓ Στο ΣΞ : Το τεθωρακισμένο όχημα μεταφοράς προσωπικού M-113 εντάχθηκε επιχειρησιακά στο στρατό των ΗΠΑ το 1960 ενώ στον ελληνικό ΣΞ το 1963 (νέα αγορά).
- ✓ Στο ΠΝ : Οι τορπιλάκατοι τύπου Nasty εντάχθηκαν επιχειρησιακά στο ναυτικό της Νορβηγίας το 1959-66 ενώ στο ελληνικό ΠΝ το 1967 (νέα αγορά).
- ✓ Στην ΠΑ : Οι αντιεροπορικοί πύραυλοι HAWK εντάχθηκαν επιχειρησιακά στην αεροπορία των ΗΠΑ το 1959 ενώ στην ελληνική ΠΑ το 1962 (νέα αγορά).

¹²⁴ Miller Edward James, ό.π., p.31-34

Τα δάνεια FMS βέβαια δέχθηκαν οξεία κριτική αναφορικά με την αποτελεσματικότητά τους αφού οι πληρωμές έπρεπε να γίνονται σε συνάλλαγμα, δεν υπήρχαν εγγυημένοι χρόνοι παράδοσης των προϊόντων και δεν υπήρχε πρόβλεψη ποινικών ρητρών στα συμβόλαια που υπογράφονταν.¹²⁵

Όπως και στις περιπτώσεις της δωρεάν χορήγησης στρατιωτικού υλικού καταγράφηκαν σοβαρά μειονεκτήματα και στη χρήση των δανείων FMS, όπως :

- ✓ Η μη μεταφορά τεχνογνωσίας στις ελληνικές επιχειρήσεις.
- ✓ Η πλήρης εξάρτηση από ανταλλακτικά και συντήρηση από τις ΗΠΑ.
- ✓ Η εμφάνιση προβλημάτων διαλειτουργικότητας και στον ίδιο Κλάδο των ΕΔ.
- ✓ Η δωρεάν αυτή χορήγηση σχετιζόταν με επιχειρησιακές επιλογές που καθοριζόταν από τις ΗΠΑ.

Αξίζει να σημειωθεί ότι στην παρούσα περίοδο 1955-1967, όπως και στην περίοδο 1950-1955, δεν καταγράφεται από τη χώρα μας καμία προσπάθεια δημιουργίας υποδομών αμυντικής βιομηχανίας, για την αξιοποίηση των μεταχειρισμένων οπλικών συστημάτων που παραλαμβάνονταν. Δεν ακολουθήθηκε πχ το παράδειγμα του Ισραήλ, το οποίο, όντας αποδέκτης δωρεάν μεταχειρισμένου υλικού μετά τον Β΄ΠΠ, κατάφερε να το αναβαθμίσει και να το εκσυγχρονίσει, ώστε πολύ γρήγορα (πριν τον πόλεμο των «6 ημερών» του 1967) να καταστεί αμυντικά και εξοπλιστικά αυτόνομο. Η μη έγκαιρη ανάπτυξη αμυντικής βιομηχανίας στη χώρα μας μπορεί να εξηγηθεί από την προσπάθεια διατήρησης των επιπέδων της αμερικανικής βοήθειας (και χρηματοδότησης) σε υψηλό σημείο με σκοπό τη δημιουργία πλεονασμάτων στον προϋπολογισμό.

Τέλος, όπως προκύπτει από τα στατιστικά στοιχεία του Γραφήματος 8, η Τουρκία ξεκινά την «εξοπλιστική της κούρσα» το 1956, με την Ελλάδα πάντα να την ακολουθεί (είτε οι δαπάνες βαίνουν αυξανόμενες είτε μειούμενες), προφανώς έχοντας αξιολογήσει τη γείτονα χώρα ως πιθανό μελλοντικό κίνδυνο. Επιπρόσθετα, διαπιστώνεται ότι η Ελλάδα μειώνει πάντα πρώτη τα ποσά των εξοπλισμών της, θέτοντας ένα «ανώτατο οικονομικό όριο» στην άτυπη αυτή διαμάχη, με την Τουρκία να ανταποκρίνεται στη μείωση αυτή, καθιστώντας τις δύο αυτές μεταβλητές αλληλοεξαρτώμενες μεταξύ τους.

¹²⁵ Giannias, H. C., *Arms procurement and foreign dependence*, SIPRI Arms Procurement Decision Making Project, Working Paper no. 73 (1998), p. 10 διαθέσιμο στο <http://books.sipri.org/files/books/SIPRI00Singh/SIPRI00Singh08.pdf> (Πρόσβαση 22-2-2014)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6ο: Η ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1967-1974

6.1 ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Η τρίτη υπό εξέταση περίοδος αρχίζει με την εκδήλωση του στρατιωτικού πραξικοπήματος το 1967 και τελειώνει με την τουρκική εισβολή στην Κύπρο του 1974. Η πολιτική της Κυβέρνησης του Γ. Παπανδρέου, βοηθούμενη από τη συγκυρία των διακοινοτικών συγκρούσεων στην Κύπρο αλλά και από την διαφαινόμενη ύφεση στις σχέσεις Ανατολής-Δύσης φάνηκε να υποβαθμίζει τον «από βορρά κίνδυνο» και να προβάλλει εντονότερα αυτό των «εξ ανατολών». Όμως εξαιτίας του εξαιρετικά μικρού χρονικού διαστήματος που η Κυβέρνηση της Ένωσης Κέντρου έμεινε στην εξουσία, οι αλλαγές που θέλησε να επιφέρει ήταν μικρές ή δεν ολοκληρώθηκαν.

Ενδεικτικά αναφέρεται ότι ενώ ο Γ. Παπανδρέου δρομολόγησε π.χ. τη διαδικασία εξομάλυνσης των σχέσεων με τη Βουλγαρία, αναγκάστηκε να αναβάλλει μια συμβολική επίσκεψή του στη Μόσχα, ενώ την ίδια στιγμή επισκέφτηκε τις ΗΠΑ (Ιούνιος 1964), ως ο πρώτος Έλληνας πρωθυπουργός που έπραξε τούτο.¹²⁶ Στην πράξη, η Ένωση Κέντρου συνέχισε την πολιτική των προκατόχων της αφού το 1964 συμφώνησε για την δημιουργία ενός Πεδίου Βολής στην Κρήτη για ΝΑΤΟϊκή χρήση και προχώρησε στη δημιουργία της βάσης της Νέας Μάκρης και της εγκατάστασης του δικτύου αμυντικών επικοινωνιών DCS στην Ελλάδα.¹²⁷ Τέλος επί εποχής της ξεκίνησε και η παραλαβή αεροσκαφών Lockheed F-104 Starfighter με πυρηνικές δυνατότητες.

Το καθεστώς της χούντας στήριζε τη «διαιώνισή» του στην ύπαρξη του «κομμουνιστικού κινδύνου», με αποτέλεσμα όχι μόνο να ανακόψει την εξελικτική φθορά της αντίληψης του «από βορρά κινδύνου» αλλά να την αποκαταστήσει ως επίσημο δόγμα. Σύμφωνα με τη CIA «το καθεστώς των Συνταγματαρχών αντιμετωπίζει δυσκολία στο να βρεί διεθνή στηρίγματα μετά την ανθελληνική ρητορία για το ΝΑΤΟ και την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, δηλώνοντας συνεχώς την προσήλωσή του στους σκοπούς του ΝΑΤΟ, την αντίθεσή του στον κομμουνισμό και την ελπίδα συνεργασίας με τις ΗΠΑ».¹²⁸

¹²⁶ Βαληνάκης Γ., ό.π., σελ.22

¹²⁷ Βαληνάκης Γ., ό.π., σελ.99

¹²⁸ Central Intelligence Agency, *Intelligence Memorandum, The situation in Greece*, Secret , 6-7-1967, No 1255/67, σελ.4, διαθέσιμο στο http://www.foia.cia.gov/sites/default/files/document_conversions/89801/DOC_0000227054.pdf (Πρόσβαση 21-1-2014)

Παρά τις αντικομμουνιστικές της ρητορείες όμως, η δικτατορία θεωρούσε στην πράξη πολύ πιθανή την περίπτωση ελληνοτουρκικής σύρραξης, αφού ορισμένα αμυντικά μέτρα που υιοθετήθηκαν στα νησιά του Αιγαίου καθώς και μια σειρά παραγγελίες οπλισμού στο εξωτερικό μαρτυρούν μια ουσιαστική ανησυχία απέναντι στην Τουρκία.¹²⁹

Η αμερικανική Κυβέρνηση αντέδρασε στο πραξικόπημα αναστέλλοντας το Μάιο του 1967 την αποστολή προς την Ελλάδα βαρέων όπλων (embargo) : αρμάτων, αεροσκαφών, πυροβολικού, κλπ. Η χούντα θεώρησε την πράξη αυτή ως ευθεία βολή εναντίον του καθεστώτος και ζήτησε από τις ΗΠΑ να μην συνεχιστεί η πολιτική αυτή γιατί η συνακόλουθη δυσαρέσκεια θα οδηγούσε σε αντιαμερικανικά αντίποινα και η Ελλάδα θα έβγαχνε αλλού να βρεί βοήθεια. Υπάρχουν βέβαια στοιχεία υπερβολής στην απειλή αυτή, αλλά το στοιχείο των αντιποίνων είναι υπαρκτό. «Ο Βασιλέας Κωνσταντίνος, στην αρχή σύμφωνος με την αναστολή της αμερικανικής βοήθειας ως μέσο πίεσης στη χούντα, σύντομα άλλαξε γνώμη ζητώντας την αποκατάσταση της βοήθειας ώστε να μην επηρεαστούν οι σχέσεις Ελλάδος-ΗΠΑ».¹³⁰ Το αμερικανικό Πεντάγωνο όμως, ενεργώντας με καθαρά στρατηγικά κριτήρια, ευνοούσε τη διατήρηση της βοήθειας και της συνεργασίας στον αμυντικό τομέα με την Αθήνα, για να μην θιγούν τα πάγια συμφέροντα των ΗΠΑ και του NATO στην Ν.Α. Μεσόγειο.¹³¹

Το αμερικανικό embargo δεν διήρκησε πολύ γιατί ο πόλεμος των 6 ημερών του 1967, μεταξύ Ισραήλ και Αράβων, αναβάθμισε τη γεωστρατηγική σημασία των αμερικανικών βάσεων στην Ελλάδα. Η σοβιετική επέμβαση στην Τσεχοσλοβακία (1968) χρησιμοποιήθηκε από τις ΗΠΑ ως πρόσχημα για την «προσωρινή» χορήγηση, στο πλαίσιο των προγραμμάτων βοήθειας, πλοίων, αεροσκαφών και ορισμένων αρμάτων (τα τελευταία είχαν προγραμματιστεί για παράδοση πριν από το πραξικόπημα αλλά η χορήγησή τους αναβλήθηκε για μετά την 21^η Απριλίου 1967).¹³² Από την άλλη πλευρά, οι αμερικανικές βάσεις εξακολουθούσαν να λειτουργούν χωρίς κώλυμα, με προσωπικό

¹²⁹ Βαλινάκης Γ., ό.π., σελ.22-23

¹³⁰ Central Intelligence Agency, *Intelligence Memorandum, The situation in Greece*, Secret , 6-7-1967, No 1255/67, σελ.5, διαθέσιμο στο http://www.foia.cia.gov/sites/default/files/document_conversions/89801/DOC_0000227054.pdf (Πρόσβαση 21-1-2014)

¹³¹ Γιαννοπούλου Γ., Clogg R., *Η Ελλάδα κάτω από το Στρατιωτικό Ζυγό*, Παπαζήσης, Αθήνα, 1976, σ.13

¹³² Παρά την παραχώρηση του υλικού αυτού, το embargo είχε σημαντικές επιπτώσεις στον επιχειρησιακό τομέα, αφού δεν επέτρεψε το σχηματισμό και δεύτερης τεθωρακισμένης μεραρχίας, που είχε προγραμματιστεί από το 1965, στο Σαζανίδης Χ., Ξένοι, *Βάσεις και Πυρηνικά στην Ελλάδα*, Θεσ/νίκη 1985

8.000 ατόμων, ενώ το 1969 η δικτατορία ανανέωσε τη συμφωνία ΗΠΑ-Ελλάδας για τη Φωνή της Αμερικής για ακόμα 10 χρόνια.¹³³

Από το Σεπτέμβριο του 1969 και μετά η πολιτική των ΗΠΑ προς την Ελλάδα γίνεται ακόμα ευνοϊκότερη. Η εξέλιξη αυτή προφανώς σχετίζεται με το πραξικόπημα στη Λιβύη, που οδήγησε στην απομάκρυνση των στρατιωτικών βάσεων των ΗΠΑ καθώς και λόγω της εντονότερης παρουσίας του σοβιετικού ναυτικού στη Μεσόγειο. Ένα χρόνο αργότερα, το Σεπτέμβριο του 1970 ανακοινώθηκε επίσημα από την Ουάσιγκτον ότι οι αποστολές στρατιωτικού υλικού θα συνεχιστούν κανονικά προς την Ελλάδα. Ως λόγος προβλήθηκε η ανάγκη συνοχής του NATO και η ελληνική συμβολή στη δυτική άμυνα.

Τελικά φάνηκε πως το embargo δεν απέδωσε τα αναμενόμενα αφού δεν εξανάγκασε τη δικτατορία να αποκαταστήσει τον κοινοβουλευτισμό. Με τη χορήγηση πλεονασματικού στρατιωτικού υλικού, την αγορά με πιστώσεις FMS και τη μεσολάβηση άλλων χωρών (πχ της Δυτικής Γερμανίας) τα συνολικά ποσά που έλαβε η χώρα την περίοδο 1967-1970 έφτασαν τελικά το επίπεδο των άλλων ετών (κατά μέσο όρο 107 εκατομμύρια δολάρια την περίοδο 1967-1970). Πάντως, η επιβολή του embargo ήταν αυτή που ουσιαστικά ώθησε την Ελλάδα προς την προμήθεια στρατιωτικού υλικού από τη διεθνή αγορά.¹³⁴

Ενώ η πολιτική της αμερικανικής Κυβέρνησης γινόταν ολοένα και πιο φιλική, το Κογκρέσο άρχισε να αντιδρά εντονότερα στο «καθεστώς των συνταγματαρχών», με μοχλό πίεσης την βοήθεια που οι ΗΠΑ χορηγούσαν μέχρι τότε (αρχές 1971). Τον Σεπτέμβριο του 1971, το Υπουργείο Ναυτικών των ΗΠΑ ζήτησε από την Ελλάδα την παροχή λιμενικών διευκολύνσεων και παρά την υπογραφή της σχετικής συμφωνίας (8-1-1973), η ελληνική Κυβέρνηση ανήγγειλε επίσημα ότι παραιτείται από τη δωρεάν στρατιωτική βοήθεια που της χορηγείτο μέχρι τότε από τις ΗΠΑ (για το 1973 ανερχόταν σε 15 εκατομμύρια δολάρια) και θα προμηθευόταν εφεξής το στρατιωτικό εξοπλισμό της από την ελεύθερη αγορά, ελπίζοντας ότι με τον τρόπο αυτό θα απέφευγε τις πιέσεις από την πλευρά του Κογκρέσου.¹³⁵ Η αμυντική συνεργασία όμως μεταξύ των δύο χωρών συσφίχτηκε περισσότερο μετά την υπογραφή «τεχνικής συμφωνίας» πενταετούς

¹³³ Βαληνάκης Γ., ό.π., σελ.111-112

¹³⁴ Βαληνάκης Γ., ό.π., σελ.113

¹³⁵ Βαληνάκης Γ., ό.π., σελ.115

διάρκειας, τον Ιανουάριο του 1973, για την παροχή λιμενικών διευκολύνσεων σε όλη την ελληνική επικράτεια, για την εξυπηρέτηση των σκοπών της ατλαντικής συμμαχίας.

Σε εκτιμήσεις της CIA στα τέλη του 1973 για την Ελλάδα αναφέρεται ότι «οι ηγέτες της είναι συντηρητικής προέλευσης, αντιπαθούν τον κομμουνισμό και αναζητούν στη Δύση τις πηγές των αμυντικών εξοπλισμών τους». ¹³⁶ Επίσης αναφέρουν ότι «σε επίπεδο οικονομικών σχέσεων, η Ελλάδα είναι παράγοντας περιορισμένης σημασίας, με δεδομένο το μικρό μέγεθος των οικονομικών της συναλλαγών (το 1972 οι εξωτερικές εμπορικές της συναλλαγές αντιπροσώπευαν λιγότερο από το 1 % των εμπορικών σχέσεων της Ευρώπης) και κατά συνέπεια οποιαδήποτε ενέργειά της δεν είναι σε θέση να επηρεάσει την ευρωπαϊκή οικονομία». ¹³⁷

Μετά την τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974 η Ελλάδα, απογοητευμένη ακόμα μια φορά από την στάση των ΗΠΑ και του NATO και την αδιαφορία τους να χαλιναγωγήσουν την τουρκική επιθετικότητα, απέσυρε τις ελληνικές ΕΔ από το στρατιωτικό σκέλος του NATO. ¹³⁸ Αξίζει εδώ να σημειωθεί ότι η χρησιμοποίηση από την Τουρκία αμερικανικού οπλισμού (ο οποίος της είχε χορηγηθεί από τις ΗΠΑ στο πλαίσιο του NATO και υπό συγκεκριμένους όρους και δεσμεύσεις) κατά την εισβολή στην Κύπρο οδήγησε ουσιαστικά το Κογκρέσο (παρά τις έντονες αντιδράσεις του Υπουργού Εξωτερικών Κίσιγκερ) στην απόφαση επιβολής embargo χορήγησης στρατιωτικής βοήθειας και στην Τουρκία, το 1974. ¹³⁹

¹³⁶ Central Intelligence Agency, *National Intelligence Estimate, Short-Term Prospects in Greece*, Secret NIE 29.1-73, 19-7-1973, Copy No 380, διαθέσιμο στο http://www.foia.cia.gov/sites/default/files/document_conversions/89801/DOC_0001087344.pdf (Πρόσβαση 21-1-2014)

¹³⁷ Central Intelligence Agency, *National Intelligence Estimate, Short-Term Prospects in Greece*, Secret NIE 29.1-73, 19-7-1973, Copy No 380, διαθέσιμο στο http://www.foia.cia.gov/sites/default/files/document_conversions/89801/DOC_0001087344.pdf (Πρόσβαση 21-1-2014)

¹³⁸ Μάλης Α., Σταματόπουλος Τ., *Μαύρη Βίβλος. Χρονικό Κυπριακού Πραξικοπήματος και Πτώσεως Στρατιωτικής Χούντας*, Παπαχρυσάνθου, Αθήνα, 1974, σελ.198-199

¹³⁹ Karagöz Murat US, *Arms Embargo against Turkey - after 30 Years An Institutional Approach towards US Policy Making*, Winter 2004-2004, διαθέσιμο στο <http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/02/MuratKaragoz1.pdf> (Πρόσβαση 21-1-2014)

6.2. ΕΞΟΠΛΙΣΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ

6.2.1 ΣΤΡΑΤΟΣ ΞΗΡΑΣ

Το Σεπτέμβριο του 1968, το αμερικανικό embargo αναστάλη προσωρινά λόγω της επέμβασης των σοβιετικών στρατευμάτων στην Τσεχοσλοβακία και χορηγήθηκαν από τις ΗΠΑ (στο πλαίσιο της στρατιωτικής βοήθειας) πλοία και αεροσκάφη αλλά ελάχιστα είδη για την κάλυψη των αναγκών του ελληνικού Στρατού Ξηράς.

Πιο συγκεκριμένα, το 1969 παρελήφθησαν 11 αυτοκινούμενα πυροβόλα M107 και 90 άρματα M48A1,¹⁴⁰ που είχαν προγραμματιστεί να έρθουν στην Ελλάδα πριν από το πραξικόπημα.¹⁴¹ Παρά την μερική άρση του, το embargo είχε σημαντικές επιπτώσεις στις επιχειρησιακές δυνατότητες των τεθωρακισμένων, καθόσον δεν επέτρεψε να σχηματιστεί η δεύτερη τεθωρακισμένη μεραρχία, η δημιουργία της οποίας είχε σχεδιαστεί ήδη από το 1964. Η έλλειψη αυτή και η αναγκαιότητα κάλυψης του υφιστάμενου επιχειρησιακού κενού έναντι της τουρκικής υπεροπλίας ώθησαν την Ελλάδα στην αναζήτηση εναλλακτικών πηγών προμήθειας.¹⁴² Στο πλαίσιο των παραγγελιών με πιστώσεις FMS, παραγγέλθηκαν το 1972 απευθείας από την αμερικανική εταιρεία Raytheon 96 βελτιωμένα αντιεροπορικά κατευθυνόμενα βλήματα HAWK, αντί 38 εκατομμυρίων δολαρίων.¹⁴³ Η χορήγηση του ελαφρού οπλισμού συνεχίστηκε κανονικά καθόλη τη διάρκεια της δικτατορίας.¹⁴⁴

Το ύψος της αμερικανικής βοήθειας στην Ελλάδα ελάχιστα επηρεάστηκε από το embargo, γιατί αυξήθηκε η χορήγηση πλεονασμάτων και η αγορά με πιστώσεις FMS, ώστε τα συνολικά ποσά να απέχουν ελάχιστα από εκείνα των προηγούμενων χρόνων (στα 3 χρόνια του embargo, ο μέσος όρος ετήσιας βοήθειας είχε φτάσει στα 107 εκατομμύρια δολάρια). Επειδή όμως, όπως είδαμε και παραπάνω, η απόφαση των ΗΠΑ να μειώσουν όλο και πιο πολύ τη δωρεάν βοήθεια (15 εκατομμύρια δολάρια το 1973), στρεφόμενες προς τις πωλήσεις, οδήγησε την ελληνική Κυβέρνηση στην απόφαση (15-1-

¹⁴⁰ JANE's, *Armour and Artillery 1979-1980*, Jane's Publishing Group Ltd, London, 1979, p.355

¹⁴¹ JANE's Pocket Book, *Modern Tanks and Armoured Fighting Vehicules*, 3rd Edition, Jane's Publishing Group Ltd, London, 1981, p. 259

¹⁴² Χριστογιαννάκης Γ., *Ελλάδα-Τουρκία: Ένοπλες Δυνάμεις*, στο Περιοδικό ΠΤΗΣΗ, Νοε-Δεκ 1983, τ.25, σελ.27

¹⁴³ Χριστογιαννάκης Γ., *Ελληνική Αντιεροπορική Άμυνα*, στο Περιοδικό ΠΤΗΣΗ, Μάιος-Ιούνιος 1983, τ.22, σελ.20

¹⁴⁴ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Ο Οπλισμός του Ελληνικού Στρατού 1864-2004*, ΔΙΣ, Αθήνα, 2006

1973) να παραιτηθεί από τη δωρεάν βοήθεια, για να αποφύγει τη συχνή ανακίνηση του ελληνικού πολιτικού ζητήματος από τους Αμερικανούς (χωρίς όμως να επηρεαστεί το πρόγραμμα FMS).¹⁴⁵

Η στροφή του Στρατού Ξηράς προς τις ευρωπαϊκές αγορές υλοποιήθηκε με μια παραγγελία το 1970 στη Γαλλία, για την προμήθεια 60 αρμάτων μάχης (μιας επιλαρχίας) AMX-30, με πυροβόλο 105 χιλ. Τα 30 από τα παραπάνω άρματα παρελήφθησαν μέχρι το 1972 ενώ λίγο πριν την πτώση της, τον Ιούνιο 1974, η δικτατορία παρήγγειλε άλλα 130 άρματα, ανεβάζοντας το συνολικό κόστος παραγγελίας των 190 αρμάτων στα 125 εκατομμύρια δολάρια.¹⁴⁶ Η σημαντική αυτή ενίσχυση του αρματικού δυναμικού με σύγχρονο υλικό (που συνεχίστηκε όλα τα επόμενα χρόνια) συνέβαλε αποφασιστικά στη δημιουργία νέων τεθωρακισμένων ταξιαρχιών, οι οποίες αποτέλεσαν την αιχμή του δόρατος των δυνάμεων κρούσης του Στρατού.¹⁴⁷

Άλλη σημαντική παραγγελία στις αρχές της δεκαετίας του 1970 ήταν αυτή προς τη βελγική εταιρεία Fabrique Nationale-FN για την προμήθεια αυτόματων τυφεκίων, οπλοπολυβόλων και πολυβόλων, με το νέο διαμέτρημα 7,62 mm (τυποποίηση NATO), για βαθμιαία αλλά πλήρη αντικατάσταση του αμερικανικού οπλισμού (τυφέκια M-1, οπλοπολυβόλα BAR, πολυβόλα Browning).¹⁴⁸ Η αντικατάσταση είχε προχωρήσει αρκετά, πλην όμως η ίδρυση ελληνικού εργοστασίου ελαφρού οπλισμού της EBO στο Αίγιο και η συνεργασία της Ελλάδας, μετά την μεταπολίτευση, με τη γερμανική εταιρεία Heckler und Koch,¹⁴⁹ σταμάτησαν την προώθηση του βελγικού τυφεκίου, υιοθετώντας παράλληλα το γερμανικό πρότυπο. Έτσι ο Στρατός άρχισε να εφοδιάζεται βαθμιαία από τα μέσα του 1970 με ελληνικό αυτόματο τυφέκιο 20 φυσιγγίων G3.¹⁵⁰

¹⁴⁵ Κουλουμπής Θ., *Προβλήματα Ελληνοαμερικανικών σχέσεων. Πώς Αντιμετωπίζεται η Εξάρτηση*, Εστία, Αθήνα, 1978, σελ.52-53

¹⁴⁶ Χριστογιαννάκης Γ., *Ελλάδα-Τουρκία: Ένοπλες Δυνάμεις*, στο Περιοδικό ΠΤΗΣΗ, Νοε-Δεκ 1983, τ.25, σελ.23-24

¹⁴⁷ JANE's, *Armour and Artillery 1979-1980*, Jane's Publishing Group Ltd, London, 1979, p.350, 359

¹⁴⁸ JANE's, *Infantry Weapons 1978*, 4th Edition, MacDonald and Jane's Publishers Ltd, London, 1979, p.750

¹⁴⁹ Ground Defense International, *The Greek Army*, v.75, 1981, p.A1-A8

¹⁵⁰ ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Ο Οπλισμός του Ελληνικού Στρατού 1864-2004*, ΔΙΣ, Αθήνα, 2006

6.2.2 ΠΟΛΕΜΙΚΟ ΝΑΥΤΙΚΟ

Στις 19-7-1967 και παρά την επιβολή του embargo, υπογράφηκε συμφωνία μεταξύ του ελληνικού Ναυτικού και της JUSMUGG, σύμφωνα με την οποία οι ΗΠΑ θα συμμετείχαν σε ένα κοινό πρόγραμμα κατασκευής ανθυποβρυχιακών σκαφών στην Ελλάδα, με ποσό συμμετοχής 300 εκατομμύρια δολάρια. Όμως η Ελλάδα δεν πείστηκε για την βιωσιμότητα του προγράμματος και συνέχισε την αναζήτηση για την εξεύρεση εναλλακτικών λύσεων σε ξένες αγορές, με παραγγελία σκαφών περισσότερο προσαρμοσμένων στις ελληνικές επιχειρησιακές απαιτήσεις.¹⁵¹

Για να υπερσκελιστεί η απαγόρευση που επέβαλε το embargo και προκειμένου το Ναυτικό να προμηθευτεί το αναγκαίο υλικό χρησιμοποιήθηκε η μέθοδος παραχώρησης μέσω τρίτης χώρας. Με τη διαδικασία αυτή παραχωρήθηκαν 5 νέα ναρκαλιευτικά μέσω Βελγίου, το καλοκαίρι του 1969.¹⁵² Τελικά το embargo καταργήθηκε οριστικά το 1970, οπότε και άρχισε η ροή βαρέως οπλισμού και πλοίων προς την Ελλάδα, με παραχώρηση ή αγορά από τα αποθέματα του αμερικανικού ναυτικού πλοίων διαφόρων τύπων, χωρητικότητας αλλά και αποστολής.¹⁵³

Στον τομέα των πλοίων μάχης, η Ελλάδα αγόρασε από τα πλεονάσματα του αμερικανικού ναυτικού 3 εκσυγχρονισμένα αντιτορπικά (Θεμιστοκλής, Μιαούλης και Κανάρης) και 2 υποβρύχια (Παπανικολής και Κατσώνης), ενώ λόγω της παύσης της δωρεάν στρατιωτικής βοήθειας στις αρχές του 1973 παραχωρήθηκαν με 5ετή δανεισμό και επιπλέον 2 ανακατασκευασμένα αντιτορπικά (Κουντουριώτης και Σαχτούρης).¹⁵⁴

Όλες αυτές οι αγορές από το αμερικανικό Ναυτικό κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1970 γινόντουσαν σε χαμηλές τιμές (1/3 της αρχικής αξίας του σκάφους), διαδικασία που εξυπηρετούσε και την Ουάσιγκτον (απαλλασσόταν από παλιό πολεμικό υλικό που είχε σε αχρησία, και μάλιστα επί πληρωμή) αλλά και την Αθήνα (που κάλυπτε μέρος των αναγκών της με μικρότερο οικονομικό τίμημα).

Στον τομέα της εκπαίδευσης συνεχίστηκε η παρακολούθηση αμερικανικών σχολών και κέντρων εκπαίδευσης από τα στελέχη του ελληνικού Ναυτικού και η

¹⁵¹ Παϊζης-Παραδέλης Κ., ό.π., σελ.152

¹⁵² Παϊζης-Παραδέλης Κ., ό.π., σελ.153

¹⁵³ Silverstone P., ό.π., p.140

¹⁵⁴ Silverstone P., ό.π., p.142

συνεκπαίδευση των πληρωμάτων με το αντίστοιχο αμερικανικό, μέσω της διεξαγωγής κοινών ασκήσεων. Επίσης συνεχίστηκε και η χορήγηση τεχνικής υποστήριξης (συντήρηση, ανταλλακτικά) και διοικητικής μέριμνας, μέσα στο πλαίσιο του αμερικανικού Προγράμματος Στρατιωτικής Βοήθειας (MAP).¹⁵⁵

Όσον αφορά στην προμήθεια πλοίων από άλλες χώρες, από τις αρχές της δικτατορίας άρχισε η παραχώρηση πλοίων και από τη Δ.Γερμανία, στο πλαίσιο γερμανικού Προγράμματος Στρατιωτικής Βοήθειας προς την Ελλάδα και την Τουρκία (αντίστοιχου του αμερικανικού MAP), για την ενίσχυση της συλλογικής άμυνας του NATO. Η βοήθεια αυτή από τη Δ.Γερμανία ήρθε να καλύψει μέρος του εξοπλιστικού κενού που δημιουργούσε το αμερικανικό embargo οπλισμού αλλά και η γενικότερη αλλαγή της αμερικανικής τακτικής στο θέμα της στρατιωτικής βοήθειας. Έτσι αριθμός μονάδων του Στόλου είχε την προέλευσή του από τη Δ.Γερμανία, η οποία εκτός από την βοήθεια που παραχώρησε, ναυπήγησε και σημαντικό αριθμό πλοίων, κυρίως υποβρυχίων, για λογαριασμό της Ελλάδας.¹⁵⁶

Ειδικότερα, το 1967-1969 παραχωρήθηκαν από τη Δ.Γερμανία 7 торπιλάκατοι (2 ανακατασκευασμένες αγγλικής ναυπήγησης και 5 γερμανικής) και 1 βοηθητικό πλοίο. Όμως η επιχειρησιακή αναγκαιότητα, λόγω όξυνσης των ελληνο-τουρκικών σχέσεων, έστρεψε το ελληνικό ναυτικό στην ναυπήγηση 4 νέων υποβρυχίων στα ναυπηγεία του Κιέλου, έναντι 650 εκατομμύρια δολαρίων. Τα υποβρύχια αυτά αποτέλεσαν μεταπολεμικά τα πρώτα υπερσύγχρονα σκάφη του ελληνικού πολεμικού ναυτικού, ανταποκρίνονταν πλήρως στις επιχειρησιακές ανάγκες των ελληνικών θαλασσών και παρελήφθησαν μεταξύ των ετών 1971 και 1972 (Γλαύκος, Νηρέυς, Πρωτεύς, Τρίτων).¹⁵⁷

Την εξοπλιστική πρωτοβουλία της Κυβέρνησης Στεφανόπουλου το 1966, λόγω της ελληνοτουρκικής κρίσης, που αναφέρθηκε στο παραπάνω κεφάλαιο, ήρθε να ενισχύσει το αμερικανικό embargo οπλισμού, το οποίο έστρεψε σταθερά το ναυτικό προς ξένες αγορές. Έτσι μετά την παραγγελία των 6 торπιλακάτων στη Νορβηγία το 1966 και των 4 υποβρυχίων στη Δ.Γερμανία το 1967, δόθηκε νέα παραγγελία στα γαλλικά

¹⁵⁵ Ελληνικός Συναγερμός, ό.π., σελ. 116

¹⁵⁶ Κουλουμπής Θ., ό.π., σελ.66

¹⁵⁷ Παϊζής-Παραδέλης Κ., ό.π., σελ.159

ναυπηγεία του Χερβούργου το 1969 για τη ναυπήγηση 4 πυραυλακάτων κατευθυνομένων βλημάτων EXOCET αντί του ποσού των 240 εκατομμυρίων δολαρίων. Οι πυραυλάκατοι αυτοί παραλήφθηκαν το 1972, ενώ πριν τη μεταπολίτευση δόθηκε νέα παραγγελία στα ίδια ναυπηγεία για επιπλέον 4 παρόμοια σκάφη, βελτιωμένου τύπου, τα οποία παραλήφθηκαν από τα τέλη του 1976 μέχρι τις αρχές του 1978. Επιπρόσθετα το 1974 δόθηκε στη Γαλλία και από την Κύπρο μια παραγγελία για προμήθεια 2 ξύλινων παράκτιων περιπολικών, τα οποία όμως λόγω της κρίσης δεν παραδόθηκαν και κρατήθηκαν από τη Γαλλία, παρελήφθησαν δε από την Ελλάδα στις αρχές του 1975.¹⁵⁸

Εκτός όμως από την προμήθεια σκαφών το Πολεμικό Ναυτικό στράφηκε σε τρίτες χώρες και για την προμήθεια διαφόρων προηγμένων οπλικών συστημάτων και ηλεκτρονικών συσκευών (εκτός των ΗΠΑ, που ήταν ο κύριος προμηθευτής και αυτού του τύπου των οπλικών συστημάτων), ώστε να αυξηθεί η ισχύς πυρός και οι επιχειρησιακές δυνατότητες του Στόλου.¹⁵⁹ Ενδεικτικά αναφέρεται η παραγγελία το 1968 στη Γαλλία συστημάτων κατευθυνομένων βλημάτων επιφανείας-επιφανείας EXOCET και SS 12M καθώς και αέρος-επιφανείας για τα ελικόπτερα AS12. Επίσης από τη Νορβηγία προμηθεύτηκε συστήματα κατευθυνομένων βλημάτων επιφανείας-επιφανείας PENGUIN MK2, από την Ιταλία συστήματα οκταπλών εκτοξευτήρων κατευθυνομένων βλημάτων επιφανείας-αέρα ASPIDE και ναυτικών πυροβόλων ΟΤΟ MELARA αλλά και από την Ελβετία πύργους δίδυμων αντιαεροπορικών πυροβόλων OERLICON.¹⁶⁰

6.2.3 ΠΟΛΕΜΙΚΗ ΑΕΡΟΠΟΡΙΑ

Η επιβολή του αμερικανικού embargo ευνόητο είναι ότι είχε σημαντικές ποιοτικές και ποσοτικές επιπτώσεις στις επιχειρησιακές δυνατότητες των αεροπορικών πολεμικών μοιρών εξαιτίας της έλλειψης ανταλλακτικών αλλά και της αδυναμίας ανανέωσης του υλικού και αναπλήρωσης των απωλειών, λόγω της φύσεως του αεροπορικού όπλου και της εξάρτησής του από την τεχνολογία. Η μείωση του αξιόμαχου

¹⁵⁸ JANE's *Fighting Ships 1977-1978*, MacDonald and Jane's Publishers Ltd, London, 1977, p.212

¹⁵⁹ Χριστογιαννάκης Γ., *Αντιπυραυλική Άμυνα Πλοίων*, στο Περιοδικό ΠΤΗΣΗ, Μάρτιος-Απρίλιος 1984, τ.27, σελ.25-26

¹⁶⁰ JANE's *Pocket Book, Naval Armaments*, MacDonald and Jane's Publishers Ltd, London, 1976, p.175

της ελληνικής αεροπορίας είχε επιπτώσεις και στη δυνατότητα να εκπληρώσει τα καθήκοντά της στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ, όπως αυτά είχαν καθοριστεί από τα σχέδια επιχειρήσεων της 6ης Συμμαχικής Τακτικής Αεροπορικής Δύναμης (6th ATAF) της Σμύρνης.

Μετά την αναστολή του embargo το 1968, παρελήφθησαν αρχικά 20 ελικοφόρα εκπαιδευτικά αεροσκάφη Cessna T-41A, ενώ από τα πλεονάσματα της αμερικανικής αεροπορίας παραχωρήθηκαν, έναντι συμβολικού τιμήματος, μια μοίρα από 24 αεροσκάφη F-102A ¹⁶¹ (που είχαν τη δυνατότητα να φέρουν πυρηνικούς πυραύλους Delta) και μια μοίρα αεροσκαφών F-5A. Επίσης την ίδια χρονιά, από τα πλεονάσματα της αμερικανικής αεροπορίας και μέσω της Νορβηγίας που είχαν δοθεί ως δανεικά, η ελληνική αεροπορία αγόρασε έναντι συμβολικού τιμήματος 8 αεροσκάφη ναυτικής συνεργασίας ALBATROS, συγκροτώντας τον πυρήνα του νέου επιχειρησιακού κλάδου, της Αεροπορίας Ναυτικού.

Τέλος και η Δ.Γερμανία παραχώρησε το 1969 βαθμιαία συνολικά 40 ελικοφόρα μεταγωγικά αεροσκάφη γαλλογερμανικής κατασκευής Noratlas (Nord 2501D), τα οποία ενίσχυσαν σημαντικά τις μεταφορικές ικανότητες της Αεροπορίας, η οποία στηριζόταν μέχρι τότε στα απαρχαιωμένα Dakota. ¹⁶² Τελικά το 1970 το embargo των ΗΠΑ προς την Ελλάδα καταργήθηκε και έτσι έγινε δυνατή η παραλαβή μιας μοίρας 16 αεροσκαφών φωτο-αναγνώρισης RF-5 ενώ η αεράμυνα στηριζόταν στα βλήματα Νίκη-Ηρακλής, τα οποία είχαν μεγάλη εμβέλεια και ισχύ πυρός. ¹⁶³

Οι διακυμάνσεις της αμερικανικής στρατιωτικής βοήθειας τα πρώτα χρόνια της δικτατορίας και η στροφή των ΗΠΑ από τις «δωρεάν χορηγήσεις» στις «πωλήσεις» ώθησαν και την ελληνική αεροπορία, όπως και τους άλλους 2 Κλάδους των ΕΔ, σε αναζήτηση εναλλακτικών λύσεων στο θέμα του αεροπορικού εξοπλισμού. Κατά συνέπεια, πέραν της προμήθειας παλαιού και μεταχειρισμένου υλικού που ήδη αναφέρθηκε, άρχισαν οι αγορές νέων και σύγχρονων οπλικών συστημάτων από τις χώρες της Δ.Ευρώπης και τις ΗΠΑ.

¹⁶¹ JANE's Pocket Book, *Naval Armaments*, MacDonald and Jane's Publishers Ltd, London, 1976, p.175

¹⁶² Καβαθάς Κ., *Ελληνική Πολεμική Αεροπορία*, στο περιοδικό ΠΤΗΣΗ, τ.19, Νοέμβριος-Δεκέμβριος 1982, σελ.39

¹⁶³ ΓΕΑ/ΔΔΣ, *Αεροσκάφη της Πολεμικής Αεροπορίας 1912-1980*, Έκδοση 50ετηρίδας Πολεμικής Αεροπορίας 1930-1980, Δεύθυνση Δημοσίων Σχέσεων, Αθήνα, 1980, σελ.203, 211

Έτσι τον Μάρτιο του 1972 παραγγέλθηκαν 2 μοίρες με 36 αεροσκάφη πολλαπλού ρόλου (αναχαίτισης και δίοξης-βομβαρδισμού παντός καιρού, με ικανότητα συμβατικού και πυρηνικού οπλοστασίου) McDonnell Douglas F-4E Phantom II, με κόστος παραγγελίας 150 εκατομμύρια δολάρια,¹⁶⁴ το οποίο πληρώθηκε μέσω των πιστώσεων FMS. Τα αεροσκάφη αυτά παρελήφθησαν από τον Απρίλιο μέχρι τον Ιούλιο 1974 αλλά είχαν σημαντικές ελλείψεις στον εξοπλισμό τους, αφού στερούνταν εξαρτημάτων για ανάρτηση βλημάτων και για αποστολές βομβαρδισμού. Με τα αεροσκάφη αυτά όμως η ελληνική Πολεμική Αεροπορία έμπαινε στην 3η γενιά αεριωθουμένων.¹⁶⁵ Τέλος, λίγο πριν την πτώση της δικτατορίας, τον Ιούνιο 1974, έγινε νέα παραγγελία οπλισμού στις ΗΠΑ, μέσω του προγράμματος FMS.¹⁶⁶

Όμως η αναζήτηση αεροπορικού υλικού δεν περιορίστηκε μόνο στις ΗΠΑ αλλά η χώρα μας αναζήτησε κατάλληλα οπλικά και ηλεκτρονικά συστήματα τόσο στις αγορές της Δ.Ευρώπης (από όπου προμηθεύτηκε και παλιό αμερικανικό υλικό για εξαρτήματα και ανταλλακτικά, με «κανιβαλισμό») όσο και σε αγορές άλλων τεχνολογικά προηγμένων κρατών. Η πρώτη φορά έγινε από την Ιταλία από όπου το 1971 η αεροπορία προμηθεύτηκε 7 ελικόπτερα γενικής χρήσης Augusta Bell. Το 1974 που αποσύρθηκαν τα ελικόπτερα UH-19D αγοράστηκαν ακόμα 14 ελικόπτερα της ίδιας εταιρείας για αποστολές έρευνας και διάσωσης και μεταφορές υλικού ελαφρού φορτίου.¹⁶⁷ Επίσης για την αντιμετώπιση των πυρκαγιών παραγγέλθηκαν το 1973 στον Καναδά 5 αμφίβια

¹⁶⁴ Εφημερίδα Μακεδονία, 150 εκατομμύρια δολάρια θα στοιχίσουν τα νέα Phantoms, 31-3-1972

¹⁶⁵ JANE's, *All World Aircraft 1972-1973*, Publ.Sampson Low Marston and Co, Ltd, London, 1972, p.360

¹⁶⁶ Ειδικότερα :

- Μία μοίρα 18 στροβιλοελικοφόρων αεροσκαφών Lockheed C-130 Hercules, συνολικής αξίας 140 εκατομμυρίων δολαρίων.

- Τρεις μοίρες, συνολικά 60 αεροσκαφών ελαφρού βομβαρδισμού παντός καιρού A7H Corsair II, εμβέλειας 5.500 χιλιομέτρων και εξαιρετικές επιχειρησιακές δυνατότητες, συνολικής αξίας 260 εκατομμυρίων δολαρίων και των ανταλλακτικών τους. Η Ελλάδα ήταν η πρώτη χώρα στην οποία πωλήθηκαν αεροσκάφη αυτού του τύπου από τις ΗΠΑ.

- Σαράντα εκπαιδευτικά αεροσκάφη προκεχωρημένης και επιχειρησιακής εκπαίδευσης T-2E, με δυνατότητες και επιχειρησιακών αποστολών.

- Μια μοίρα 11 ψεκαστικών αεροσκαφών Grumman C164A , τα οποία εντάχθηκαν στην Πολεμική Αεροπορία για χρήση τους σε γεωργικές εφαρμογές.

¹⁶⁷ Καβαθάς Κ., *Ελληνική Πολεμική Αεροπορία*, στο περιοδικό ΠΤΗΣΗ, τ.19, Νοέμβριος-Δεκέμβριος 1982, σελ.39-39

ελικοφόρα αεροσκάφη Canadair CL-215, στα οποία αφού προστέθηκαν ακόμα 3 μεταγενέστερα, αποτέλεσαν το πρώτο πυροσβεστικό Σμήνος με έδρα την Ελευσίνα.¹⁶⁸

Μια προμήθεια που αξίζει να μνημονευτεί ιδιαίτερα ήταν αυτή της προμήθειας, τον Ιούνιο 1974, 40 αεροσκαφών αναχαίτισης παντός καιρού Mirage F-1CG από τη Γαλλία, συνολικού ποσού 295 εκατομμυρίων δολαρίων, σε αντικατάσταση των αποσυρόμενων F-102A, τα οποία και συνετέλεσαν τα μέγιστα στην ενίσχυση της αεράμυνας της χώρας, λόγω των μεγάλων επιχειρησιακών δυνατοτήτων τους. Η υπόψη προμήθεια συνοδευόταν από την αγορά γαλλικών κατευθυνομένων βλημάτων αέρος-αέρος Matra R550 Magic, που ήταν πιστοποιημένα για τα αεροσκάφη αυτά.¹⁶⁹

Επίσης για την κάλυψη των επιχειρησιακών αναγκών της η Ελλάδα δεν δίστασε να στραφεί και προς το Ισραήλ, λόγω της απροθυμίας των χωρών του NATO να πουλήσουν ηλεκτρονικά συστήματα αεροσκαφών, εξαιτίας της ελληνοτουρκικής διαμάχης στο Αιγαίο και στην Κύπρο. Έτσι η Ελλάδα αγόρασε από το Ισραήλ συσκευές ηλεκτρονικών αντιμέτρων για τα αεροσκάφη F-4E και A-7H, όπως εκτοξευτήρες φύλλων αλουμινίου (Chaff) και συστήματα ηλεκτρονικών στοιχείων για μετατροπή 2 C-130 σε ηλεκτρονικούς συλλέκτες πληροφοριών για έγκαιρη προειδοποίηση (παραγγέλθηκαν το 1974 και παραλήφθηκαν το 1975).¹⁷⁰

Τέλος στα μέσα της δεκαετίας του 1970 η Ελλάδα αγόρασε από το Ιράν 12 αεροσκάφη F-5A, τα οποία η ιρανική αεροπορία αντικαθιστούσε με νεώτερα.¹⁷¹

6.3. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ 1967-1974

Ο κίνδυνος εμπλοκής της Ελλάδας σε μια αντιπαράθεση Ανατολής-Δύσης εξακολουθούσε να κυριαρχεί στον ελληνικό διπλωματικό-στρατηγικό σχεδιασμό την περίοδο 1967-1974. Ταυτόχρονα όμως σημειώνονταν και αισθητές αλλαγές που προανήγγειλαν τη ριζική στροφή του 1974: από την κυπριακή κρίση του 1963/1964 και μετά τα αμυντικά σχέδια της Ελλάδας αρχίζουν να συνυπολογίζονται σοβαρά το

¹⁶⁸ ΓΕΑ/ΔΔΣ, *Αεροσκάφη της Πολεμικής Αεροπορίας 1912-1980*, Έκδοση 50ετηρίδας Πολεμικής Αεροπορίας 1930-1980, Δεύθυνση Δημοσίων Σχέσεων, Αθήνα, 1980, σελ.221

¹⁶⁹ Guston B., *An Illustrated guide to NATO fighters and Attack Aircraft*, Pub. Salamander Books Ltd, London, 1983, p.36, 60

¹⁷⁰ ΓΕΑ/ΔΔΣ, *Αεροσκάφη της Πολεμικής Αεροπορίας 1912-1980*, ό.π., σελ.223

¹⁷¹ ΓΕΑ/ΔΔΣ, *Αεροσκάφη της Πολεμικής Αεροπορίας 1912-1980*, ό.π., σελ.223

ενδεχόμενο μιας τουρκικής εισβολής στη Μεγαλόνησο και κατά συνέπεια οργανώνεται η άμυνα στην Κύπρο, με την μυστική αποστολή της ελληνικής Μεραρχίας εκεί. Ταυτόχρονα τα κονδύλια που δαπανώνται για την άμυνα (Γραφήματα 4,5) αλλά και για τους εξοπλισμούς (Γράφημα 6) αρχίζουν να αυξάνονται από το 1968 και μετά.

Πέρα από τις επιπτώσεις στο εσωτερικό πολιτικό πεδίο, η κατάλυση του κοινοβουλευτικού πολιτεύματος την περίοδο 1967-1974 είχε ανάλογο αντίκτυπο και στο πεδίο της εξωτερικής πολιτικής. Το διεθνές πεδίο της χώρας υποβαθμίστηκε δραματικά, με αποτέλεσμα τα μέσα πίεσης που διέθετε να συρρικνωθούν στο έπακρο, ενώ το γεγονός της διεθνούς απομόνωσης στο οποίο περιέπεσε η Ελλάδα, προσβλέποντας από θέση μειωμένης ισχύος στη στήριξη ή την ανοχή των ΗΠΑ, επισώρευσε συρροή προβλημάτων, ακόμα και κινδύνων σε βάρος ζωτικών συμφερόντων του έθνους.

Από την άλλη πλευρά, οι ενέργειες της αμερικανικής Κυβέρνησης συναρτήθηκαν με την εκάστοτε μεταβλητή πολιτική συγκυρία, αφού στην αρχή της επταετούς περιόδου της χούντας η στάση τους φάνηκε να είναι περισσότερο αυστηρή, με την εκδήλωση ενδιαφέροντος για την επάνοδο στην κοινοβουλευτική τάξη, επιβολή embargo στην χορήγηση βαρέως οπλισμού και απειλή διακοπής της αμυντικής βοήθειας, χωρίς να διακοπεί η προσφορά πλεονασματικού υλικού και η αγορά με πιστώσεις.

Την δεκαετία του 1970 δύο τάσεις μπορούν να εντοπιστούν στον εξοπλιστικό τομέα του ελληνικού ΣΞ :

- ✓ Η στροφή προς τις νέες αγορές οπλισμού, κυρίως ευρωπαϊκές.
- ✓ Η προσπάθεια ανάπτυξης της εγχώριας βιομηχανίας όπλων, για να μειωθεί η εξάρτηση από το εξωτερικό και να περιοριστεί η εξαγωγή συναλλάγματος.

Τα δύο αυτά χαρακτηριστικά έδωσαν στον Στρατό Ξηράς μια νέα μορφή, κάνοντάς τον πίο σύγχρονο και αξιόμαχο από ό,τι παλιότερα αλλά και λιγότερο εξαρτημένο από μια μόνο πηγή προμήθειας, την αμερικανική. Παρόλες τις προσπάθειες όμως, το 1974 το μεγαλύτερο μέρος του οπλισμού ήταν αμερικανικής παραγωγής και προέλευσης, τα επόμενα δε χρόνια το ποσοστό αυτό μειώθηκε αλλά όχι πολύ σημαντικά. Έτσι η εξάρτηση από τις αμερικανικές πηγές συνεχίστηκε να υφίσταται σε μεγάλο βαθμό.

Από την άλλη πλευρά η επιζητούμενη «απεξάρτηση» δημιούργησε προβλήματα τυποποίησης (standarization), γιατί τα ανταλλακτικά των διαφόρων συστημάτων δεν

ήταν ανταλλάξιμα (interchangeable), αλλά ούτε η συντήρηση και η επισκευή τους ενιαία και ομοιόμορφη, με αποτέλεσμα να δημιουργούνται πρόσθετες δυσκολίες, προβλήματα και δαπάνες στους υπόψη τομείς. Η χρυσή τομή μεταξύ της μείωσης της μονομερούς εξάρτησης και της διατήρησης κάποιου επιπέδου τυποποίησης δεν είχε επιτευχθεί, τουλάχιστον στη διάρκεια της υπό εξέταση περιόδου. Η ανάπτυξη της εθνικής αμυντικής βιομηχανίας, που βρισκόταν ακόμη στα σπάργανα, δημιουργούσε ελπίδες ότι θα μπορούσε να αμβλύνει το πρόβλημα στο μέλλον.

Τέλος, ενδιαφέρον παρουσιάζει και το Γράφημα 9, στο οποίο αναπαριστώνται οι πορείες των εξοπλιστικών προγραμμάτων Ελλάδος, Τουρκίας και Βουλγαρίας και όπου καταγράφονται παράλληλες συμπεριφορές στον τομέα των προμηθειών αμυντικού υλικού και των 3 χωρών την περίοδο μετά το 1968 (οι εξοπλιστικές δαπάνες αυξάνονται και μειώνονται με διαφορά 1 ή 2 ετών). Η παράλληλη αυτή πορεία εκτιμάται ότι οφείλεται εκτός από την ύπαρξη διαφορών με την Τουρκία και στην αναβίωση του «από βορρά κινδύνου» από τη δικτατορία, όπως αναφέρθηκε παραπάνω.

Ανακεφαλαιώνοντας μπορούμε να πούμε ότι την περίοδο 1967-1974 :

✓ Ο ελληνικός Στρατός Ξηράς είχε υιοθετήσει ως κύρια μεθοδολογία την προμήθεια αμυντικού υλικού από διαφορετικές πηγές, χρησιμοποιώντας μάλιστα διεθνείς δημόσιους διαγωνισμούς, ως μέσο για την επίτευξη καλύτερης τιμής και όρων προμήθειας. Κύριο χαρακτηριστικό των προμηθειών αμυντικού υλικού ήταν η προσαρμογή των προδιαγραφών του υλικού στις επιχειρησιακές απαιτήσεις (παραβλέποντας το κριτήριο της ομοιογένειας του υλικού, την πανσπερμία του οποίου αντιμετώπιζε με ίδια τεχνικά μέσα). Ταυτόχρονα καταγράφεται και προσπάθεια εκμετάλλευσης των προμηθειών αυτών σαν μέσο διπλωματικής πίεσης προς τις χώρες κατασκευής των υλικών για επίτευξη διπλωματικών ωφελημάτων.

✓ Το ελληνικό Πολεμικό Ναυτικό, που είχε αρχίσει προδικτατορικά τη διεύρυνση των πηγών προμήθειας, συνέχισε με έντονο ρυθμό την πρακτική αυτή και κατά τη διάρκεια της δικτατορίας, αφενός για την ενίσχυση της μαχητικότητας και των επιχειρησιακών δυνατοτήτων του Στόλου, με προμήθεια σκαφών που ήταν κατάλληλα για τις ελληνικές θάλασσες (και συνακόλουθα την απεξάρτηση από την μονομέρεια προμήθειας από μία πηγή) και αφετέρου για τη διπλωματική στήριξη στα εθνικά μας θέματα από τις χώρες στις οποίες δινόταν η προμήθεια.

✓ Η ελληνική Πολεμική Αεροπορία, με τις αγορές αεροπορικού υλικού κατά τη δεκαετία του 1970 από χώρες της Δ.Ευρώπης πέτυχε τη διεύρυνση των επαφών της με τις κατασκευάστριες χώρες σε θέματα εκπαίδευσης και τεχνικής υποστήριξης. Όμως και εδώ ανέκυψε το πρόβλημα που αντιμετώπισαν και οι άλλοι 2 Κλάδοι των ΕΔ αναφορικά με την τυποποίηση του υλικού.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8^ο : ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Άμυνα και οικονομία είναι μεν έννοιες βαθιά αλληλένδετες, ωστόσο η προσέγγιση του σχεδιασμού της άμυνας με καθαρά οικονομικά κριτήρια προφανώς δεν συνεισφέρει στην κατανόηση και στην αποδοχή της αναγκαιότητας αλλά και της φύσης των αμυντικών απαιτήσεων. Άμυνα δεν αποτελεί μόνο η απόκτηση νέων μέσων, αλλά είναι κατά κύριο λόγο ο σχεδιασμός, η οργάνωση και η εκπαίδευση των ΕΔ. Επίσης δεν πρέπει να παραβλέπουμε ότι η άμυνα και η οικονομία αποτελούν βασικούς πυλώνες της εθνικής ισχύος μιας χώρας και κατά συνέπεια η μεταξύ τους σχέση αποτελεί ένα γενικότερο ζήτημα πολιτικών επιλογών και στρατηγικών.¹⁷²

Από την ανάλυση των προηγούμενων κεφαλαίων διαπιστώνεται ότι οι πολιτικές, στρατιωτικές και οικονομικές αδυναμίες της περιόδου 1950-1974 ώθησαν τις ελληνικές κυβερνήσεις στην αναζήτηση βοήθειας από τις ξένες δυνάμεις, επιζητώντας την καθοδήγησή τους σε όλες τις σημαντικές αποφάσεις κατά την άσκηση της εξωτερικής πολιτικής, συγχέοντας πολλές φορές τα όρια μεταξύ εθνικής και εξαρτημένης κατεύθυνσης. Και αυτό γιατί, με δεδομένο τον εξαρτημένο χαρακτήρα της ελληνικής οικονομίας, οι πόροι που χρειαζόντουσαν για να διατεθούν στη στήριξη μιας εξωτερικής πολιτικής ανεξάρτητης, αποτελεσματικής και πολυδιάστατης, ήταν πάντα ανεπαρκείς.

Κατά συνέπεια ο υπό εξέταση «οικονομικός μοχλός» της εξωτερικής πολιτικής (αυτός της υλοποίησης εξοπλιστικών προγραμμάτων) ήταν όχι μόνο ανεπαρκής για να χρησιμοποιηθεί αποτελεσματικά από την Ελλάδα, αλλά συνιστούσε αντίστροφα και μέσο πίεσης προς τις ελληνικές κυβερνήσεις για υποχωρήσεις σε πολιτικά ζητήματα, συχνά καθοριστικής σημασίας για το μέλλον της, στις περιπτώσεις που κάποιο οπλικό σύστημα ήταν αναγκαίο για την ελληνική άμυνα και η προμήθειά του χαρακτηριζόταν ως επιτακτική.

Επιπρόσθετα, όπως φάνηκε και από τα στοιχεία του SIPRI, στη διάρκεια της υπό εξέταση περιόδου 1950-1974 όλες οι χώρες του πλανήτη ήταν επηρεασμένες από το «ψυχροπολεμικό κλίμα» της εποχής και κατά συνέπεια ήταν ενταγμένες στον «αέναο» κύκλο σύγκρισης των αμυντικών δαπανών με το αντίπαλο ψυχροπολεμικό στρατόπεδο

¹⁷² Ομιλία κ. Α/ΓΕΕΘΑ στο Συμπόσιο Ελληνικής Ένωσης για Ατλαντική και Ευρωπαϊκή Συνεργασία με θέμα «Οικονομική Κρίση και Άμυνα», διαθέσιμο στο http://www.geetha.mil.gr/media/anakoynoseis/2012anakoinoseis/11_12-21o_symposio-ellinikis-enosis/omilia_ageetha.pdf (Πρόσβαση 12-11-2013)

και υλοποίησης των προμηθειών αμυντικού υλικού ανάλογα με τις προμήθειες του αντιπάλου. Έτσι από την εξέταση των στατιστικών στοιχείων του SIPRI διαπιστώνεται ότι για το σύνολο της περιόδου 1950-1974 οι βαλκανικές χώρες, εκτός από την Τουρκία και την Αλβανία, κινούνταν σε παραπλήσια ποσά αμυντικών δαπανών με την Ελλάδα.¹⁷³

Ειδικότερα όμως για τη χώρα μας, εκτός από το πρόβλημα της σύγκρισης με τους εξοπλισμούς του από «βορρά κινδύνου» ήταν επιτακτική η ανάγκη σύγκρισης και με τους εξοπλισμούς του αναδυόμενου «εξ ανατολών κινδύνου». Από την εξέταση του γραφήματος των χρονολογικών σειρών σύγκρισης μεταξύ ελληνικών και τουρκικών στρατιωτικών εξοπλιστικών προγραμμάτων της υπό εξέταση περιόδου 1950-1974 αποκαλύπτονται μεγάλες ομοιότητες στις τάσεις (αύξησης ή μείωσης), οι οποίες με τη σειρά τους φανερώνουν μεγάλο βαθμό συσχέτισης (Γράφημα 7). Εξάλλου οι χώρες που προμηθεύουν αμυντικό υλικό και τις δύο χώρες είναι οι ίδιες¹⁷⁴ όπως ίδιοι είναι και οι τύποι των οπλικών συστημάτων που αυτές προμηθεύονται, είτε δωρεάν, είτε με δάνειο, είτε με αγορά (Πίνακες 1 και 2, σελ.87 και 88).

Από το αντίστοιχο γράφημα των χρονολογικών σειρών σύγκρισης μεταξύ ελληνικών και βουλγαρικών στρατιωτικών εξοπλιστικών προγραμμάτων (Γράφημα 8) διαπιστώνεται κάποιος βαθμός εξάρτησης, κυρίως για την περίοδο 1968-1974, πλην όμως αφενός δεν είναι του μεγέθους που καταγράφηκε στη σύγκριση των εξοπλισμών Ελλάδας-Τουρκίας και αφετέρου δεν μπορεί να επαληθευτεί με ακρίβεια.¹⁷⁵

Η έξοδος από τον καταγραφέντα κύκλο οικονομικών αδυναμιών και «θανάσιμων» στρατιωτικών απειλών δεν ήταν δυνατή χωρίς βοήθεια – πολιτική, στρατιωτική και οικονομική - από το εξωτερικό. Υπό τις ειδικές αυτές συνθήκες, η

¹⁷³ Τουρκία (13,2 δις \$), Γιουγκοσλαβία (9,7 δις \$), Ρουμανία (9,54 δις \$), Βουλγαρία (9,33 δις \$), Ελλάδα (7,77 δις \$) και Αλβανία (2,79 δις \$) στο http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database (Πρόσβαση 10-9-2014)

¹⁷⁴ Από την βάση δεδομένων του SIPRI και αναφορικά με το ποσό των εισαχθέντων συμβατικών συστημάτων που παρέλαβε η Ελλάδα την περίοδο 1950-1974 ανά χώρα εισαγωγής, διαπιστώνεται ότι οι ΗΠΑ είναι η χώρα με τις μεγαλύτερες εξαγωγές αμυντικού υλικού προς τη χώρα μας (77,35 % επί ποσού 7,775 δις \$), η Γερμανία (10,90 %), η Γαλλία (4,60 %), ο Καναδάς (2,90 %), η Ιταλία (2,70 %), η Νορβηγία (1,14 %), η Ολλανδία (0,30 %) και η Αγγλία (0,11 %). Από τον Πίνακα 10 επαληθεύεται η στροφή των ελληνικών Κυβερνήσεων σε άλλες χώρες πλην των ΗΠΑ, μετά την επιβολή του embargo πώλησης οπλικών συστημάτων. Για την Τουρκία, με συνολική εξοπλιστική δαπάνη 13,208 δις \$ εμφανίζονται οι ίδιες χώρες ως προμηθεύτριες, με παραπλήσια ποσοστά, ενώ στη λίστα εμφανίζεται επίσης η Δανία και η Ισπανία.

¹⁷⁵ Το αντίστοιχο χρονικό διάστημα η Βουλγαρία παρέλαβε υλικό από την ΕΣΣΔ (98,57 % επί ποσού 9,327 δις \$), η Τσεχοσλοβακία (1,29 %) και η Ανατολική Γερμανία (0,04 %).

ανάμειξη των «συμμάχων» στα εσωτερικά της εξουθενωμένης Ελλάδας ήταν αναπόφευκτη, ως «συνοδευτικού» της ξένης συνδρομής, επιβάλλοντας, άμεσα ή έμμεσα, καθεστώς ουσιαστικού ελέγχου των τακτικών αποφάσεων της ηγεσίας στον πολιτικό, οικονομικό ακόμα και στον στρατιωτικό τομέα.

Η πρωταρχική στρατηγική κατεύθυνση της Ελλάδας υπήρξε (στο πεδίο της εξωτερικής πολιτικής) κοινή για τα κόμματα και τους πολιτικούς ηγέτες που άσκησαν την εξουσία στη διάρκεια των πρώτων μεταπολεμικών δεκαετιών. Η ιστορία, κατά την αντίληψή τους, και η γεωπολιτική θέση της χώρας προσδιόριζαν την τοποθέτησή της στο πλευρό των δυτικών δημοκρατιών. Κατά συνέπεια δεν απέκλιναν από τη θεμελιακή επιλογή της ένταξης και παραμονής στο NATO, το οποίο, ως αμυντικός μηχανισμός, προσφερόταν να προστατέψει την ασφάλειά της.

Όμως, παρόλο που οι τακτικές επιλογές προσδιοριζόντουσαν σε συνάρτηση με τις υποχρεώσεις της χώρας στους κόλπους της Συμμαχίας, η έκταση εφαρμογής της πρακτικής αυτής εξαρτιόταν από τη βούληση των εκάστοτε ελληνικών Κυβερνήσεων. Υπό την έννοια αυτή, «η στάση της Αθήνας πάνω στα θέματα άμεσου εθνικού ενδιαφέροντος δεν είχε απόλυτα ταυτιστεί με την ιθύνουσα συμμαχική βούληση. Το γεγονός αυτό οφείλεται κατά βάση στην παρουσία, την περίοδο αυτή, πολιτικών προσανατολισμένων στην αναζήτηση τρόπων παράλληλης προάσπισης του κοινού συμμαχικού και του εθνικού ελληνικού συμφέροντος.»¹⁷⁶ Επιπρόσθετα, η συνειδητοποίηση από τις ελληνικές πολιτικές ηγεσίες ότι η αντιμετώπιση της τουρκικής απειλής δεν θα μπορούσε να υλοποιηθεί ούτε στο πλαίσιο (αλλά ούτε και με τη βοήθεια) του NATO οδήγησαν στην απόφαση της σταδιακής απαγκίστρωσης από τις αμερικανικές πηγές προμήθειας αμυντικού εξοπλισμού.¹⁷⁷

Νέα ώθηση προς την πορεία «ανεξαρτητοποίησης» της Ελλάδας από τους αμερικανικούς εξοπλισμούς έδωσε το αμερικανικό embargo πωλήσεων βαρέως οπλισμού τα πρώτα χρόνια της Δικτατορίας (1967-1970). Παρόλα αυτά, τα προγράμματα των, χορηγούμενων από τις ΗΠΑ, στρατιωτικών πιστώσεων FMS λειτουργούσαν κανονικά,

¹⁷⁶ Σβολόπουλος Κ., ό.π.,σελ.91-92

¹⁷⁷ Η σχέση «αμερικανικών» προς «μη αμερικανικά» οπλικά συστήματα μεταβλήθηκε από 4:1 πριν το 1974 σε 0,9:1 την περίοδο 1979-1983 στο Giannias, H. C., *Arms procurement and foreign dependence*, SIPRI, *Arms Procurement Decision Making Project*, Working Paper no. 73 (1998), p. 10 διαθέσιμο στο <http://books.sipri.org/files/books/SIPRI00Singh/SIPRI00Singh08.pdf> (Πρόσβαση 22-2-2014)

όμως είχε ήδη αρχίσει η αποφασιστική στροφή για αγορά πολεμικού υλικού από την Δυτική Ευρώπη.

Συμπερασματικά, το embargo, παρόλο που δεν είχε αποτελέσματα στον πολιτικό τομέα, επηρέασε αρνητικά την αμυντική αποτρεπτική ικανότητα της Ελλάδας, με αποτέλεσμα να βρεθεί σε μειονεκτικότερη θέση στη διάρκεια της ελληνοτουρκικής κρίσης. Από την άλλη πλευρά όμως έδωσε την ευκαιρία της :

✓ Μερικής αποδέσμευσης των ελληνικών ΕΔ από το αμερικανικό οπλοστάσιο και την αναζήτηση οπλισμού στις αγορές της Ευρώπης και της Βόρειας Αμερικής.

✓ Ανάπτυξης των παραγωγικών δυνατοτήτων της εγχώριας αμυντικής βιομηχανίας. Ο σκοπός της πολιτικής αυτής ήταν διπλός : ¹⁷⁸

- Η εγχώρια παραγωγή στρατιωτικού εξοπλισμού θα μπορούσε να μειώσει τις εκροές συναλλάγματος, μειώνοντας ταυτόχρονα και το έλλειμμα του ισοζυγίου πληρωμών.

- Η στασιμότητα της εγχώριας αμυντικής βιομηχανικής βάσης θα μπορούσε να αναστραφεί και γενικά ο τομέας της μεταποίησης θα τονωνόταν μέσω της δημιουργίας ευκαιριών απασχόλησης και εισοδήματος, τα οποία αμφότερα θα είχαν θετική πολλαπλασιαστική επίδραση στην υπόλοιπη οικονομία. ¹⁷⁹

Όμως υπήρξαν σημαντικότερα οικονομικά προβλήματα στη λειτουργία της ελληνικής αμυντικής βιομηχανίας που προκλήθηκαν από διαφόρους παράγοντες : τη

¹⁷⁸ Kollias C., Rafailidis A., *A Survey of the Greek Defence Industry*, Defence and Peace Economics, 2003, Vol. 14(4), August, pp. 311–324 διαθέσιμο στο

http://www.academia.edu/1272462/A_survey_of_the_Greek_defence_industry (Πρόσβαση 23-2-2014)

¹⁷⁹ Η «ραχοκοκαλιά» της ελληνικής αμυντικής βιομηχανίας δημιουργήθηκε ως αποτέλεσμα αυτής της ώθησης στη δεκαετία του 1970. Οι βιομηχανίες που δραστηριοποιούνταν προγενέστερα στον τομέα της άμυνας ήταν η παραγωγός πυρομαχικών ΠΥΡΚΑΛ (που ιδρύθηκε το 1874) και τα Ελληνικά Ναυπηγεία Σκαραμαγκά (που ιδρύθηκαν το 1956). Αργότερα, στη διάρκεια της δεκαετίας του 1970 δημιουργήθηκαν 3 άλλες πολεμικές βιομηχανίες :

- Η Ελληνική Αεροπορική Βιομηχανία (ΕΑΒ), που άρχισε να λειτουργεί το 1979 ως κοινοπραξία του ελληνικού Δημοσίου και των πολυεθνικών εταιρειών Lockheed, General Electric, Westinghouse και SNECMA).

- Η Ελληνική Βιομηχανία Όπλων (ΕΒΟ), που άρχισε να λειτουργεί το 1977 για την παραγωγή ελαφρών όπλων πεζικού, μετά από άδεια της γερμανικής Heckler & Koch.

- Η Ελληνική Βιομηχανία Οχημάτων (ΕΛΒΟ), που άρχισε να λειτουργεί το 1972 με το όνομα Steyer Hellas, σαν αποτέλεσμα κοινοπρακτικού σχήματος μεταξύ του ελληνικού Δημοσίου και των Steyr, Daimler και Puch,

στο Kollias C., Rafailidis A., *A survey of the Greek defence industry*, Defence and Peace Economics, 2003, Vol. 14(4), August, pp. 311–324 διαθέσιμο στο

http://www.academia.edu/1272462/A_survey_of_the_Greek_defence_industry (Πρόσβαση 23-2-2014)

μικρή εγχώρια αγορά (η οποία επηρεάζει σημαντικά τη βιωσιμότητα των γραμμών παραγωγής), την υιοθέτηση αναποτελεσματικών μεθόδων διοίκησης (συμπεριλαμβανομένης και της καθυστερημένης αντίδρασης στις τεχνολογικές εξελίξεις και τις μεταβαλλόμενες ανάγκες των ΕΔ), την πλήρως αναποτελεσματική χρήση των αντισταθμιστικών ωφελημάτων, την υπογραφή «ατελών» συμφωνιών και Μνημονίων Κατανόησης (MoU) με χώρες όπως η Γαλλία, η Ιταλία και το Ηνωμένο Βασίλειο και τα προγράμματα στρατιωτικής βοήθειας (κυρίως από τις ΗΠΑ και την Γερμανία), τα οποία, παρά τις αρχικές προβλέψεις δεν βοήθησαν ιδιαίτερα την εγχώρια βιομηχανία.¹⁸⁰

Βέβαια στον αρχικό σχεδιασμό δεν ελήφθησαν ποτέ υπόψη κριτήρια βιωσιμότητας των επενδύσεων που πραγματοποιήθηκαν, καθώς επικράτησε το δόγμα «πολεμική βιομηχανία με οποιοδήποτε κόστος». Η νοοτροπία αυτή, σε συνδυασμό με τη γραφειοκρατική μορφή που επιβλήθηκε με τη διαδικασία της κρατικοποίησης και το μη ορθολογικό καθεστώς διοίκησης που εφαρμόστηκε, αλλά και γενικότερα η έλλειψη στόχων και στρατηγικής από όλους τους εμπλεκόμενους στην ανάπτυξη της πολεμικής βιομηχανίας, μπορεί να θεωρηθούν οι κύριοι υπεύθυνοι της αποτυχημένης λειτουργίας της στην Ελλάδα.¹⁸¹

Άλλο σημείο που χρήζει διερεύνησης είναι κατά πόσο οι προμήθειες στρατιωτικών εξοπλισμών μπορούσαν να επηρεάσουν την εξωτερική πολιτική της χώρας ως διαπραγματευτικό μέσο για τη στήριξη των ελληνικών θέσεων. Ουσιαστικά την περίοδο αυτή δεν ασκείται καμία εξωτερική πολιτική μέσω των εξοπλισμών δηλαδή αυτοί δεν αποτελούν μέσο πίεσης για την αλλαγή του συσχετισμού δυνάμεων στο πεδίο των διεθνών σχέσεων και κατά συνέπεια η χώρα μας δεν μπορεί να επωφεληθεί από αυτούς.

¹⁸⁰ Ντόκος Θ., Ελληνική Πολιτική Εθνικής Ασφαλείας Στον 21ο αιώνα, Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ), Κείμενο Πολιτικής Νο 9, Αθήνα 2007, διαθέσιμο στο http://www.eliamep.gr/old/eliamep/files/PP07_09_GR.pdf (Πρόσβαση 7-12-2013)

¹⁸¹ Αντίθετα, η Τουρκία τα τελευταία 15 χρόνια έχει θέσει ως στόχο την αύξηση της εγχώριας συμμετοχής σε αμυντικά κατασκευαστικά προγράμματα σε ποσοστά της τάξης του 80% το έτος 2023. Αυτό πρακτικά σημαίνει ότι οποιοδήποτε embargo προμήθειας αμυντικού υλικού στο μέλλον δεν θα επηρεάσει την Άγκυρα, αφού θα έχει ήδη επιτύχει αμυντική αυτονομία σε μεγάλο βαθμό (κατά συνέπεια και πολιτική). Αξίζει επίσης να αναφερθούμε και στα καθαρά οικονομικά οφέλη από μια ισχυρή αμυντική βιομηχανία (παράδειγμα πάλι η Τουρκία, της οποίας οι εξαγωγές οπλικών συστημάτων εγχώριας σχεδίασης και κατασκευής αυξάνουν αλματωδώς) διαθέσιμο στο Hoyos C & Amann A., *Turkey builds domestic defence industry*, *Financial Times*, 9-10-2013, διαθέσιμο στο <http://www.ft.com/cms/s/0/837ef75a-1980-11e3-afc2-00144feab7de.html#axzz2rupJ8nD5> (Πρόσβαση 7-1-2014)

Αντίθετα, η καταγραφείσα «ανελαστικότητα» της αναγκαιότητας των εξοπλιστικών προγραμμάτων, παρόλο που παρουσιάζει διακυμάνσεις (αύξουσες ή φθίνουσες) ως προς το βαθμό υλοποίησής τους (Γράφημα 6), λειτουργεί ως «αρνητικός συντελεστής» στη διαχείριση των θεμάτων της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Και αυτό γιατί η μονομέρεια προμήθειας του υλικού από τις ΗΠΑ καθώς και η αναπόφευκτη συμμετοχή και της χώρας μας στην «εξοπλιστική φρενίτιδα» της ψυχροπολεμικής περιόδου δεν άφηνε πολλά περιθώρια διπλωματικών ελιγμών.

Από την ανάλυση των διαθέσιμων στατιστικών στοιχείων,¹⁸² την εξέλιξη των ποσοτικών μεγεθών των αμυντικών δαπανών (Γράφημα 5),¹⁸³ και της προμήθειας εξοπλιστικών προγραμμάτων (Γράφημα 6), διαπιστώνεται ότι αυτά μεταβάλλονται χρονολογικά ανάλογα με την πορεία των σημαντικότερων γεγονότων της εξωτερικής πολιτικής της υπό εξέταση χρονικής περιόδου 1950-1974. Ειδικότερα διαπιστώνεται ότι κινούνται με αύξουσα πορεία :

✓ Το 1953, με την αποτυχία του Βαλκανικού Συμφώνου και τη συνεπακόλουθη δυσπιστία μεταξύ των βαλκανικών χωρών αλλά και η διεθνοποίηση του Κυπριακού, από την Κυβέρνηση Παπάγου, με την εγγραφή του στην ημερήσια διάταξη του ΟΗΕ. Ακολούθησε η έναρξη του αγώνα των Κυπρίων και τα ανθελληνικά γεγονότα στην Κωνσταντινούπολη και στην Άγκυρα, που δημιούργησαν ένα εκρηκτικό διεθνές περιβάλλον αλλά και με ταυτόχρονη ανάπτυξη ενός έντονα αντι-δυτικού και αντι-NATOϊκού μετώπου, λόγω της ανθελληνικής στάσης των δυτικών Κυβερνήσεων την περίοδο αυτή.

¹⁸² *Εθνικοί Λογαριασμοί της Ελλάδος 1948-1965*, Υπουργείο Συντονισμού, Γενική Διεύθυνσις Οικονομικής Πολιτικής και Προγράμματος, Διεύθυνσις Εθνικών Λογαριασμών, διαθέσιμο στο http://dlib.statistics.gr/Book/GRESYE_02_0801_00001.pdf και

Εθνικοί Λογαριασμοί της Ελλάδος 1958-1975, Υπουργείο Συντονισμού, Γενική Διεύθυνσις Οικονομικής Πολιτικής και Προγράμματος, Διεύθυνσις Εθνικών Λογαριασμών, διαθέσιμο στο http://dlib.statistics.gr/Book/GRESYE_02_0801_00005.pdf (Πρόσβαση 15-1-2014)

¹⁸³ Η συμμετοχή των εξοπλιστικών δαπανών στο σύνολο των στρατιωτικών δαπανών βαίνει μειούμενο χρονολογικά την περίοδο αυτή, που σημαίνει ότι οι αυξημένες ανάγκες μισθοδοσίας και λειτουργικών εξόδων αρχίζουν να γίνονται αισθητές και να επιβαρύνουν τους προϋπολογισμούς του Υπουργείου Άμυνας, ουσιαστικά από τη διατήρηση ενός μεγάλου αριθμητικά στρατεύματος 178.000 το 1970 και 185.000 το 1975 (6,2 % και 6,5 % του συνολικού εργατικού δυναμικού αντίστοιχα)

στο FINANCIAL AND ECONOMIC DATA RELATING TO NATO DEFENCE, 8th December, 1993, PRESS RELEASE M-DPC-2(93) 76, NATO PRESS SERVICE, διαθέσιμο στο http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_24130.htm?mode=pressrelease (Πρόσβαση 23-2-2014)

✓ Το 1963, με την έναρξη μιας σειράς επεισοδίων μεταξύ της ελληνοκυπριακής και της τουρκοκυπριακής κοινότητας, με καθοριστικής σημασίας προεκτάσεις, τόσο για την Αθήνα όσο και για την Άγκυρα. Τα επεισόδια, που μετατράπηκαν σε εχθροπραξίες, συνεχίστηκαν και το 1964, με αποκορύφωμα τους βομβαρδισμούς της τουρκικής αεροπορίας.

✓ Το 1968, με την αναστολή του αμερικανικού embargo (λόγω του αραβοϊσραηλινού πολέμου και της εισβολής στην Τσεχοσλοβακία) αλλά και την δυνατότητα στροφής των ελληνικών Κυβερνήσεων σε προμήθειες αμυντικού υλικού από τρίτες χώρες πλην ΗΠΑ.

Άλλες διαπιστώσεις είναι ότι :

✓ Το ποσοστό των αμυντικών δαπανών έναντι του ΑΕΠ βαίνει μειούμενο στη διάρκεια της υπό εξέταση περιόδου (Γράφημα 1). Η παρατήρηση αυτή θα μπορούσε να ερμηνευτεί ως καταγραφή της θέλησης των ελληνικών Κυβερνήσεων για την «χαλιναγώγηση» της κατηγορίας των δαπανών αυτών και ένταξής τους σε ένα ορθολογιστικό πλαίσιο που συνδεόταν με την αναπτυξιακή τροχιά της χώρας.

✓ Οι στρατιωτικές δαπάνες :

- Κινούνται μεν αυξητικά σε απόλυτους αριθμούς αλλά το ποσοστό αύξησής τους είναι μικρότερο από το ποσοστό αύξησης του προϋπολογισμού της γενικής Κυβέρνησης (Γράφημα 2).¹⁸⁴

- Καλύπτουν το 30 % - 40 % του προϋπολογισμού της γενικής Κυβέρνησης και κινούνται εντός αυτών των ποσοστών σε όλη τη διάρκεια της υπόψη 25ετίας 1950-1974 (Γράφημα 3).

✓ Η Ελλάδα συνεχίζει σταθερά τα εξοπλιστικά της πρόγραμμα ανεξάρτητα της ροής χρηματοδότησης από δάνεια ή βοήθεια από το εξωτερικό που σημαίνει ότι δεν υπάρχει ευθεία συσχέτιση των διακυμάνσεων των εξοπλιστικών δαπανών με τη ροή

¹⁸⁴ Από ερευνητικές εργασίες που υλοποιήθηκαν για το θέμα αυτό διαπιστώθηκε ότι δεν καταγράφεται η ύπαρξη μεγάλου ποσοστού συσχέτισης μεταξύ του επιπέδου της οικονομικής ανάπτυξης και των εξοπλιστικών δαπανών της Ελλάδας σε σχέση με την Τουρκία, πλην όμως οι εξοπλιστικές δαπάνες της μιας χώρας λαμβάνονται υπόψη ως μεταβλητή στον υλοποίηση των δαπανών της άλλης χώρας στο
Dritsakis N., *Defense spending and economic growth: an empirical investigation for Greece and Turkey*, *Journal of Policy Modeling* 26 (2004) pp. 249–264 διαθέσιμο στο <http://www.econbiz.de/Record/defense-spending-and-economic-growth-an-empirical-investigation-for-greece-and-turkey-dritsakis-nicolaos/10002117498> (Πρόσβαση 21-1-2014)

χρηματοδότησης από το εξωτερικό. Κατά συνέπεια η χώρα μας χρηματοδοτούσε τις εξοπλιστικές της δαπάνες χρησιμοποιώντας :

- Δάνεια του εξωτερικού, κυρίως FMS, τα οποία μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν και για την δημιουργία πλεονασμάτων στον προϋπολογισμό, τα οποία (πλεονάσματα) με τη σειρά τους θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για την κάλυψη του ελλείματος του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών.

- Πόρους από το εσωτερικό, οι οποίοι προέρχονταν τόσο από τα πλεονάσματα των προϋπολογισμών αλλά και την φορολόγηση, άμεση ή έμμεση.

✓ Στην ελληνική αμυντική πολιτική η Τουρκία πάντοτε κατατάσσεται ως η κύρια στρατιωτική απειλή για τα εθνικά της συμφέροντα και κατά συνέπεια οι δαπάνες για την άμυνά της θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως δικαιολογημένες.¹⁸⁵

Παρά όμως τις παραλείψεις της χώρας μας, που έδωσαν την ευκαιρία σε εξωτερικούς παράγοντες να αποκτήσουν επιρροή και να πετύχουν την εξάρτησή της από τις αποφάσεις τους, λόγοι επιστημονικής δεοντολογίας μας επιβάλλουν να θέσουμε και το αντίστροφο ερώτημα: Θα μπορούσε η Ελλάδα να έχει καλύτερη τύχη αν δεν είχε προσφύγει στη βοήθεια των ξένων δυνάμεων;

Από τα στοιχεία που παρατέθηκαν και κατά την εκτίμηση του συντάκτη της παρούσας εργασίας συνηγορούν σε αρνητική απάντηση. Και αυτό γιατί, όπως είδαμε και στο 2^ο κεφάλαιο, οι κύριες και καθοριστικές συνιστώσες της ισχύος των κρατών αποτελούν η οικονομία, ο πληθυσμός, η τεχνολογία και η ένοπλη δύναμη ενώ τις επιμέρους συνιστώσες της ισχύος προσδιορίζουν οι εθνικοί πόροι, οι εθνικές επιδόσεις και η στρατιωτική ικανότητα (που με τη σειρά της περιλαμβάνει τους στρατηγικούς πόρους, την αμυντική δομή και τη μαχητική επάρκεια των χερσαίων, ναυτικών και αεροπορικών δυνάμεων, την εκπαίδευση και την συντήρηση των μονάδων καθώς και την κατάλληλη οργάνωση και διάταξή τους). Η χώρα μας την εποχή εκείνη δεν ικανοποιούσε καμία από τις παραμέτρους ισχύος που προαναφέρθηκαν και κατά συνέπεια δεν

¹⁸⁵ Τα ευρήματα από οικονομετρικές μελέτες που έχουν υπολογίσει τις μεταβλητές της ζήτησης των στρατιωτικών δαπανών δείχνουν ότι οι πιστώσεις που διατέθηκαν για την ελληνική άμυνα επηρεάζονται έντονα από εξωτερικούς παράγοντες, μεταξύ των οποίων και οι αντίστοιχες τουρκικές στρατιωτικές δαπάνες στο Kollias Ch., *The Greek-Turkish Rapprochement, the Underlying Military Tension and Greek Defense Spending*, Turkish Studies, Routledge, 2004, 5:1, pp. 99-116, διαθέσιμο στο <http://dx.doi.org/10.1080/14683849.2004.9687244> (Πρόσβαση 21-1-2014)

μπορούσε μόνη της να εξασφαλίσει την επίτευξη των εθνικών στόχων της αλλά ούτε και την ίδια την εθνική ακεραιότητά της

Ανακεφαλαιώνοντας μπορούμε να πούμε ότι η υπόθεση εργασίας που τέθηκε στην παρούσα εργασία ότι δηλαδή οι στρατιωτικοί εξοπλισμοί στην υπό εξέταση περίοδο 1950-1974, δεν σχετίζονται άμεσα με τις ελληνικές στρατιωτικές επιχειρησιακές απαιτήσεις ή την επιδιωκόμενη εξωτερική πολιτική, ως «εργαλείο άσκησης πολιτικής» των εκάστοτε ελληνικών Κυβερνήσεων, αλλά υλοποιούνταν αποσπασματικά, χωρίς συγκεκριμένη στόχευση, με κριτήριο την ικανοποίηση των αναγκών και των απαιτήσεων της Ατλαντικής Συμμαχίας και των ΗΠΑ :

✓ Επαληθεύεται μερικώς για την περίοδο από το 1950 μέχρι το 1963, αφού η οικονομική κατάσταση της χώρας μας και η απόλυτη οικονομική (είτε μέσω της δωρεάς στρατιωτικού υλικού είτε μέσω των FMS) και στρατιωτική εξάρτηση από τις ΗΠΑ δεν επέτρεπε αφενός την αγορά νέων οπλικών συστημάτων προσαρμοσμένων στις επιχειρησιακές απαιτήσεις της χώρας και αφετέρου την επίτευξη διπλωματικών «αντισταθμιστικών ωφελημάτων» από τις συγκεκριμένες αγορές.

✓ Δεν επαληθεύεται για την περίοδο από το 1963 μέχρι το 1974, αφού η «αναδυόμενη» τουρκική απειλή και η αναγκαιότητα πολεμικής προπαρασκευής σε συνδυασμό με το embargo των ΗΠΑ και την βελτίωση της οικονομικής κατάστασης, οδήγησαν την Ελλάδα :

- Στην επιλογή αμυντικών εξοπλισμών περισσότερο προσαρμοσμένων στις επιχειρησιακές απαιτήσεις του ελληνικού θεάτρου επιχειρήσεων.

- Στην εκδήλωση (ταυτόχρονα με τον παραπάνω στόχο) προσπαθειών επίτευξης πολιτικών ωφελημάτων, σε επίπεδο διεθνών σχέσεων και διπλωματίας, για την υποστήριξη των εθνικών θέσεων από τις κατασκευάστριες χώρες, χρησιμοποιώντας σε μεγαλύτερο ποσοστό την εθνική χρηματοδότηση σε σχέση με τους ξένους πόρους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

- Ασουράς Γ., *Η Ελλάδα κάτω από την Κυριαρχία των ΕΠΑ και του ΝΑΤΟ*, Χρόνος, Αθήνα 1975
- Βαληνάκης Γιάννης, *Εισαγωγή στην Ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1949-1988*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1989
- Βερέμης Θάνας, *Οι Επεμβάσεις του Στρατού στην Ελληνική Πολιτική 1916-1936*, Εξάντας, Αθήνα, 1977
- Βετσόπουλος Απόστολος, *Η Ελλάδα και το Σχέδιο Μάρσαλ - Η Μεταπολεμική ανασυγκρότηση της Ελληνικής Οικονομίας*, Gutenberg, Αθήνα 2007
- Γιαννόπουλος Γιώργος, Clogg Richard, *Η Ελλάδα κάτω από το Στρατιωτικό Ζυγό*, Παπαζήσης, Αθήνα, 1976
- Δερτιλής Γιώργος, *Ιστορία του Ελληνικού Κράτους 1830-1920*, Β΄ Τόμος, Ε΄ Έκδοση, Βιβλιοπωλείο της Εστίας, Σεπτέμβριος 2009
- Θεοδωρόπουλος Σπύρος, *Από το Δόγμα Τρούμαν στο Δόγμα Χούντα*, Παπαζήσης Αθήνα 1976
- Καρταλαμάκης Η., *Ελληνικά Φτερά 1912-1932*, Αθήνα, 1983
- Κελαϊδής Ε, *Η Αναδιοργάνωση της Αεροπορίας μετά τον Συμμοριτοπόλεμον*, Αθήνα, 1984
- Λυμπέρης Χ., *Ελληνική Αμυντική Στρατηγική. Δομή Δυνάμεων-Σύγχρονες Προκλήσεις*, Αιχμή, Αθήνα 1993
- Πάνου Ν., *Υπερασπισταί της Ελευθερίας*, Αθήνα, 1966
- Παρίσης Ι., *Παράγοντες Ισχύος στο Διεθνές Σύστημα*, Ινφογνώμων, Αθήνα 2011
- Παρίσης Ι., *Η Ευρώπη της Άμυνας-Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας*, Έκφραση Πολιτισμού, Αθήνα 2010
- Σαζανίδης Χ., *Οι Ελληνοτουρκικές Σχέσεις την Πενταετία 1973-1978*, τ.Ι, Θεσσαλονίκη, 1979
- Σαζανίδης Χ., *Ξένοι, Βάσεις και Πυρηνικά στην Ελλάδα : Η Ελλάδα και οι σχέσεις της με τις Μεγάλες Δυνάμεις 1821-1981 (Μια Πολιτικοδιπλωματική και Στρατιωτική Θεώρηση)*, τ.ΙΙ, Θεσσαλονίκη, 1985

- Σβολόπουλος Κων/νος, *Η ελληνική Εξωτερική Πολιτική 1945-1981*, Β' Τόμος, Βιβλιοπωλείο της Εστίας, Αθήνα 2005
- Κόντης Βασίλειος, *Η Αγγλοαμερικανική Πολιτική και το Ελληνικό Πρόβλημα, 1945-1949*, Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1984
- Κουλουμπής Θεόδωρος- Hicks Sally, *Η αμερικανική πολιτική στην Ελλάδα και την Κύπρο*, Παπαζήσης, Αθήνα 1976
- Κουλουμπής Θεόδωρος, *Προβλήματα Ελληνοαμερικανικών σχέσεων. Πώς Αντιμετωπίζεται η Εξάρτηση*, Εστία, Αθήνα 1978
- Κουλουμπής Θ., *Διεθνείς Σχέσεις*, Παπαζήσης, Αθήνα, 1995
- Μάλης Α., Σταματόπουλος Τ., *Μαύρη Βίβλος. Χρονικό Κυπριακού Πραξικοπήματος και Πτώσεως Στρατιωτικής Χούντας*, Παπαχρυσάνθου, Αθήνα 1974
- Meynaud Jean, *Οι Πολιτικές Δυνάμεις στην Ελλάδα, Α' Τόμος : 1946-1965*, Σαββάλας, Αθήνα 2002
- Μπαμπούρης Επαμεινώνδας, *Η Ελλάς και η Θάλασσα*, Ελληνική Θαλασσία Ένωση, Αθήνα, (χωρίς χρον.)
- Παϊζης-Παραδέλης Κ., *Τα Πλοία του Ελληνικού Πολεμικού Ναυτικού 1830-1979*, ΓΕΝ, Αθήνα 1979
- Σαζανίδης Χ., *Ξένοι, Βάσεις και Πυρηνικά στην Ελλάδα : Η Ελλάδα και οι σχέσεις της με τις Μεγάλες Δυνάμεις 1821-1981 (Μια Πολιτικοδιπλωματική και Στρατιωτική Θεώρηση)*, Θεσσαλονίκη 1985
- Σταθάκης Γιώργος, *Το Δόγμα Τρούμαν και το Σχέδιο Μάρσαλ-Η Ιστορία της Αμερικανικής Βοήθειας στην Ελλάδα*, Βιβλιόραμα, Αθήνα 2004
- Τζανετής Σοφοκλής, *Η Εθνική Άμυνα*, Αλκαίος, Αθήνα 1976

Ξενόγλωσση

- Bonds Ray (ed.), *American War Power*, Pub. Corgi Books, London 1981
- JANE's Pocket Book, *Major Combat Aircraft, 3d Impressions*, MacDonald and Jane's Publishers Ltd, London 1975
- JANE's, *All World Aircraft 1972-1973*, Publ.Sampson Low Marston and Co, Ltd, London 1972

- Hatzivassiliou Evanthis, *Greece and the Cold War: Front Line State, 1952-1967*, Routledge, London and New York 2006
- Miller Edward James, *The United States and the Making of Modern Greece. History and Power, 1950-1974*, The University of North Carolina Press, USA 2009
- Mouzelis, N., *Ideology, nationalism and modernity, στο Ernest Gellner and Contemporary Social Thought*, Cambridge University Press 2007
- NATO INFORMATION SERVICE, *NATO Facts and Figures*, Brussels 1971
- Pelt Mogens,
- Pelt Mogens, *Germany and the Greek Armaments Armements: Policy Goals and Business Opportunities στο Working for the New Order: European Business Under German Domination, 1939-1945*, Copenhagen Business School Press, Denmark, 2006
- Silverstone P., *US Warshios of World War II*, Ian Allan Ltd Publications, London, 1966
- Wittner Lawrence, *American Intervention in Greece, 1943-1949*, Columbia University Press 1982

Άλλες Πηγές

- Αλεξανδρίση Κ., *Απολογισμός μιας Δεκαετίας*, εκδ. Ελληνικού Συνδέσμου NATO
- BASIC US INTERESTS IN THE MIDDLE EAST*, Paper Prepared by the Interdepartmental Group for Near East and South Asia, NSCIG/NEA 69-1B (Revised) Washington, January 30, 1969, p. 3, στο FOREIGN RELATIONS OF THE UNITED STATES 1969-1976 VOLUME XXIV MIDDLE EAST REGION AND ARABIAN PENINSULA, 1969-1972; JORDAN, SEPTEMBER 1970
- Bonds Ray, *American War Power*, Pub. Corgi Books, London 1981
- Bozikas George, Colonel, *Hellenic Army, U.S. Security Assistance and Regional Balance of Power : Greece and Turkey*, a Case Study, U.S. Army War College/Class of 1998, Carlisle Barracks, Pennsylvania 17013, USA, 17 April 1998
- Central Intelligence Agency, *Effects of a US Foreign Military Aid Program*, CIA Historical Review Program/Release in Full (ORE 41-49), 24 February 1949
- ΓΕΕΘΑ, *Έκθεσις της Πολεμικής Ιστορίας των Ελλήνων*, Αρχηγείο Ενόπλων Δυνάμεων, τ.Β', Αθήνα 1970

- ΓΕΣ (Αρχηγείο Στρατού)/ΔΙΣ, *Η Ελλάδα και ο Πόλεμος εις τα Βαλκάνια*, ΔΙΣ, Αθήνα 1958 (ανατύπωση 1970)
- ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Ο Ελληνικός Στρατός κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Τόμος 1ος Αίτια και Αφορμές του Ελληνοϊταλικού Πολέμου 1940-1941*, ΔΙΣ, Αθήνα 1959
- ΓΕΣ, *Αι Μάχαι του Βίτσι και του Γράμμου 1949*, Εκδόσεις Στρατιωτικού Τυπογραφείου, Αθήνα 1951
- ΓΕΣ/ΔΙΣ, *Το Εκστρατευτικό Σώμα Ελλάδας εις Κορέαν (1950-1955)*, ΔΙΣ, Αθήνα 1977
- ΓΕΑ/ΔΔΣ, *Αεροσκάφη της Πολεμικής Αεροπορίας 1912-1980, Έκδοση 50ετηρίδας Πολεμικής Αεροπορίας 1930-1980*, Δεύθυνση Δημοσίων Σχέσεων, Αθήνα 1980
- ΓΕΑ/ΔΙΑ, *Ιστορία της Ελληνικής Πολεμικής Αεροπορίας, τ.Α' Η Ελληνική Πολεμική Αεροπορία από την Εμφάνισή της μέχρι το τέλος του Α'ΠΠ 1908-1918*, Δεύθυνση Ιστορίας Αεροπορίας, Αθήνα 1980
- ΓΕΝ, *Προμήθειες μέσω Προγράμματος FMS*, Μόνιμη Διαταγή με Αριθμό 6-35/1996, Αθήνα 1996
- Δοκίμιο Ιστορίας του ΚΚΕ, *Από το 1949 έως τη Δωδέκατη Ολομέλεια το 1968*, Β' Τόμος 2011
- Department of State and Defense/Controller General of the United States, *Foreign Military Sales-A Growing Concern*, Report the Congress, 1 June 1976
- Εθνικοί Λογαριασμοί της Ελλάδος 1948-1965 και Εθνικοί Λογαριασμοί της Ελλάδος 1958-1975, Υπουργείο Συντονισμού, Γενική Διεύθυνσις Οικονομικής Πολιτικής και Προγράμματος, Διεύθυνσις Εθνικών Λογαριασμών
- Ελληνικός Συναγερμός, *Οι Πρώτοι 12 Μήνες της Κυβέρνησης Συναγερμού 16/12/1952- 16/11/1953*, Αθήνα 1953
- Εφημερίδα Μακεδονία, *150 εκατομμύρια δολάρια θα στοιχίσουν τα νέα Phantoms*, 31-3-1972
- Καβαθάς Κ., *Ελληνική Πολεμική Αεροπορία*, στο περιοδικό ΠΤΗΣΗ, τ.19, Νοέμβριος-Δεκέμβριος 1982
- Ground Defense International, *The Greek Army*, v.75, 1981
- Heymont I., *US Military Assistance Program*, στο περιοδικό Military Review, January 1968

- Historical Division/Joint Secretariat/Joint Chiefs of Staff, *Selected Aspects of U.S. Military Assistance*, 13 December 1961
- Mazul Gregory, Captain, USAF, *Formation of the U.S. Security Assistance Policy: 1947-1959*, Thesis submitted to the Graduate School of Logistics and Acquisition Management (AFIT/GCM/LAL1/97S-0), Air Force Institute of Technology, Wright-Patterson Air Force Base, Ohio, September 1997

Άρθρα στο Διαδίκτυο

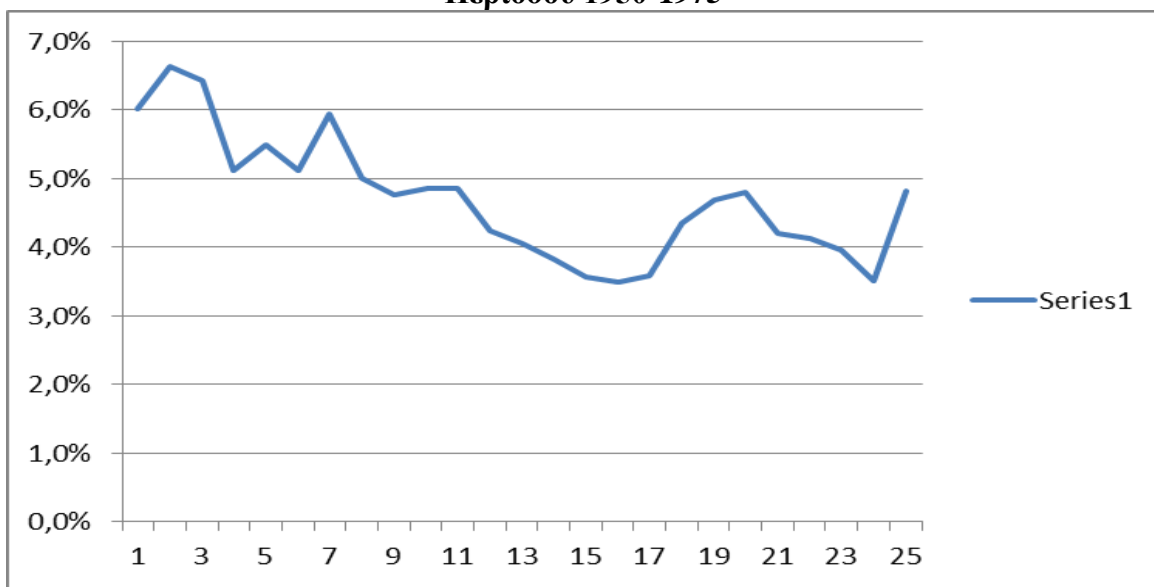
- Andreou A., Zombanakis G., *FINANCIAL VERSUS HUMAN RESOURCES IN THE GREEK-TURKISH ARMS RACE 10 YEARS ON: A FORECASTING INVESTIGATION USING ARTIFICIAL NEURAL NETWORKS*, Defense and Peace Economics, Routledge, August 2011, Vol. 22(4)
- Instability and Change in NATO's Southern Flank*, CSIA European Security Working Group, International Security, vol.3, no 3 (Winter 1978-1979), p. 150-177, στο Williams Phil, North Atlantic Treaty Organisation, International Organisation Series, vol. 8
- Central Intelligence Agency, *Current situation in Greece, Secret*, 28-2-1950, ORE 4/50
- Central Intelligence Buletin*, 27-2-1960,
- Chwastiak M., *Accounting and the Cold War : The Transformation of Waste into Richies*, University of Wollongong, Department of Accounting and Finance, Wollongong, NSW, Australia on Critical Perspectives on Accounting (1999) 10, 747/771 Article No. cpac.1998.0276
- Crane K., Cliff R., Medeiros E., Mulvenon J., Overholt W., *Modernizing China's Military Opportunities and Constraints*, RAND Corporation (Report prepared for the United States Air Force), Santa Monica California USA, 2005
- Giannias, H. C., *Arms procurement and foreign dependence, SIPRI Arms Procurement Decision Making Project*, Working Paper no. 73 (1998)
- Kollias Ch., *The Greek-Turkish Rapprochement, the Underlying Military Tension and Greek Defense Spending*, Turkish Studies, Routledge, 2004, 5:1, pp. 99-116
- Karagöz Murat US, *Arms Embargo against Turkey - after 30 Years An Institutional Approach towards US Policy Making*, Winter 2004-2004

- Kollias, C. G., & Makrydakis, S., *Defence spending and growth in Turkey 1954–1993: A causal analysis*, Defence and Peace Economics, 2007, Vol. 8
- Liotta P.H., To die for National Interests and Strategic Uncertainties στο «Parameters», Summer 2000, σελ.46-57, στο Μάζης Ι., Νέο Αμυντικό Δόγμα: Θεωρητική Βάση και Πρόταση-Πλαίσιο, Σεπ. 2004
- Meletopoulos, M., *The sociology of national decision-making behaviour; SIPRI Arms Procurement Decision Making Project*, Working Paper no. 74 (1998), SIPRI
- Paleri, Prabhakaran, *National Security: Imperatives and Challenges*, Tata McGraw-Hill, New Delhi, 2008
- Romm, J., *Defining national security: the nonmilitary aspects. Pew Project on America's Task in a Changed World (Pew Project Series)*, Council on Foreign Relations Press, New York 1993
- Sanjian Gregory, *Promoting Stability or Instability ? Arms Transfers and Regional Rivalries 1950–1991*, International Studies Quarterly, Blackwell Publishers 1999, Vol. 43
- Veremis, T., *Greek Security Considerations* (Papazissis Publishers: Athens, 1982) , διαθέσιμο στο <http://books.sipri.org/files/books/SIPRI00Singh/SIPRI00Singh03.pdf> (Πρόσβαση 22-2-2014)

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΓΡΑΦΗΜΑ 1

**Εξέλιξη Ελληνικών Αμυντικών Δαπανών ως Ποσοστό του ΑΕΠ
Περίοδου 1950-1975**

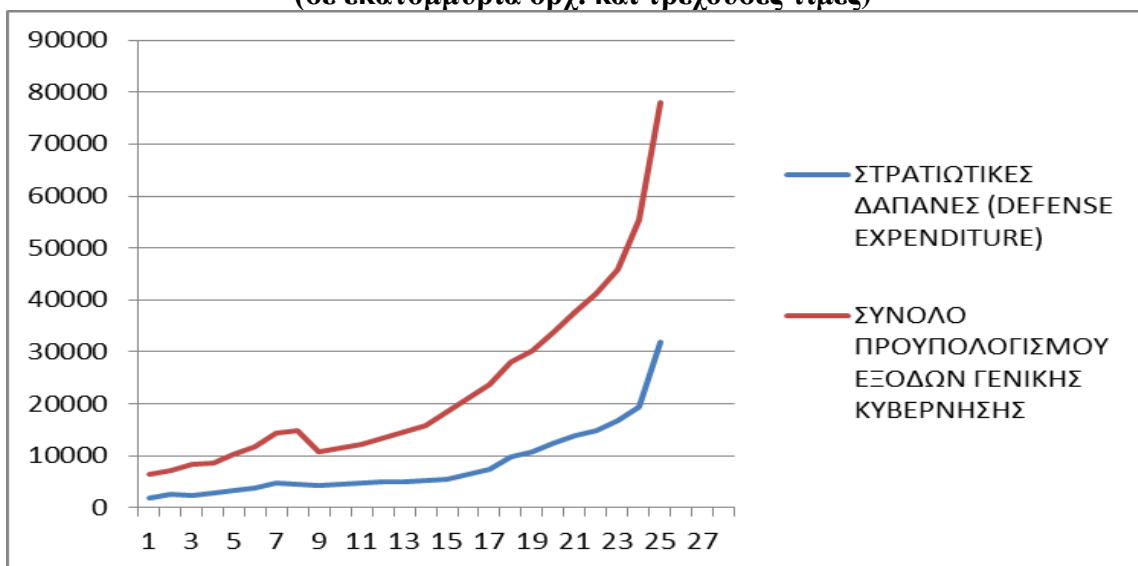

Αξονας {1-25} = Έτη 1950-1975

Πηγή : http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database

ΓΡΑΦΗΜΑ 2

**Ποσά Στρατιωτικών Δαπανών σε Σύγκριση με τον
Προϋπολογισμό Εξόδων της ΓΕΝΙΚΗΣ Κυβέρνησης 1950-1977
(Κεντρική Κυβέρνηση+Κοινωνική Ασφάλιση+Αυτοδιοίκηση και Λοιπά ΝΠΔΔ)
(σε εκατομμύρια δρχ. και τρέχουσες τιμές)**

Αξονας {1-27} = Έτη 1950-1977

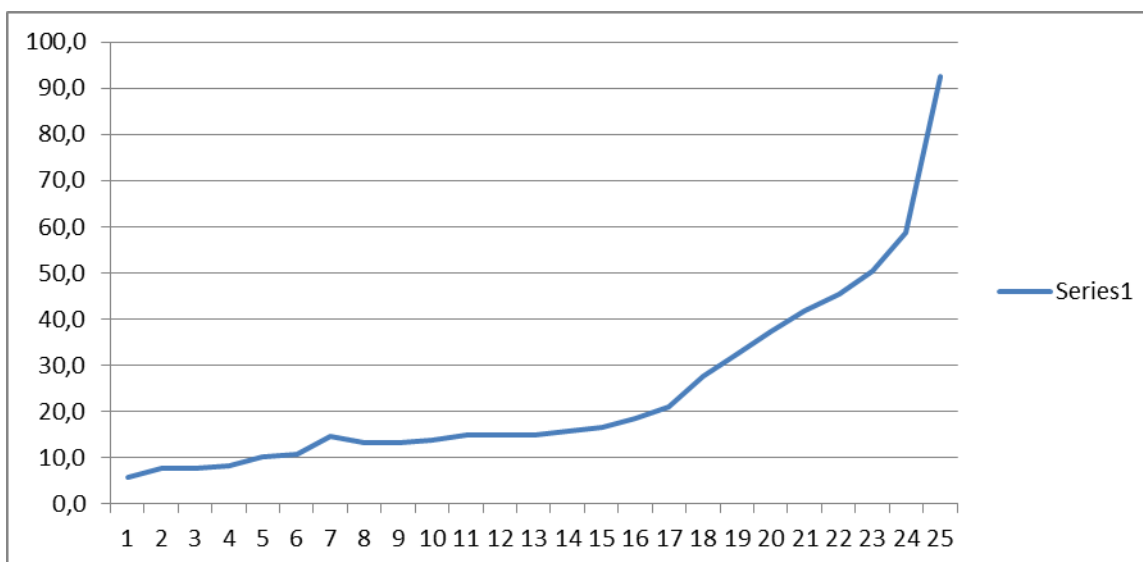
Πηγή : http://dlib.statistics.gr/Book/GRESYE_02_0801_00005.pdf

ΓΡΑΦΗΜΑ 3

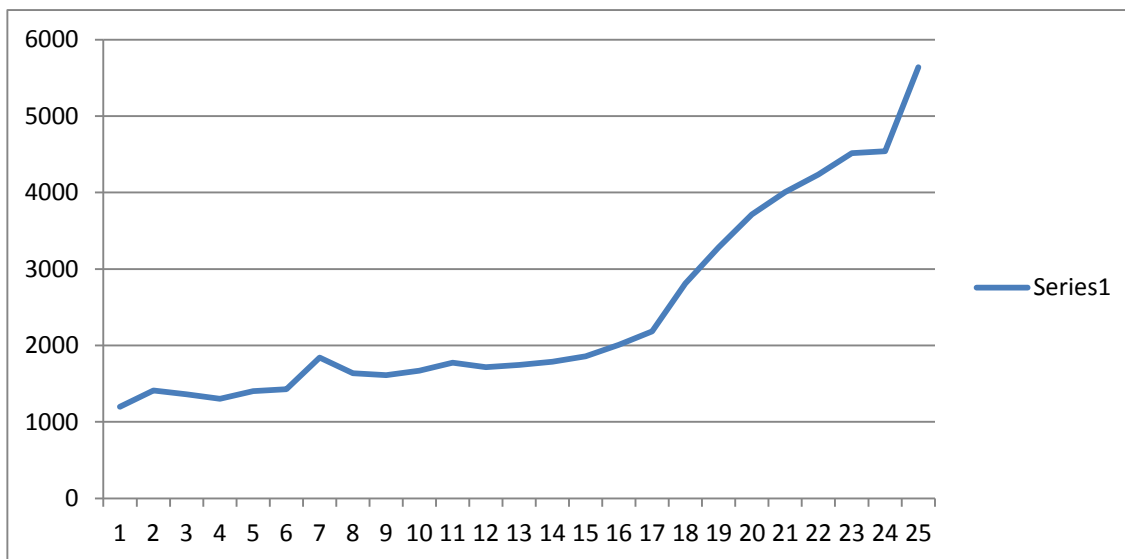
Ποσοστό (επί τοις %) Στρατιωτικών Δαπανών
Επί του Προϋπολογισμού Εξόδων της ΓΕΝΙΚΗΣ Κυβέρνησης 1950-1977
(Κεντρική Κυβέρνηση+Κοινωνική Ασφάλιση+Αυτοδ.και λοιπά ΝΠΔΔ)

ΓΡΑΦΗΜΑ 4

Ποσά Στρατιωτικών Δαπανών Περιόδου 1950-1975
(σε δισ.δρχ.και τρέχουσες τιμές)

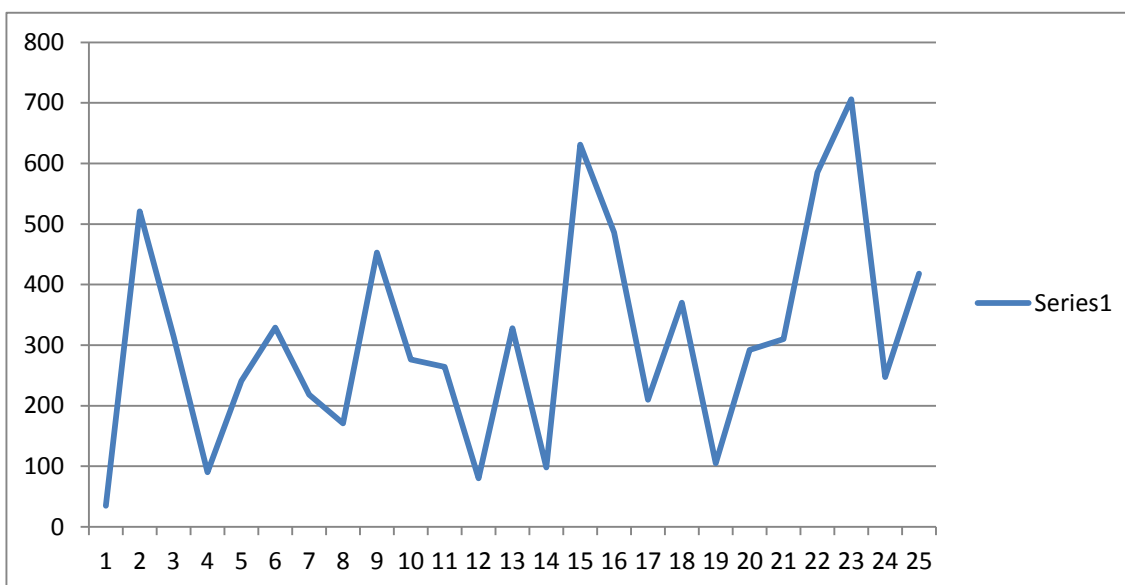
ΓΡΑΦΗΜΑ 5
Ποσά Στρατιωτικών Δαπανών Περιόδου 1950-1975
(σε απόλυτες τιμές έτους 2011 σε εκατομμύρια \$ ΗΠΑ)

Αξονας {1-25} = Έτη 1950-1975

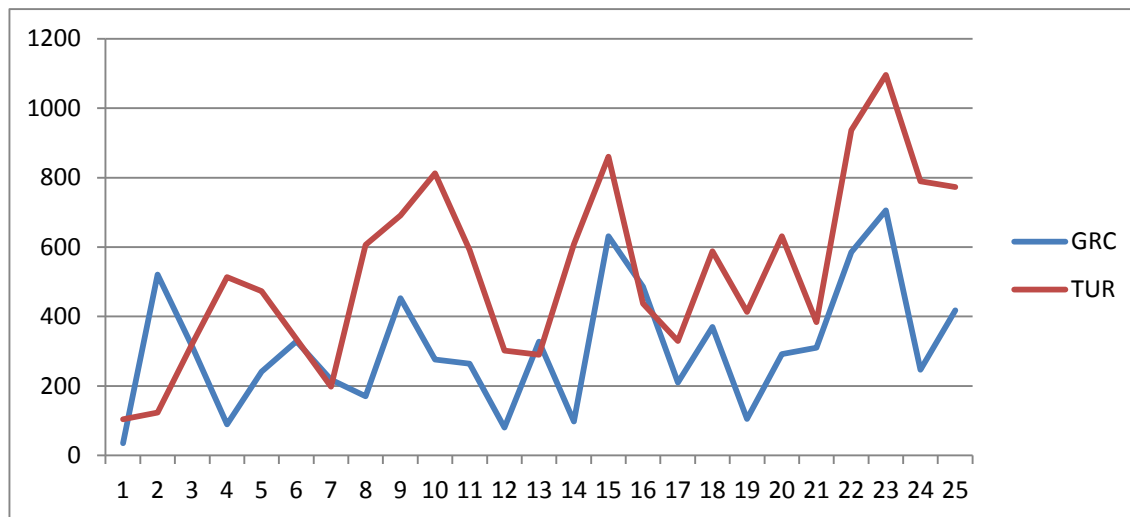
Πηγή : http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database

ΓΡΑΦΗΜΑ 6
Ποσά Στρατιωτικών Ελληνικών Εξοπλισμών Περιόδου 1950-1975

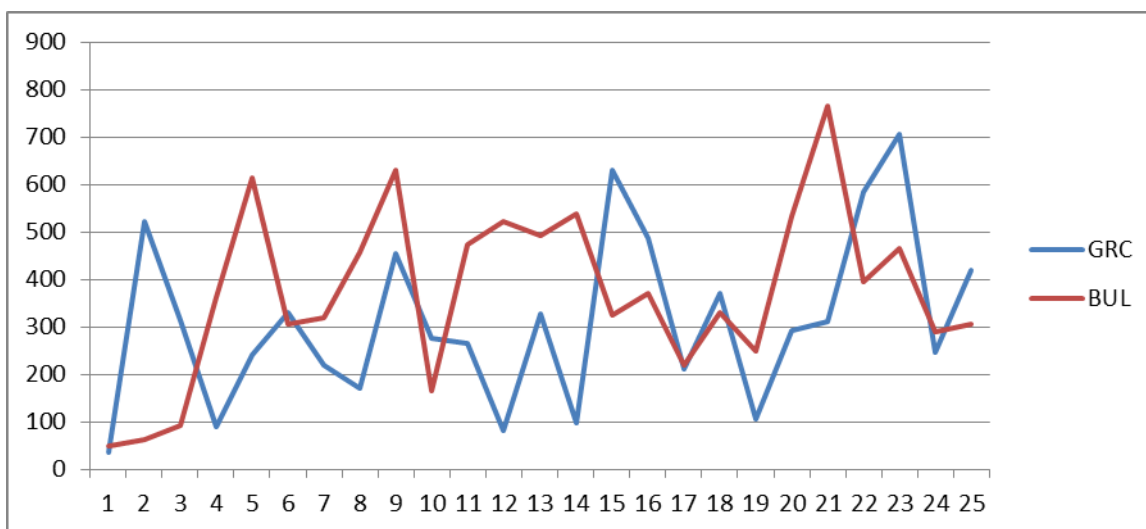
Αξονας {1-25} = Έτη 1950-1975

Πηγή : http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database

ΓΡΑΦΗΜΑ 7**Ποσά Εξοπλισμών Ελλάδος-Τουρκίας Περίοδου 1950-1975**

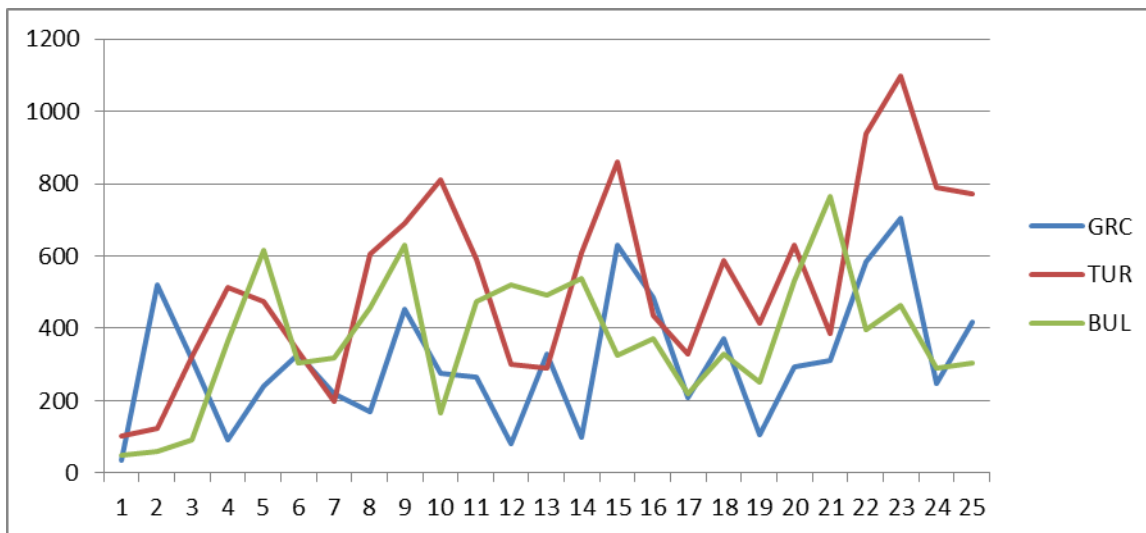
Αξονας {1-25} = Έτη 1950-1975

Πηγή : http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database

ΓΡΑΦΗΜΑ 8**Ποσά Εξοπλισμών Ελλάδος-Βουλγαρίας Περίοδου 1950-1975**

Αξονας {1-25} = Έτη 1950-1977

Πηγή : http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database

ΓΡΑΦΗΜΑ 9**Ποσά Εξοπλισμών Ελλάδος-Τουρκίας-Βουλγαρίας Περίοδου 1950-1975**

Αξονας {1-25} = Έτη 1950-1975

Πηγή : http://www.sipri.org/research/armaments/milex/milex_database